

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**SUOMEN PUOLUSTUKSEN OMAKUVA
SUOMALAINEN VALMIUSKESKUSTELU UKRAINAN KRIISIN
SEURAUKSENA**

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti

Erik Korhonen

Sotatieteiden maisterikurssi 6

Maasotalinja

Huhtikuu 2017

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 6	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Erik Korhonen	
Opinnäytetyön nimi Suomen puolustuksen omakuva suomalainen valmiuskeskustelu ukrainan kriisin seurauksena	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Huhtikuu 2017	Tekstisivuja 81 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Tutkielmassa tarkastellaan Suomen puolustuksen omakuvan muodostumista aspirationaalisen konstruktivismin avulla. Tutkimuksen ennakko-oletus syntyy ajatuksesta, jonka mukaan Ukrainan kriisi on lisännyt suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa keskustelua valmiuden merkityksestä Suomen puolustuskykyyn. Tutkielman tutkimusongelmana on selvittää millaisten näkökulmien tukema Suomen puolustuksen omakuva muodostuu Ukrainan kriisin seurauksena käydyssä valmiuskeskustelussa.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on Anne L. Clunanin aspirationaalinen konstruktivismi. Aspirationaalisessa konstruktivismissa korostuvat sosiaalipsykologiaan kuuluvat sosiaaliset identiteettiteoriat sekä konstruktivistinen näkökulma siitä, miten intressit rakentuvat materiaalien käsitysten lisäksi sosiaalisille tekijöille. Clunanin teorian keskiössä on kansallisten omakuvien tarkastelu. Teoriassa korostuu valtion sen hetkiselälle politiikalle pätevimmän omakuvan valinta poliittisessa keskustelussa esiintyvien omakuvien joukosta. Tutkielmassa Suomen turvallisuuspolitiikan päämääristä muodostuva puolustuksen omakuva ymmärretään kansalliseen omakuvaan vaikuttavana alakategoriana. Puolustuksen omakuvan muodostumista analysoidaan Clunanin teorian mukaisella legitimitetin vastaavuustestillä, jolla arvioidaan omakuvaan vaikuttavia historiallisia aspiraatioita ja omakuvan realistisuuteen vaikuttavia nykyhetken vaatimuksia. Tutkimuksen metodologisena lähtökohtana on teoriasidonnainen sisällönanalyysi. Tutkimusaineisto muodostuu Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa määrittävistä julkisista ja virallisista asiakirjoista sekä poliittisen eliitin puheista. Tällöin tärkein tutkimusaineisto koostuu valtioneuvoston selonteista sekä tasavallan presidentin, puolustusministerin ja puolustusvoimain komentajan puheista. Tutkimusaineisto on rajattu ajallisesti vuoden 2012 selonteosta helmikuussa 2017 julkaistuun puolustuspoliittiseen selontekoon.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että Ukrainan kriisin seurauksena Suomen turvallisuusympäristön koetaan muuttuneen. Turvallisuusympäristön muutos on aiheuttanut poliittisessa eliitissä arviointia Suomen puolustuksen omakuvan realistisuudesta ja kyvykkyydestä vastata uusiin haasteisiin. Näihin haasteisiin sopiva omakuva löytyi valmiudesta. Analyysin perusteella Suomen puolustuksen omakuva muotoutui puolustusvalmiuden omakuvaksi, jonka koetaan vastaavan realistisesti ja tehokkaasti Suomen puolustuskyvylle asetettuihin tavoitteisiin. Muuttuneessa turvallisuusympäristössä Suomen puolustuksen avaintekijänä nähdään valmius, joka perustuu aktiiviseen vakauspoltiikkaan sekä kolmen muuttujan malliin: tilannekuvaan, toimivaltuuksiin ja kyvykkyyteen.</p>	
AVAINSANAT puolustusvalmius, turvallisuuspolitiikka, Suomi, aspirationaalinen konstruktivismi	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Aiempi tutkimus ja tutkimuksen tarpeellisuus	7
1.3 Tutkimuksen kritiikki	8
1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	10
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET JA METODOLOGISET PERUSTEET	13
2.1 Sosiaalisen konstruktivismin tieteenfilosofiset lähtökohdat	14
2.1.1 Konstruktivismin ontologiset, epistemologiset ja teoreettiset lähtökohdat	17
2.2 Kysymys toimijuudesta – valtio ja yksilö toimijana kansainvälisessä järjestelmässä ...	20
2.3 Aspirationaalinen konstruktivismi	22
2.3.1 Aspirationaalisen konstruktivismin keskeiset käsitteet – itsetunto, ideat ja aspiraatio	24
2.3.2 Kansallinen omakuva	25
2.3.3 Legitimiteetin vastaavuustesti	27
2.4 Laadullinen sisällönanalyysi tutkimuksen metodologiana	30
3. NÄKÖKULMIA SUOMEN PUOLUSTUSRATKAISUSTA	32
3.1 Alueellinen puolustusjärjestelmä ja turvallisuuspoliittiset näkemykset historiallisena aspiraationa.....	33
3.2 Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavat käytännöt ja strategiat	40
4. PUOLUSTUKSEN OMAKUVAN ANALYYSI	44
4.1 Ukrainan kriisin syitä ja taustatekijöitä	44
4.2 Aineiston analyysin teoreettiset lähtökohdat.....	48
4.3 Käytettävä aineisto ja rajaukset	50
4.4 Aineiston analyysi	51
4.4.1 Suomen puolustuksen omakuva vuonna 2012	52
4.4.2 Suuri yllätys? – Omakuva testissä.....	56
4.4.3 Omakuvan legitimizeetti vuoden 2014 aineistosta	59
4.4.4 Kilpailevan omakuvan muotoutuminen	61
4.4.5 Puolustusvalmiuden omakuva	62
4.5 Johtopäätökset	73
5. PÄÄTELMÄT	78
5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja mahdollinen jatkotutkimus	80
LÄHTEET.....	82

SUOMEN PUOLUSTUKSEN OMAKUVA

Suomalainen valmiuskeskustelu Ukrainan kriisin seurauksena

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

”Kun kylmän sodan jälkeisen ajan suotuisa strateginen ympäristö väistyy kovemman ja vaikeammin ennustettavan järjestelmän tieltä, Suomen on jälleen kerran sopeuduttava.”¹

Edellä olevan lainauksen mukaisesti Suomen nykyinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja luo omaa tarinaansa, sopeutumisen kautta. Tarinan luonteesta riippumatta, Suomen turvallisuuspoliittisen linjan arviointi on tapahtunut kansainvälisessä järjestelmässä ja Suomen toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten jatkuvan arvioinnin ja julkisen keskustelun kautta.² Näillä mittareilla mitattuna Suomen turvallisuuspolitiikka on jälleen ajankohtaista ja julkisen mielenkiinnon kohteena.

Ukrainan kriisin seurauksena Suomi on muun Euroopan tavoin joutunut arvioimaan turvallisuuspolitiikan päämääriään uudelleen. Ukrainan tapahtumat ovat heikentäneet eurooppalaisten valtioiden kahdenvälisesti sekä EU:n kautta muodostettuja Venäjä-suhteita.

¹ Arvio Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista, Suomen ulkoasiainministeriö 2016.

² Valtioneuvoston vuonna 2016 julkaistua ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa mukaillen: ”*Suomi ei ole maailmanlaajuisen muutoksen ulkopuolella. Maailmanlaajuisiin kehityskuluihin Suomi vaikuttaa syventäen monenkeskistä ja kahdenvälistä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa*”. VNS 7/2016, 20. Julkisella keskustelulla puolestaan viitataan ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon tuottamaan julkiseen keskusteluun Suomen turvallisuuspolitiikan päämääristä.

Poliittisessa retoriikassa on ollut viitteitä kylmän sodan aikaisesta vastakkainasettelusta.³ Ukrainan kriisi on osoittanut retoriikan muodostumisen myös teoiksi. Tavanomainen sotilaallinen voimankäyttö on täydentynyt moninaistuneella keinovalikoimalla. Venäjän suorittama Krimin niemimaan miehitys ”pienillä vihreillä miehillä”⁴ on esimerkki monipuolisen keinovalikoiman käytöstä halutun vaikutuksen aikaansaamiseksi.⁵ Suomeen mahdollisesti negatiivisesti vaikuttavien keinovalikoimien lisääntyminen on osaltaan johtanut uhkakuvien laajenemiseen. Uhkakuvien laajeneminen edellyttää puolestaan turvallisuuspolitiikan päämäärien ja puolustuspolitiikan toimeenpanotason uudelleenarviointia.

Krimin miehityksen kaltainen ”uusi uhkakuva”⁶ on lisännyt keskustelua Suomen kansallisen puolustuskyvyn riittävydestä ilman sotilaallista liittoutumista.⁷ Kotimaisessa mediassa on puolestaan arvioitu Suomen valmiutta vastata nopeasti kehittyviin uhkakuviin ja kriiseihin.⁸ Ukrainan kriisin synnyttämässä keskustelussa Suomen turvallisuuspoliittiset lähtökohdat on haastettu kysymyksellä sotilaallisen liittoutumisen tarpeesta Suomen puolustusratkaisua täydentävänä tekijänä.⁹

Kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta ja Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä ei ole kuitenkaan pelkästään seurausta Ukrainan kriisistä, vaan asia on ollut esillä suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa aika ajoin kylmän sodan päättymisen jälkeen. Sotilaallisen liittoutumisen arviointi osana Suomen turvallisuuspoliittista ratkaisua näyttäytyy jälleen ajankohtaisena.

³ Esimerkiksi Venäjän parlamentin ylähuoneen ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Konstantin Kosatševin mukaan sotilasliitto Nato ”... On pystyttänyt toisen muurin Eurooppaan Berliinin muurin tilalle”. ”Venäjä syytti Natoa uuden muurin pystyttämisestä Eurooppaan. Uutinen. Helsingin Sanomat 9.7.2016. [Luettu 15.8.2016]. Tasavallan presidentti Niinistö on puolestaan todennut lännen ja Venäjän suhteiden johtaneen uudenlaiseen vastakkainaseteluun. Ks. Niinistö 2015a.

⁴ ”Pienillä vihreillä miehillä tarkoitetaan Venäjän erikoisjoukkosotilaksi epäiltyjä tunnuksettomia sotilaita, jotka osallistuivat Krimin niemimaan miehitykseen maaliskuussa 2014. KS. esim. Niinistö J. 2016e, Niinistö J. 2016f; EKJ 3/2014; ”Putinin 10 harhautusta”. Ulkopoliittinen instituutti mediassa. Saatavilla: [http://www.fiia.fi/fi/news/2313/putinin_10_harhautusta/]

⁵ EKJ 3/2014, 7.

⁶ Linnéllin mukaan uhkakuva on aina arvosidonnainen: ”Turvallisuuden ja uhkien kiistanalaisuus koskee erilaisten arvioiden, maailmankatsomuksellisten näkemyksien ja poliittisten tavoitteiden yhteensovittamista, jolloin uhkakuvista ei voida koskaan saavuttaa täyttä yksimielisyyttä”. Linnéll 2009, 3. Nokkala puolestaan toteaa: ”Uhkakuvan käsite on uhkaa käyttökelpoisempi, koska sen avulla voidaan korostaa uhkien välineellisyyttä, politiikan argumentatiivista puolta ja keskustelun, politisoinnin, todellisuuden olennaisuutta. Uhkakuvat joustavat poliittisten pyrkimysten mukaan”. Nokkala 2001, 72–73.

⁷ Nokkala 2016, 99.

⁸ Ks. esim. Puolustusvoimien valmiudesta ja varautumisesta: *Armeija varautuu hybridisotaan*. Uutinen, Helsingin Sanomat 25.6.2015. [Luettu 1.5.2016.] *Varusmiehistä kootaan uusia valmiusjoukkoja - niiden sotilaat kohtaisivat yllätyshyökkäyksessä vihollisen ensimmäisenä*. Uutinen, Helsingin Sanomat 25.6.2016. [Luettu 25.7.2016]. *Yllätyshyökkäyksen torjuntaan erikoistuva tuhannen varusmiehen joukko aloittaa koulutuksen kesällä – valitut saavat tiedon pian*. Uutinen, Helsingin Sanomat 22.2.2017. [Luettu 22.2.2017].

⁹ Ks. esim. Haglund 2014d, Haglund 2014e.

Yhden tarkastelunäkökulman tähän keskusteluun antaa ulkoasianministeriön tilaama, itsenäisen työryhmän laatima selvitys Suomelle mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista.¹⁰ Valtioneuvoston kesäkuussa 2016 julkaistussa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa tähän kysymykseen otetaan kantaa toteamalla Suomen ylläpitävän ovea auki mahdolliselle jäsenyydelle Natossa.¹¹

Keskustelu sotilaallisesta liittoutumisesta on yksi esimerkki keväällä 2015 aloittaneen Sipilän hallituksen aktiivisesta linjasta Suomen turvallisuuspoliittisten ratkaisujen arvioinnissa sekä niitä ohjaavien asiakirjojen uudistamisessa.¹² Merkittävin muutos on ollut hallituksen uudistama turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko julkaistiin kesäkuussa 2016.¹³ Kyseisen selonteon on määrä ohjata Suomen *ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa*.¹⁴ Käytäntö poikkeaa aiemmasta siten, että puolustusministeriön valmisteleva *puolustuspolitiikan* suuntaviivat määrittävä erillinen puolustuselonteko julkaistiin helmikuussa 2017.¹⁵

Valtioneuvoston aktiivisen selontekomenettelyn lisäksi vuonna 2016 pantiin hallituksen esityksestä vireille lakimuutokset koskien erityisesti *lakia puolustusvoimista* sekä *asevelvollisuuslakia*.¹⁶ Näistä asevelvollisuuslakia koskenutta hallituksen esitystä 44/2016 voidaan pitää valmiuskeskustelun kannalta merkittävänä.

¹⁰ Selvityksen tehneen työryhmän näkökulman mukaan Suomen mahdollinen jäsenyys Natossa vaatisi selvää ulko- ja turvallisuuspolitiikan suunnanmuutosta. Työryhmän mukaan muutos olisi ennen kaikkea turvallisuuspoliittinen ja sitä leimaisi Suomen ja Venäjän välisten suhteiden muutos. Päätös liittyä sotilasliittoon ei näkyisi pelkästään jatkumona Suomen Nato-yhteistyölle, vaan kysymys olisi enemmänkin geopolitiisesta ja strategisesta muutoksesta. Ks. *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*, 59–61.

¹¹ VNS 7/2016, 26.

¹² Pääministeri Juha Sipilän hallitus on laatinut hallitusohjelmansa mukaisesti neljä kokonaisturvallisuutta määrittävää ohjausasiakirjaa. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen (VNS 7/2016) ja puolustuspoliittisen (VNS 5/2017) selonteokojen lisäksi Sipilän hallitus on antanut eduskunnalle selonteon Suomen kehityspolitiikasta (VNS 1/2016 vp) sekä sisäisestä turvallisuudesta (VNS 5/2016 vp). Lisäksi yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittäminen on tarkoitettu valmistua vuonna 2017. Ks. Lindberg 2016c; Ratkaisujen Suomi; UaVm 9/2016 vp.

¹³ VNS 7/2016: ”Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko”.

¹⁴ VNS 7/2016 vp. Johdanto.

¹⁵ VNS 5/2017: ”Valtioneuvoston puolustuselonteko”. Puolustusministeri Niinistön mukaan erillisen puolustuselonteon tarve ilmeni hallitusneuvotteluissa, jolloin ”...todettiin, että riittävän perusteellisen arvion tekeminen edellyttää erillisen, puolustuskysymyksiin keskittyvän selonteon laatimista”. Ks. Niinistö 2015c; Niinistö 2016c.

¹⁶ Hallituksen esityksen 44/2016 lisäksi valmiuteen ja muuttuneen turvallisuusympäristön seurauksena käsiteltäviin lakikokonaisuuksiin on annettu hallituksen esitykset 94/2016 ”Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi puolustusvoimista annetun lain, aluevalvontalain ja asevelvollisuuslain muuttamisesta” sekä 187/2016 ”Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi”. Esityksen 94/2016 tavoitteena oli tehdä tarvittavia muutoksia puolustusministeriön toimialan lainsäädäntöön, jotta Suomi kykenee täyttämään kansainvälisten velvoitteiden mukaiset yhteistyölausekkeet ja jotta avun antaminen ja vastaanottaminen on juridisesti mahdollista. Ks. Hallituksen esitys 94/2016 vp. Helmikuussa 2017 esitys 94/2016 on yhä valiokuntakäsittelyssä. Hallituksen esitys 187/2016 käsittelee puolustusvoimien toimivaltuuksia suojata puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan, puolustusvoimien vieraana olevan vieraan valtion sotilasjohtoon kuuluvan ja kansainvälistä järjestöä edustavan henkilön turvallisuutta. Kyseinen esitys on helmikuussa 2017 hyväksytty muutettuna, mutta ei vielä tasavallan presidentin vahvistama.

Hallitus antoi huhtikuussa 2016 esityksen ”*Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asevelvollisuuslain muuttamisesta*”. Esityksen perusteluna Suomen turvallisuusympäristön todetaan olevan muutoksessa ja uhkakuvien laajentumisesta huolimatta sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus todetaan säilyneeksi. Esityksen mukaan viime vuosien alueelliset kriisit, joissa on käytetty sotilaallista voimaa, ovat tapahtuneet yllättävästi ja nopeasti. Esityksessä ehdotetaan, että aiemmasta lainsäädännöstä poiketen asevelvollisten määräämisestä kertausharjoitukseen kolmea kuukautta etukäteen voitaisiin poiketa tasavallan presidentin päätöksellä:

”... jos kyse olisi sotilaallisen valmiuden joustavaan kohottamiseen tarkoitetusta harjoituksesta ja Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevä tarve sitä edellyttäisi.”¹⁷

Edellä mainittujen asevelvollisuuslain ja lain puolustusvoimista lisäksi sisäasiain- ja puolustusministeriö ovat valmistelleet siviilitiedustelu- ja sotilastiedustelulainsäädäntöä. Sotilaslainsäädäntöhankkeen työryhmän tavoitteena on valmistella ehdotus puolustusvoimien harjoittamaa sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Osana hankkeen taustaa, puolustusministeriö asetti vuoden 2013 joulukuussa työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida Suomen lainsäädännön kehittämistarvetta koskien erityisesti kansallisen turvallisuuden suojaamista tietoverkoissa esiintyvien uhkien torjumiseksi.¹⁸

¹⁷ HE 44/2016 vp, 8. Valtioneuvosto antoi hallituksen esityksen huhtikuussa 2016, josta se lähetekeskustelun kautta siirtyi valiokuntakäsittelyyn. Eduskunnan ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä esitys oli kesäkuussa, ja tasavallan presidentti Sauli Niinistö vahvisti lain 29. kesäkuuta, ja laki asevelvollisuuslain muuttamisesta tuli voimaan 1. heinäkuuta 2016.

¹⁸ Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja, 7.

Selontekomenettelyn muutostyö ja vireillä olevat lakihankkeet kertovat osaltaan siitä, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämäärien arviointi on aktiivista politiikkaa, jossa ohjausasiakirjojen ja säädöskokoelmien päivittämisellä on merkittävä osuus.¹⁹ Viime vuosien aikana tapahtuneet muutokset Suomen turvallisuusympäristössä asettavat myös Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintalinjan arvioinnin alaiseksi. Suomi on kylmän sodan jälkeisellä ajanjaksolla lisännyt yhteistyötä läntisessä viiteryhmässä EU-jäsenyyden ja Naton rauhankumppanuusohjelmien myötä.²⁰ Tätä Suomen eurooppalaiseen yhteistyöhön nojaavaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on luonnehdittu myös termillä *osallistuminen*.²¹

Osallistumisesta huolimatta Suomi on selontekomenettelyllä arvioinut turvallisuusasemaansa myös kansallisista lähtökohdista ja eurooppalaisesta ilmiöstä poiketen säilyttänyt yleisen asevelvollisuuden ja lukumäärällisesti suuren sodan ajan reservin. Tästä näkökulmasta arvioituna Suomi on halunnut rakentaa yhteenkuuluvuutta länsimaiseen arvoyhteisöön, unohtamatta geostrategisen²² aseman edellyttämää itsenäistä puolustusratkaisua.

¹⁹ Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaan Suomi harjoittaa ”... aktiivista kahdenvälistä ja monenkeskistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa”. VNS7/2016, 9.

²⁰ 1990-luvun alussa julkaistuja Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa arvioivia teoksia voidaan kutsua ”välivaiheen” kirjallisuudeksi. Tuon ajan kirjallisuuden katsaus tarjoaa kuitenkin alustavia arvioita Suomen kylmän sodan jälkeisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen painopisteen muodostumisesta. Raimo Värysen arvio Suomelle tulevaisuudessa tärkeistä puolustuspolitiikan yhteistyökanavista tarjoaa yhden tällaisen näkökulman. Värysen mukaan Suomi asemoi itsensä turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa yhteistyössä mannereurooppalaiseen linjaan hakemalla jäsenyyttä Euroopan yhteisössä. Värysen puolestaan erottaa Naton ja Yhdysvaltojen kanssa tehtävänä yhteistyön euro-atlanttiseksi geopolitiittiseksi linjaukseksi. Värysen arvion mukaan nämä kaksi linjausta on mahdollista yhdistää toisiinsa, mutta kyseisten linjaratkaisujen välille syntyy myös väistämättä jännitteitä. Ks. Värynen 1993, 37.

²¹ Blomberg 2011, 593. Blombergin mukaan Suomen kylmän sodan jälkeiseksi merkittäväksi linjaksi muodostui *osallistuminen*. Tämä toimintalinja tarkoitti Suomen osalta tiivistyvää yhteistyötä läntisessä viiteryhmässä ensisijaisesti EU-jäsenyyden myötä.

²² Perinteinen geopolitiikka – käsitteenä kytkeytyy vahvasti poliittiseen realismiin. 1980-luvulla syntyneen ”uuden geopolitiikan” katsotaan kuuluvan puolestaan uusrealismin viitekehykseen. Geopolitiikalla viitataan yleisimmin valtioiden alueita koskevaan valtakamppailuun sekä erityisesti valtioiden sotilaalliseen voimaan ja erityisesti sen maantieteelliseen perusteisiin. On kuitenkin huomattava, että geopolitiikan määritelmä on aikojen saatossa vaihtunut useasti. Harlen ja Moision määritelmän mukaisesti geopolitiikalla tarkoitetaan erityisesti politiikkasanaa painottaen instituutioiden, valtioiden ja muiden toimijoiden, jopa yksittäisten ihmisten, yhteiskunnallista toimintaa käsittelevänä terminä. Geopolitiikan terminologiasta ja problematiikasta, ks. Harle & Moision 2003, 7–16.

Ukrainan tapahtumat *sodan kuvan ja toimintaympäristön muutoksen*²³ ilmentäjänä ovat asettaneet Suomen osallistumiseen perustuvan eurooppalaisen yhteistyön ja yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisun uusien haasteiden eteen. Haasteet liittyvät näkemyksiin nopeamman sotilaallisen valmiuden, kansallisen puolustuskyvyn säilyttämisen ja koko ajan laajenevien uhkakuvien yhteensovittamisen problematiikkaan.²⁴ Tällöin Suomen turvallisuuspolitiikassa kysymykset sotilaallisesta valmiudesta ja puolustuskyvystä ovat ajankohtaisia. Tutkimuksen motivaatio perustuu myös tälle ajatukselle. Ukrainan kriisin aiheuttama keskustelu valmiuden merkityksestä Suomen puolustuskyvylle herätti kiinnostuksen tutkia puolustusvalmiuden käsitettä kokonaisuutena. Tällöin voidaan esittää myös kysymys siitä, onko Ukrainan kriisin ilmentämä *muuttunut turvallisuusympäristö* vaikuttanut myös niihin tekijöihin, joihin puolustusratkaisulla pyritään vastaamaan.

Tutkimus rakentuu siten, että aiempi tutkimus ja tutkimuksen tarve käsitellään alaluvussa 1.2. Tämän jälkeen arvioidaan tutkimusasetelmaan liittyvää problematiikkaa ja esitellään tutkimusongelma ja teoreettisen viitekehyksen lähtökohdat. Toisessa luvussa syvennyttään tutkimuksen teoreettiseen näkökulmaan ja metodologiaan. Luvussa kolme muodostetaan laajempi käsitys Suomen puolustusratkaisun lähtökohdista. Tällä tarkastelulla mahdollistetaan Suomen puolustukseen vaikuttavien tekijöiden sijoittaminen myös historialliseen kontekstiin, jotta kyetään muodostamaan teorian mukainen käsitys valmiuden vaikutuksesta Suomen puolustuksen omakuvaan.

Luvussa neljä vastataan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen teoriasidonnaisella, laadullisella sisällönanalyysillä sekä luvussa kaksi esitellyllä *legitimiteetin soveltuvuustestillä*. Päättötutkimusaineiston muodostavat valtionhallinnon kolme ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ohjaavaa selontekoa²⁵ sekä poliittisen eliitin julkiset, ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevät puheet. Analyysin perusteella arvioidaan tutkimuksen onnistuminen. Aineiston analyysillä arvioidaan Suomen puolustuksen omakuvan muodostumista Ukrainan kriisin seurauksena. Johtopäätöksissä muodostetaan tutkimuksen kritiikki ja arvioidaan mahdollisen jatkotutkimuksen tarve.

²³ Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa määrittävät asiakirjat toteavat nykyhetken *sodan kuvan* joko *muuttuneen, monimutkaistuneen* tai *monipuolistuneen*. Ks. EKJ 3/2014; VNS 7/2016; VNS 5/2017.

²⁴ Esimerkiksi valtioneuvoston puolustusselonteko toteaa Suomen toimintaympäristön olevan muutoksessa, uhkakuvien olevan laaja-alaisia sekä toimintaympäristön edellyttävän kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämistä ja kehittämistä. VNS 5/2017, 30.

²⁵ *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012* (VNS 5/2012); *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko* (VNS 6/2016 vp); *Valtioneuvoston puolustuspoliittinen selonteko* (VNS 5/2017 vp).

1.2 Aiempi tutkimus ja tutkimuksen tarpeellisuus

Suomen turvallisuuspolitiikan toimintalinjan muodostumista ja muutosta kylmän sodan päättymisen johdosta on tutkittu paljon. Tästä näkökulmasta tutkimuksen tarpeellisuuden perusteleminen korostuu. Teoreettisella tasolla ovat painottuneet esimerkiksi Suomen uhkakuvapolitiikan ja identiteetin tutkimus.²⁶ Tämä tutkimus asemoituu osaksi kansainvälisen politiikan tutkimisen kenttää muutamalla perusteella. Tutkimus on osa Suomen turvallisuuspolitiikan toimintalinjan debattia. Tutkielmassa osallistutaan myös konstruktivistisen tieteenfilosofian sisäiseen keskusteluun.

Pekka Visuri on meritoitunut Suomen turvallisuuspolitiikan tutkijana ja Visurin vuonna 1997 julkaisema ”*Suomen turvallisuuspolitiikka ja strategia*” on strategian tutkimuksen parissa paljon käytetty suomenkielinen perusteos. Lisäksi Visurin vuonna 2003 toimittama 2. täydennetty painos ”*Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*” muodostaa kokonaiskuvan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ydinkohdista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen.

Ukrainan kriisin vaikutuksista Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimintalinjaan löytyy aiempaa tutkimusta vielä rajallisesti, kun otetaan huomioon se, että kriisi on ajallisesti nuori. Yhtenä julkaisuna voidaan nostaa esille Fred Blombergsin toimittama ”*Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*” vuodelta 2016. Julkaisu on siinä mielessä merkityksellinen, että ajankohtaisena teoksena siinä käsitellään Ukrainan kriisin vaikutuksia Suomen turvallisuuspolitiikkaan.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltävää aspirationaalista konstruktivismia on käytetty tutkimuksissa rajallisesti. Matti Pesu on hyödyntänyt pro gradu -tutkielmassaan ”*Pienvaltiodemokratia perusetujansa turvaamassa: Suomen kansallinen identiteetti, Tshekkoslovakian miehitys ja Baltian maiden itsenäistyminen*” aspirationaalista konstruktivismia teoreettisena lähtökohtana.

²⁶ Ks. esim. Limnell, Jarno: *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa* (2009); Pesu, Matti: *Pienvaltiodemokratia perusetujansa turvaamassa* (2014).

Pesun tutkielma on siinä mielessä merkittävä, että se on ensimmäinen Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevä tutkielma, jossa Clunanin hahmottelema aspirationaalinen konstruktivismi muodostaa teoreettisen viitekehyksen. Vaikka Pesun tutkielma käsittelee Suomen kansallisen identiteetin muodostumista, tutkielma antoi idean soveltaa aspirationaalista konstruktivismia myös tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksessa käsiteltävää ilmiötä Suomen turvallisuusympäristön muutoksesta Suomen puolustuksen kehittymisen näkökulmasta on tutkinut Jyri Raitasalo.²⁷ Jarno Limnéll on puolestaan tutkinut tässä tutkimuksessa päätutkimusaineistona olevan valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekomenettelyä ja uhkakuvien luomista kriittisestä näkökulmasta.²⁸

Tämän tutkimuksen tarpeellisuutta voidaan perustella kahdella tekijällä. Tutkimus on yksi kannanotto Suomen turvallisuuspolitiikan ydinkohdista Ukrainan kriisin seurauksena. Lisäksi tutkimukseen valittu näkökulma puolustusratkaisun tarkastelusta omakuvan käsitteellä on uusi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keskeisen ajatuksen tulkintaan; siihen, mikä on Suomen puolustukselle merkittävää.

1.3 Tutkimuksen kritiikki

Tutkimuksen kannalta keskeisen rajoitteen muodostavat valitut teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat. Poliittisia puheita tarkastellaan valitusta näkökulmasta, jolloin on mahdollista, että tietyt näkökulmat ja teemat jäävät hahmottumatta ja analyysi voi jäädä pinnalliseksi. Tutkimuksen merkittävin rajoite muodostuu kuitenkin tutkimusaineistosta. Tutkimusaineistona käytettävät selonteot ovat poliittisesti laadittuja julkisia asiakirjoja, joiden laatimiseen on liittynyt moniosainen poliittinen prosessi. Limnéllin mukaan selonteon kaltainen merkittävä valtiollinen dokumentti kuvastaa laatimishetken poliittista tilaa. Selonteko Suomen turvallisuuspolitiikan poliittisena ohjausasiakirjana on yhtälailla poliittinen viesti maailmalle Suomen arviosta omasta turvallisuusympäristöstään.²⁹

Kun selontekomenettelyn poliittisen ohjausprosessin ja sen puutteet asiakirjana tiedostetaan, selontekomenettely mahdollistaa kuitenkin Suomen turvallisuuspoliittisen toimintalinjan ja

²⁷ Raitasalo 2008, *Suomen turvallisuusympäristön muutos ja Suomi*.

²⁸ Limnéll 2009, *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*.

²⁹ Limnéll 2008, 3.

turvallisuusympäristön analysoinnin historiallisen jatkuvuuden kautta. Selontekomenettelyn julkisen luonteen vuoksi niiden välinen vertailu on mahdollista, mikä puolestaan mahdollistaa tutkimuksen siitä, millaista poliittista toimintalinjaa Suomi selontekomenettelyllä pyrkii rakentamaan. Selonteko on Suomen turvallisuuspolitiikkaa ohjaavan asiakirjan lisäksi myös viesti ulospäin muille toimijoille siitä, mitkä ovat Suomen lähitulevaisuuden turvallisuuspoliittiset suuntalinjat.³⁰ Konstruktivistisen tutkimusotteen kannalta tämä on tärkeää, jotta kyetään analysoimaan puolustuksen omakuvan rakentumista suhteessa toisiin.

Pää tutkimusaineiston muodostavien valittujen puheiden osalta on tiedostettava yhtälailla niiden poliittinen luonne. Tutkittavan puheaineiston muodostavat poliitikot ja korkea-arvoiset upseerit, joilla kaikilla on henkilökohtaiset kokemustaustat ja näkemykset. Tästä huolimatta puheet mahdollistavat tutkittavan ilmiön tarkemman analyysin. Verrattuna selontekomenettelyyn, analysoitavista puheista korostuu niiden ajankohtaisuus. Puheet on pidetty tiettynä hetkenä, niillä on vastattu ajankohtaisiin kysymyksiin ja luotu selontekoon verrattuna yksityiskohtaisempaa linjaa Suomen puolustukselle merkittävistä asioista. Koska tutkimuksessa analysoitavat puheet edustavat Suomen poliittista eliittiä ja puolustushallinnon ylintä johtoa, puheiden avulla kyetään muodostamaan laajempaa käsitystä valmiuden merkityksestä Suomelle.

Tutkimuksen kannalta yksittäisen puheen kannanotto ei välttämättä ole merkittävä, mutta samojen lainalaisuuksien toistuessa jatkuvasti puheilla voidaan rakentaa käsitystä puolustuksen omakuvasta. Puheissa esiintyvillä tavoitteilla ja linjauksilla siis kyetään laajentamaan tai vastavuoroisesti kaventamaan näkökulmaa siitä, mikä on Suomen puolustukselliselle valmiudelle merkittävää.

Rajoitteen tutkimusaineistolle muodostaa myös käsitys siitä, ketkä toimijat koetaan kuuluvaksi poliittiseen eliittiin ja tällöin merkittäviksi henkilöiksi tutkimuksen kannalta. Tutkimusaineiston tarkempi rajausta esitellään alaluvussa 4.3, mutta tutkimuksen kritiikin kannalta aineiston rajaukseen on syytä ottaa kantaa. Tutkimusaineistossa poliittiseksi eliitiksi ymmärretään tasavallan presidentti, puolustusministeri sekä puolustusvoimain komentaja. Tutkimuksesta on tällöin rajattu pois merkittäviä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia henkilöitä, kuten ulkoministeri, pääministeri sekä duskunnan ulkoasiain- ja puolustusvaliokuntien puheenjohtajat.

³⁰ Linnéll 2008, 3.

Rajausta perustellaan muutamasta syystä. Tutkimus käsittelee Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, tarkennettuna valmiuden merkitystä Suomen puolustusratkaisun toteutumiseen. Presidentti on Suomessa instituutio ja lain määrittämänä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toteutumisessa merkittävä toimija. Puolustusministeri puolestaan edustaa kannanotoillaan puolustushallintoa ja on hallintonsa edustajana merkittävä toimija esimerkiksi lausumaan valtioneuvoston ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden sisällöstä. Puolustusvoimain komentaja puolestaan edustaa puolustusvoimien virallista kantaa ja tuo tutkimukseen tarvittavan näkökulman valmiuteen liittyvistä materiaalisista tekijöistä.

Tutkimuksessa tasavallan presidentin kannanottojen katsotaan muodostavan riittävä ulkopoliittinen näkemys tutkimukseen, jolloin ulko- ja pääministerin rajausta tutkielman ulkopuolelle on perusteltavissa. Ulkoasiain- ja puolustuspoliittisen valiokuntien puheenjohtajien roolin katsotaan puolestaan tulevan edustetuksi selontekovalmisteluun liittyvässä parlamentaarisessa ohjauksessa, jolloin selonteissa välittyy myös merkittävien valiokuntien edustajien näkökulmat tutkimusaineistoon.

1.4 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen keskiössä on valmius. Tutkimuksessa Suomen kansallinen etu ymmärretään sosiaalisesti rakentuvaksi konstruktioksi, johon vaikuttavat erilaiset aspiraatiot, eli pyrkimykset ja tavoitteet. Tällöin tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on tutkia valmiuskeskustelussa niitä tekijöitä, jotka koetaan Suomen kansallista etua hyödyttäviksi. Tutkimuksen rakenne on kaksiosainen. Ensimmäisenä tavoitteena on muodostaa luvussa kaksi esiteltävän aspirationaalisen konstruktivismin kautta ne määritteet, jolla Suomen puolustuksen omakuvaa tarkastellaan.

Toisena tavoitteena on tutkia Ukrainan kriisin seurauksena Suomessa käytyä valmiuskeskustelua ja muodostaa kuva Suomen puolustuksen omakuvasta. Aspirationaalisen konstruktivismin mukaisesti historialliset tekijät ja poliittisen eliitin järjen käyttö ymmärretään vaikuttaviksi tekijöiksi siihen, millaiseksi puolustuksen omakuva lopulta muotoutuu. Tällöin Ukrainan kriisin ei oleteta muodostaneen Suomeen täysin uutta valmiuden näkökulmaa, vaan näkökulman muodostumisessa pyritään havainnoimaan sitä, mikä on puolustuksellisesti ollut Suomelle myös aiemmin merkittävää.

Kuten edellä todettiin, tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktivismi, joka pohjautuu Anne L. Clunanin teoretisoimaan aspirationaaliseen konstruktivismiin. Clunanin hahmottelema teoria on varsin uusi, ja toistaiseksi vähän käytetty suomalaisen turvallisuuspolitiikan tutkimisessa.³¹ Teorialla luodaan näkökulma päättötutkimusaineistoon, jota käsitellään teoriaohjaavan, laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimusmenetelmät ja käytettävät metodit esitellään tarkemmin luvussa kaksi.

Tutkimuksen ajatuksen taustalla toimii Ukrainan kriisin myötä Suomessa herännyt keskustelu valmiuden ja puolustuskyvyn korostuneesta merkityksestä osana turvallisuuspolitiikkaa. Tähän liittyen lähtökohdaksi ymmärretään se, että Suomen puolustuksen omakuvasta julkisessa keskustelussa muodostuva kokonaisuus on ennen kaikkea politiikkaa, jossa tarkastellaan niitä tekijöitä, jotka poliittinen eliitti kokee turvallisuuspoliittisesti³² merkittäviksi.

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmana on selvittää, millaisten näkökulmien tukema Suomen puolustuksen omakuva muodostuu Ukrainan kriisin seurauksena käydyssä valmiuskeskustelussa.

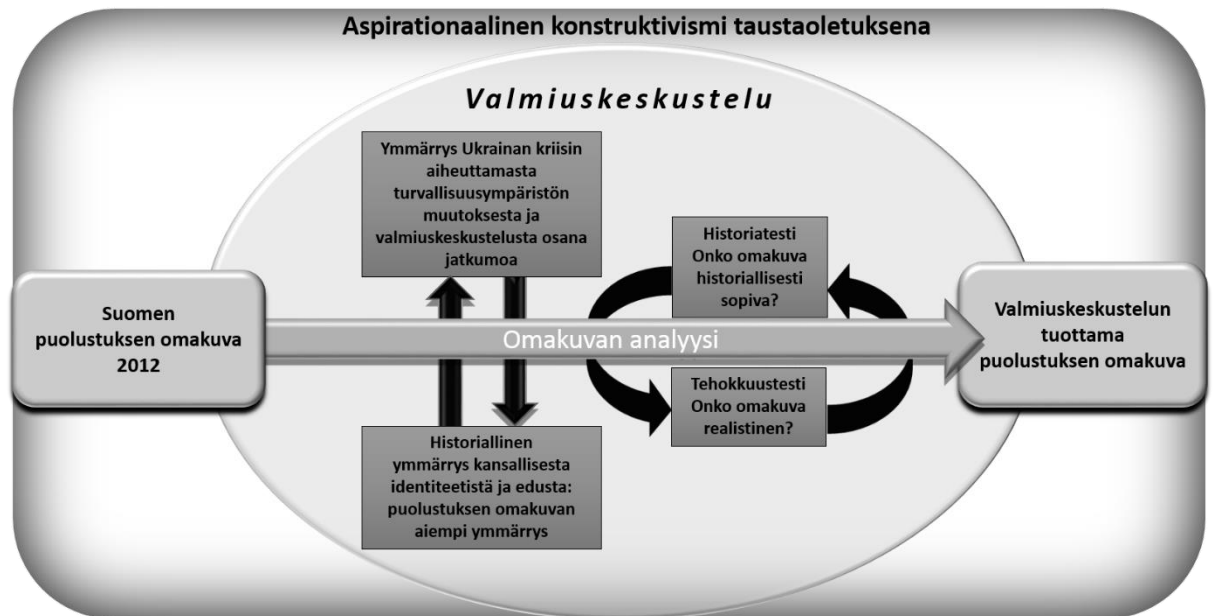
Tutkimusongelmaa tarkastellaan kahdella tutkimuskysymyksellä,

1. Millainen kansallista etua tukeva Suomen puolustuksen omakuva muodostuu tutkimusaineistosta?
2. Millaisia aspiraatioita ja näkökulmia ilmenee valmiuskeskustelussa?

³¹ Clunanin teoria esitellään tarkemmin pääluvussa kaksi. Haettaessa kritiikkiä Clunanin aspirationaalisesta konstruktivismista esiin tulivat vain seuraavat kirja-arvostelut: Legvold 2009, Postnikov 2011. Clunanin teoria on siis saanut osakseen huomattavasti vähemmän kritiikkiä, kuin esimerkiksi Alexander Wendtin rakenteellinen konstruktivismi. Clunanin teoria koetaan kuitenkin käyttökelpoiseksi tässä tutkimuksessa, koska se mahdollistaa selkeän ja käytännönläheisyyttä painottavan teoreettisen viitekehyksen.

³² Tutkielman painopiste ja ydin on ulkopoliitiikan sijasta turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Pekka Visurin mukaan ”Suomen turvallisuuspolitiikka määrittää kattamaan sen ulkopoliitiikan osan, joka suoranaisesti liittyy turvallisuuskysymyksiin, ja kokonaan puolustuspolitiikan sekä sen käytäntöön soveltamisen”. Visuri 2003, 16.

Asetettuun tutkimusongelmaan vastataan aspirationaaliseen konstruktivismiin pohjautuvalla teoriasidonnaisella laadullisella sisällönanalyysillä. Tutkimuksessa on tärkeää ymmärtää kontekstin merkitys. Kattavan kokonaiskuvan muodostaminen puolustuksen omakuvasta vaatii siihen liittyvien näkökulmien ja päätösten ymmärtämistä osana sosiaalista ulottuvuutta ja historiallista jatkumoa.

Kuva 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET JA METODOLOGISET PERUSTEET

Tässä luvussa muodostetaan tutkimuksen teoreettinen näkökulma ja käsitellään sosiaalista konstruktivismia³³ tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavana näkökulmana. Konstruktivismin metateoreettisella käsittelyllä muodostetaan teoreettiselle näkökulmalle perusta, jonka avulla kyetään analysoimaan teorian käytettävyyttä. Luvun tarkoituksena on asemoida tutkimuksen sijoittuminen kansainvälisen politiikan teoriakentällä sekä teoriakeskustelun avulla tuoda esiin käsitteistöä, jotka ovat tutkimukselle keskeisiä. Tällöin tutkimuksen kannalta kriittinen käsitteistö painottuu kansallisen identiteetin, intressien ja omakuvan käsittelyyn.

Tutkimuksen pohjautuminen konstruktivistiseen lähtökohtaan perustuu olettamukseen omakuvan muodostumisesta sosiaalisesti rakentuvana kokonaisuutena, jolloin konstruktivismin avulla on mahdollista tutkia materiaalisten tekijöiden lisäksi käsitteen sosiaalista todellisuutta. Luvussa muodostetaan ensin käsitys sosiaalisen konstruktivismin tieteenfilosofisista lähtökohdista, minkä jälkeen muodostetaan käsitys aspirationaalisen konstruktivismin soveltuvuudesta tutkimukseen. Tämän jälkeen luodaan kuva tutkimukselle tärkeistä käsitteistä, jotka ohjaavat tutkimuksen aineiston analyysin tulkintaa.

³³ Emanuel Adler luokittelee konstruktivismin ”keskitien” teoreettiseksi suuntaukseksi, joka asettuu rationalististen teorioiden (realismi, liberalismi) ja tulkitsevien näkökulmien (post-modernismi, post-strukturalismi, kriittiset teorit) väliin. Ks. Adler 1997, 319–320.

2.1 Sosiaalisen konstruktivismin tieteenfilosofiset lähtökohdat

Kylmän sodan aikana maailmalla kansainvälisen politiikan ja strategian tutkimuksen hallitsevana koulukuntana pidettiin realistista traditiota eri lähestymistapoineen.³⁴ Kylmän sodan päättyminen kuitenkin muovasi kansainvälisen politiikan tutkimuksen ja käytännön harjoittamisen kenttää merkittävästi. Valmiina annetut liitto- ja vihollissuhteet joutuivat uudelleenarvioinnin kohteiksi. Valtavirtateoriat koettiin osittain riittämättömiksi selittämään kylmän sodan päätymisen kaltaista yllättävää ja merkittävää tapahtumaa kansainvälisessä politiikassa. Tämä puolestaan haastoi teorialysoimaan kansallisten identiteettien vaihtoehtoisia näkökulmia, konfliktien kulttuurisidonnaisuutta sekä sotilaallisen voimankäytön eettisyyttä.³⁵ Konstruktivismin vakiintuminen osaksi kansainvälisten suhteiden tieteenfilosofioita tapahtui viimeistään kylmän sodan päätymisen mahdollistaman kehityksen myötä.³⁶

Konstruktivismi nousi esille ensimmäisen kerran 1970- ja 1980-lukujen taitteessa niin kutsutun kolmannen debatin aikana positiivisten ja post-positivististen teorioiden myötä.³⁷ Konstruktivismi haastoi hallitsevia rationaalisia teorioita, kuten realismia ja liberalismia niiden kyvyttömyydestä selittää sosiaalisen todellisuuden tuottamia merkityksiä.³⁸ Adlerin mukaan konstruktivismilla on kuitenkin tarkoitus vain haastaa rationaalisten teorioiden ontologisia ja epistemologisia käsityksiä. Adlerin mukaan konstruktivismi ei sinänsä suhtaudu negatiivisesti rationaaliin teorioihin, vaan pyrkii muodostamaan sillan selittävien ja ymmärtävien teorioiden välille.³⁹

³⁴ Blombergs 2013, 5–6.

³⁵ Klotz & Lynch 2007, 3; Wendt 1999, 4.

³⁶ Lisäksi Nicholas Onufin ja Alexander Wendtin kirjoituksia 1980- ja 1990-lukujen taitteessa vastareaktionarealistiselle paradigmatte pidetään merkittävänä konstruktivismin syntymisen kannalta. Konstruktivismin juurien katsotaan olevan kuitenkin 1700-luvun italialaisen filosofin Giambattista Vicon ajatuksissa. Keskeistä Vicon ”uuden tieteen” ajatuksissa oli yksilön etujen liittyminen sosiaaliseen rooliin. Yksilön teoilla voi Vicon mukaan olla vaikutuksia, joita ei kyetä ennalta arvioimaan tai haluta tehdä sitä. Ks. Sirén 2009, 75.

³⁷ Konstruktivismin katsotaan tulleen kansainvälisten suhteiden alalle niin kutsutun kolmannen debatin aikana 1970- ja 1980-lukujen taitteessa positiivisten (selittävien) ja post-positivististen (ymmärtävien, Verstehen) teorioiden tuloksena.

³⁸ Klotz & Lynch 2007, 3.

³⁹ Adler 1997, 323.

Konstruktivismi voidaan asemoida kansainvälisen politiikan rationaalisten ja kriittisten teorioiden väliin. Asemoimisessa on kuitenkin oma problematiikkansa. Konstruktivistinen tutkimus sijoittuu politiikan tutkimuksen kentällä lavealle alueelle. Osa konstruktivistisista orientaatioista on lähellä perinteisiä valtavirtateorioita, kun toiset konstruktivistiset lähtökohdat painottuvat enemmän kohti kriittisiä teorioita ja post-positivismia.⁴⁰ Konstruktivisteja yhdistää kuitenkin ajatus siitä, että *jaetut ideat* määrittävät ihmisten välisen kanssakäymisen rakenteet. Kyseiset jaetut ideat puolestaan rakentavat tarkoituksellisten toimijoiden identiteettiä ja intressejä.⁴¹

Konstruktivismi ei kuitenkaan ole kansainvälisen politiikan teoria sellaisenaan. Adler esimerkiksi luokittelee konstruktivismin *sosiaaliseksi teoriaksi*, joka sisältää konstruktivistisia näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimuksesta.⁴² Wendt tukee tätä näkemystä toteamalla, että konstruktivismi ei ole kansainvälisen politiikan teoria. Konstruktivismi ennemminkin kannustaa tutkimaan toimijoiden sosiaalista rakentumista, mutta konstruktivismi ei anna suoria vastauksia siihen, mitä toimijoita tulisi tutkia tai missä yhteyksissä ne rakentuvat.⁴³

Tällöin puhuttaessa konstruktivisteista on otettava huomioon, että konstruktivistiseen taustaoletukseen liitettävät tutkimukselliset näkökulmat voivat olla hyvin erilaisia.⁴⁴ Tähän liittyy myös se, että konstruktivistisesta lähtökohdasta ei voida omaksua yksioikoista näkökulmaa valtioiden asemaan ja tutkimuksen teon lähtökohdat eivät ole kausaalisia.⁴⁵

⁴⁰ Alexander Wendtin rakenteellisen konstruktivismin voidaan katsoa olevan lähellä valtavirtateorioita esimerkiksi valtiotoimijuuden käsitteen suhteen. Ks. esim. Wendt 1999, 10, 195–197. Kriittisistä teorioista ks. esim. Koivula 2013 105–126; Cox 1981, 126–150.

⁴¹ Wendt 1999, 1; Finnemore & Sikkink 2001, 1. Wendtin määrittelemät kaksi ohjenuoraa erottavat konstruktivistista tutkimusotetta rationaalisista teorioista. Wendt korostaa nimenomaisesti jaettujen ideoiden merkitystä materiaalisten tekijöiden sijaan.

⁴² Adler 1997, 323.

⁴³ Wendt 1999, 7. Wendtin mukaan on valittava analyysin tasot, yksiköt sekä toimijat ja rakenteet ennen kuin aihetta kyetään tulkitsemaan konstruktivistisesti.

⁴⁴ Linnéll 2009, 22; Sirén 2009, 48, 76.

⁴⁵ Koivula 2013, 108.

Konstruktivismi on saavuttanut vakioidun aseman kansainvälisten suhteiden tutkimuksen teoriakentällä.⁴⁶ Merkittävässä roolissa konstruktivismin asemoitumisessa osaksi kansainvälisen politiikan tutkimuksen kenttää on ollut Alexander Wendtin vuonna 1999 julkaisemalla teoksella *Social Theory of International Politics*. Vaikka Wendtin teoksessaan hahmottelema rakenteellisen konstruktivismin teoria ei ole tämän tutkimuksen ytimessä, teos osaltaan asemoi konstruktivismin osaksi kansainvälisen politiikan tutkimuksen kenttää. Tällöin myös tässä tutkimuksessa on syytä tuoda esille Wendtin esittämiä lainalaisuuksia. Teosta voidaan pitää merkittävänä myös siinä esitetystä kritiikistä rationaalisia traditioita kohtaan. Wendt haastaa Kenneth Waltzin hahmotteleman neorealismia toteamalla:

”Tärkein teko on uudelleen määritellä tekijät, joista kansainvälinen järjestelmä muodostuu. Omasta näkökulmastani se on juuri päinvastaista mitä Waltz toteaa sen olevan: enemmän sosiaalinen kuin materiaallinen ilmiö.”⁴⁷

Wendtin esittämä konstruktivismi on saanut osakseen myös kritiikkiä. Realismin näkökulmasta Wendt jättää käsittelemättä realistiselle paradigmatteille merkittävän tekijän, anarkian aiheuttaman epävarmuuden vaikutuksen.⁴⁸ Lisäksi Wendtin teoria käsitetään hyvin abstraktina kokonaisuutena, minkä vuoksi sitä käytetään empiirisessä ja politiikan tutkimuksessa vähän.⁴⁹

Konstruktivismin ymmärtäminen osana kansainvälisen politiikan tutkimuskenttää vaatii sen suhteuttamista valtavirtateorioihin. Wendtin osoittama kritiikki rationaalisia teorioita kohtaan tuo esille kansainvälisen poliittisten teorioiden tärkeän olemassaolon perustan: jatkuvan kritiikin ja debatin välisen suhteen. Tällä havainnolla kyetään muodostaa konstruktivismin ontologinen perusta toteamalla, että konstruktivismin olemassaolo teoriana perustuu sen suhteesta muihin teorioihin.

⁴⁶ Finnemore & Sikkink 2001, 391.

⁴⁷ Wendt 1999, 20. Wendtin rationaalisille teorioille esittämästä kritiikistä: Ks. Wendt 1999, 15–22. (suomennos EK.)

⁴⁸ Copeland 2006, 19–20.

⁴⁹ Guzzini & Leander 2006, xvii.

2.1.1 Konstruktivismin ontologiset, epistemologiset ja teoreettiset lähtökohdat

Kysymys konstruktivismin metateoreettisista lähtökohdista on oleellinen. Konstruktivismi eroaa rationalistisesta tutkimustraditiosta erityisesti metateoreettisen käsitysten suhteen. Rationaaliset teoriat hahmottavat tutkimuksen luonteen eri lähtökohdista verrattuna konstruktivistiseen tutkimusotteeseen. Ontologisesti on kysymys siitä, kuinka tutkimuksen kohde luonnostellaan. Ihmiset elävät ja vuorovaikuttavat toisiinsa sosiaalisissa ryhmittymissä, kuten valtioissa. Ihmiset, poliittinen johto mukaan lukien, vahvistavat, muokkaavat ja ikuistavat omalla toiminnallaan näitä ryhmittymiä. Konstruktivistisesta näkökulmasta tämä rakenteiden ja toimijoiden välinen vuorovaikutuksellinen suhde ymmärretään molemminpuoliseksi konstituoitumiseksi.⁵⁰ Kysymys on ennen kaikkea siitä, kuinka empiirinen tutkimus kyetään toteuttamaan. Klotz ja Lynch määrittelevät tämän pohjalta konstruktivistisen ontologian perustuvan kolmeen elementtiin: intersubjektiivisuuteen, kontekstiin ja valtaan.⁵¹

Kriittiset teoriat käytännössä mahdollistavat näkökulman avaamisen sille, että kaikelle, myös sellaiselle, johon on joistakin ontologisista olettamuksista ymmärretty jatkuvuus, on olemassa vaihtoehtoisia käsityksiä.⁵² Kriittinen turvallisuustutkimus on osiltaan vaikuttanut myös konstruktivismin kehittämisessä omaksi teoriakseen.⁵³ Ontologisesti konstruktivismin ero valtavirtateorioihin muodostuu erityisesti käsitykseen olemassa olevan todellisuuden ymmärryksestä. Yksinkertaistettuna ontologisesti realistiset orientaatiot pohjautuvat ajatukseen materiaalisesti maailmasta. Realismissa on tällöin ensisijaisesti kysymys toimijoiden (valtioiden) materiaalisista resursseista.⁵⁴

Intersubjektiiviset ymmärrykset muodostuvat rakenteista ja tekijöistä. Nämä tekijät, kuten kielet, kulttuurit, ideologiat ja säännöt ovat ”sosiaalisia ilmiöitä, jotka luovat identiteettejä sekä ohjaavat toimintaa”.⁵⁵ Koska konstruktivismissa tutkimus on aina sijoitettava ajalliseen, sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin, on ymmärrettävä, että edellä mainitut intersubjektiiviset ymmärrykset vaihtelevat alueittain ja ajallisesti.⁵⁶ Konteksti puolestaan määrittelee tulkinnallisuutta sekä tutkijan asemaa suhteessa tutkimukseen.

⁵⁰ Klotz & Lynch 2007, 7.

⁵¹ Sama, 7.

⁵² Nokkala 2001, 39.

⁵³ Koivula 2013, 108.

⁵⁴ Blombergs 2013, 11. Realistisen koulukunnan yksi merkittävimmistä edustajista, Hans Morgenthau, esimerkiksi luokittelee kuuluisat ”poliittisen realismin kuusi periaatetta.” Morgenthau toisena periaatteena on edun käsite, joka ymmärretään vallaksi.⁵⁴ Ks. Morgenthau 1964.

⁵⁵ Klotz & Lynch 2007, 7–8. (suomennos EK). Ks. myös Limnell 2009, 28–29.

⁵⁶ Klotz & Lynch, 6–10.

Vallan käsitteen suhteen konstruktivistit näkevät, että valta on vuorovaikutuksen kautta tapahtuva elementti, eikä niinkään realistisen näkökulman mukainen toimijoiden suorituskykyjen mittari. Tällöin konstruktivistisen tutkimuksessa korostuu ymmärrys kielen käytön merkityksestä tutkimuksessa.⁵⁷

Konstruktivistisessa keskustelussa epistemologiset valinnat sijoittuvat yksinkertaistettuna positivistisen ja post-positivististen valintojen äärelle.⁵⁸ Klotzin ja Lynchin mukaan konstruktivistit jakavat saman ontologisen lähtökohdan tutkimukseen: molemminpuolisen konstituoitumisen. Tällöin eroavaisuudet liittyvät epistemologisiin kysymyksiin rakenteen tai toimijuuden painottamisesta sekä rajanvetoon tulkinnan ulottamisesta.

Kaikki tutkijat sitoutuvat tulkintaan. Epistemologisen kentän positivistisessa päässä painottuvat tutkittavan kohteen ymmärrys pysyvien merkitysten kautta. Post-positivistisen näkemyksen mukaan tutkimukselle olennaiset merkitykset koetaan luonnostaan epävakaisiksi ja kriittisen tarkastelun alaisiksi.⁵⁹

Positivistisen näkökulman omaavat konstruktivistit perustelevat sosiaalisia ilmiöitä yleisten termien avulla. Tällöin korostuu tulosten sovellettavuus laajan empiirisen tulkinnan mahdollisuuden kautta. Post-positivistisessä näkökulmassa korostuvat puolestaan tulkinnan monikerronnallisuus sekä kontekstisidonnaisuus. Tähän liittyy myös konstruktivistisen tutkimuksen oletettu ero konstitutiivisten ja kausaalisten väittämien välillä. Kausaalisen kysymyksenasettelun ytimessä ovat kysymykset, kuten ”miksi” ja ”miten”. Näillä kysymyksillä pyritään tiettyjen syy-seuraus-suhteiden tarkasteluun. Konstitutiivinen lähestymistapa painottaa puolestaan kysymyksiä ”miten on mahdollista” tai ”miten”.⁶⁰

⁵⁷ Sama, 11.

⁵⁸ Klotz & Lynch 2007, 11–14. Klotzin ja Lynchin mukaan konstruktivismin viiter ryhmässä on löydettävissä useita epistemologisia lähtökohtia, mutta näiden moninaisten ”leirien” kautta muodostettaviin epistemologisiin olettamuksiin tuhlataan liikaa ”älyllistä energiaa.” Tällöin yksinkertaistettuna konstruktivistiset epistemologiset lähtökohdat voidaan sijoittaa positivistisen ja post-positivistisen janan väliin.

⁵⁹ Sama, 12–13.

⁶⁰ Wendt 1999, 78; Klotz & Lynch 2007, 15.

Jaottelu kausaalisten ja konstitutiivisten kysymysten aihioon ei ole kuitenkaan täysin ongelmatonta. Klotzin ja Lynchin mukaan kausaalisilla tutkimuksilla pyritään käyttäytymistä selittävään malliin, kun ymmärrystä painottavat tutkimukset keskittyvät selittämään toimintaan johtavia olosuhteita. Erottamalla kausaalinen ja konstitutiivinen kysymyksenasettelu toisistaan aliarvioidaan niiden välistä suhdetta. Konstitutiivisesta ”miten on mahdollista” -kysymyksestä muotoutuu hiljalleen ”miten” -kysymys tutkittaessa toimien ja ominaisuuksien välistä suhdetta. Kausaalisuus ja konstitutiivisuus menevät aina jossain määrin päällekkäin. Käyttäytymistä selitettäessä tulkitaan myös merkitystä, tai kielellisten ilmaisuja muodostaessa tutkimuksen ytimen selitetään samalla myös toimintaa.⁶¹

Olettamukset, jotka lähtökohtaisesti ohjaavat perinteisen strategian tutkimuksen näkökulmasta tehtävää tutkimusta muodostavat konstruktivistisessä tutkimuksessa varsinaisen tutkimusongelman.⁶² Robert Coxin mukaan kyseinen tutkimustehtävän asettamiseen liittyvä problematiikka itsessään määrittelee ongelmanratkaisuteorioiden ja kriittisen teorioiden eroavaisuudet.⁶³ Coxin tunnetun sitaatin mukaisesti ”teoria on aina jotakin varten, johonkin tarkoitukseen.”⁶⁴ Lisäksi kaikilla teorioilla on oma näkökulma, joka määrittyy osana sosiaalista ja poliittista aikaa ja paikkaa.⁶⁵

Tutkimuksen kannalta tärkeiden ontologisten ja epistemologisten rakenteiden jälkeen kyetään muodostamaan kuva käytettävästä teoriasta. Olennaista konstruktivistisen tutkimusotteen soveltamisessa on sen perustuminen edellä käsiteltyjen metateoreettisten olettamuksien varaan. Ymmärtämällä ontologiset ja epistemologiset painotukset, kyetään metateoriana yleisesti hyväksyttyä konstruktivismia käyttämään myös tietenteoriana.

⁶¹ Klotz & Lynch 2007, 15.

⁶² Raitasalo 2008, 12. Ks. myös Sipilä, Koivula 2014, 28.

⁶³ Cox 1981, 128–129.

⁶⁴ Sama, 128 (suomennos EK). Cox määritteli kriittistä turvallisuusteoriaa (Critical security theory) julkaisussaan ”*Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*”. Kriittisessä turvallisuusteoriassa käsitteet kuten ”turvallisuus” ja ”tutkimus” katsotaan poliittisiksi ja sosiaalisiksi termeiksi, jotka palvelevat tietyn viiteryhmän tarkoituspäitä. Puolestaan tutkimuksen arvovapauden ei katsota olevan mahdollista. Yleensä arvovapaaksi ja objektiiviseksi käsitteeksi ymmärrettävän ”tieteen” katsotaan olevan sidoksissa jonkinasteisiin lähtökohtaolettamuksiin ja arvoihin. Cox 1981, 128.

⁶⁵ Sama. Coxin mukaan mitä kehittyneempi teoria on, sitä enemmän se reflektoi ja muovautuu oman teoriansa mukaan.

2.2 Kysymys toimijuudesta – valtio ja yksilö toimijana kansainvälisessä järjestelmässä

Toimijuuden käsite on merkittävässä roolissa konstruktivistisen tutkimusotteen omaavassa tutkimuksessa. Konstruktivismiin kannalta kysymys toimijuudesta liittyy toimijuuden ja rakenteen väliseen suhteeseen. Toimijuuden ja rakenteen suhde konstituoituu monilla eri tasoilla ja eri aikoina. Konstruktivistisista lähtökohdista toteutettavassa tutkimuksessa toimijuutta ei kyetä kategorisoimaan yhden käsitteen alle. Tällöin tärkeäksi muodostuu määrittely toimijuuden ja tutkimuksen analyysin tason suhteen.⁶⁶ Se minkälaiseksi toimijuus ymmärretään osana tutkimusta ohjaa myös tutkimuksen metodologisia valintoja.

Kuten edellä mainittiin, konstruktivistisesta näkökulmasta toteutettavassa tutkimuksessa analyysin taso määrittää myös sen miten ja millä tasolla toimijuus koetaan merkitykselliseksi. Kysymys on siitä painottuuko tutkimusotteessa kansainvälispoliittinen vaikutus, vai onko kiinnostuksen kohteena tutkia esimerkiksi sitä miten jokin ulkopoliittinen linja valitaan kilpailevien näkemysten joukosta.⁶⁷ Tässä tutkimuksessa toimijuus ymmärretään konstruktivistisen kentän ”välimaastosta”. Tätä käsitettä on syytä avata hieman tarkemmin. Clunanin muodostavan aspirationaalisen konstruktivismiin ytimessä on käsitys historiallisten rakenteiden ja toimijuuden vaikutuksesta kansallisten identiteettien ja intressien rakentumiseen.⁶⁸ Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että eri ihmisistä koostuville ryhmittymille voi muodostua oma identiteetti ja tällöin myös yhteinen toimijuus.⁶⁹

Wendtin rakenteellisen konstruktivismiin mukaisesti rakenteilla ja toimijoilla on merkitystä sosiaalisen todellisuuden muodostumiseen. Wendtin mukainen valtiotoimijuus on hyväksyttävää, kun sille annetut tuntomerkit, kuten intressit ja halut täyttyvät. Lisäksi kansainvälinen laki antaa oikeudellisen persoonan valtioille.⁷⁰ Wendt perustelee valtioille annettavaa toimijuutta sillä, että vaikka valtiot eivät olisikaan ainoita tai tärkeimpiä toimijoita maailmassa, ne ovat edelleen merkittävin ja selkein kanava, jonka kautta toimijoiden vaikutus ilmenee.⁷¹

⁶⁶ Klotz & Lynch 2007, 6–7, 44–45.

⁶⁷ Sama, 88.

⁶⁸ Clunan 2009, 24.

⁶⁹ Sama, 48–49.

⁷⁰ Sama, 10.

⁷¹ Wendt 1999, 193.

Tässä tutkimuksessa ymmärrettävä toimijuuden käsitteen sijoittaminen konstruktivistisen tutkimuskentän välimaastoon ei ole täysin ongelmaton. Tämä korostuu erityisesti Clunanin näkemyksessä siitä, mikä ulkopoliittikan rakentumisessa on merkityksellistä. Clunan nimenomaisesti pyrkii tekemään rajanvetoa suhteessa Wendtin rakenteelliseen konstruktivismiin. Clunanin mukaan Wendt ei teoriassaan huomioi valtion sisäisten muuttujien, kuten historiallisten tekijöiden ja sisäpolitiikan, vaikutusta.⁷²

Tutkimuksen epistemologinen lähtökohta määrittää myös sitä, miten toimijuus ymmärretään rakentuvaksi. Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida poliittisen eliitin rakentamaa käsitystä Suomen puolustuksen omakuvasta. Tällöin tutkimuksen kannalta näkemys toimijuudesta kallistuu enemmän Wendtin mukaisesta valtiokeskeisestä toimijuudesta Clunanin painottamaan inhimillisten merkitysten huomioimiseen. Tutkimuksessa poliittisen eliitin ymmärretään toimivan valtion ”kasvoina” ja omaavan yhteisen käsityksen valtion statuksesta ja siitä mikä valtion kannalta on merkittävää. Tällöin myös Clunanin mukaiset valtion sisäiset rakenteet ovat ymmärryksen muodostamisen kannalta merkittäviä. Wendtin näkökulman mukaisella valtiotoimijuuden soveltamisella näitä rakenteita ei kyettäisi ottamaan tulkintaan.

⁷² Clunan 2009, 3.

2.3 Aspirationaalinen konstruktivismi

Tutkimuksen konstruktivistinen käsitys muodostuu Anne L. Clunanin teoretisoiman aspirationaalisen konstruktivismin mukaisesti.⁷³ Clunanin mukaan aspirationaalinen konstruktivismi on kiinnostunut siitä,

”...kuinka kansallinen identiteetti muodostuu poliittisen eliitin merkityksellisinä pitämien kansallisten intressien kautta”.⁷⁴

Clunan keskittyy teoksessaan hahmottelemaan Venäjän kansallisen identiteetin muodostumista. Clunanin teoria eroaa esimerkiksi Alexander Wendtin rakenteellisesta konstruktivismista sen sosiaalipsykologisten lähtökohtaolettamuksiensa vuoksi. Clunanin mukaan aspirationaalinen konstruktivismi on ottanut paikkansa osana konstruktivistista traditiota, ja se pyrkii kehittämään keskeisiä oletuksia sosiaalisen instituution, esimerkiksi identiteettien, muodostumisesta jatkuvassa toimijoiden ja sosiaalisten rakenteiden vuorovaikutuksessa.⁷⁵

Aspirationaalinen konstruktivismi eroaa muusta konstruktivistisesta tutkimustraditiosta erityisesti sen sisältämien sosiaalipsykologiaa käsittelevien kokonaisuuksien vuoksi. Clunanin mukaan teoria käsittelee konstruktivistista ja sosiaalipsykologista tutkimusta kolmen kysymyksen kautta:

1. Mistä tekijöistä kansallinen identiteetti muodostuu?
2. Miksi useat identiteetit muodostuvat tutkimuksen kohteeksi?
3. Miksi jokin identiteeteistä muodostuu hallitsevaksi ja muodostaa kansallisen identiteetin, jonka kautta kansalliset intressit rakentuvat?⁷⁶

Clunan pyrkii tällä kysymyksenasettelulla myös asemoimaan aspirationaalista konstruktivismia konstruktivistisen tutkimuksen kentällä. Clunanin mukaan aspirationaalinen konstruktivismi pyrkii erityisesti osoittamaan Hopfin muodostaman kognitiivisen konstruktivismin ja Wendtin sosiologiseksi nimittämänsä rakenteellisen konstruktivismin puutteet identiteettien rakentumisessa.⁷⁷ Tästä huolimatta aspirationaalisessa konstruktivismissa hyväksytään Wendtin mukainen näkemys intressien muodostumisesta suhteessa identiteettiin sekä

⁷³ Aspirationaalinen tulee englannin kielen sanasta *aspiration* (pyrkimys, tavoite, suom. EK).

⁷⁴ Clunan 2009, 27 (suomennos EK).

⁷⁵ Clunan 2009, 3.

⁷⁶ Sama, 27 (suomennos EK).

⁷⁷ Sama. Hopfin kognitiivisesta konstruktivismista: Ks. Hopf (1998). Rakenteellinen konstruktivismi, ks. Wendt 1999.

sosiaalisten tekijöiden vaikutus osana intressien rakentumisesta.⁷⁸ Clunanin lähestymistavan keskiössä on historiallisen ja toimijan sisäisten piirteiden painotus. Sosiaalipsykologiasta Clunan ottaa näkemyksen alaiseksi omanarvontunnon käsitteen, jolla kyetään suhteuttamaan historia tulevaan.⁷⁹ Lisäksi Clunan kritisoi rationaalisten teorioiden käsitystä kansallisten intressien muodostumisesta vain tietyn tilanteen ja vallitsevan hetken mukaisesti. Clunanin mukaan konstruktivistit näkevät intressien olemuksen olevan monimerkityksellisempiä ja ongelmallisempia. Tämä konstruktivistisen näkemyksen rationaalisista lähtökohdista erottava tulkinta on kuitenkin Clunanin mukaan siinä mielessä ironinen, että se jakaa rationaalisten teorioiden näkemyksen intressien muotoutumisesta vain nykyhetkessä. Clunan korostaakin aspirationaalisen konstruktivismin laaja-alaista tulkintaa identiteetin muodostuksessa. Teorian keskiössä on käsitys siitä, että identiteetit muuttuvat. Clunanin mukaan poliittisella eliitillä on suuri rooli kansallisten identiteettien ja intressien muodostuksessa, jossa historiallisen tradition huomioimisen lisäksi korostuu järki.⁸⁰

Clunanin teoriaa johdatellen tutkimuksen ei ole tarkoitus arvioida rationaalisten teorioiden kaltaisesti sitä, minkälaisia sotilaallisia suorituskykyjä Suomen on muodostettava vastatakseen Ukrainan kriisin aiheuttamaan muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen. Se ei esimerkiksi tarjoa voimatasapainoteorian⁸¹ kaltaista selitysmallia, johon tutkimuksessa voitaisiin nojata. Tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu siihen, miten aspiraatiot ja olettamukset vaikuttavat puolustuksen omakuvan muodostumiseen. Tähän liittyy ymmärrys toimijan sisäisten piirteiden rakentumisesta pidemmällä aikavälillä. Aspirationaalisessa konstruktivismissa nykyhetken merkitykselle ei anneta liikaa painoarvoa, vaan toimijan sisäisten piirteiden ymmärretään rakentuneen ajan kanssa. Tällöin toimija ei ole uusissa tilanteissa ”tyhjä sivu”, vaan esimerkiksi Suomella on käsitys puolustuksen omakuvastaan ennen Ukrainan kriisiä.⁸² Lisäksi Clunan ei hyväksy ajatuksia toimijan identiteetin muodostumisesta ”objektiivisesti” pelkästään historiallisista piirteistä, kuten maantiede, kulttuuri, kieli tai etninen alkuperä.⁸³ Clunanin mukaan pelkästään historiallisesti jaettuihin kokemuksiin perustuvat käsitykset toimijan identiteetin muodostumisesta aliarvioivat kansainvälisen vaikutuksen sekä politiikan vaikutuksen identiteettien tutkimuksesta.⁸⁴

⁷⁸ Clunan 2009, 4–5.

⁷⁹ Sama, 3, 6–7.

⁸⁰ Sama, 7–8.

⁸¹ Voimatasapainoteorialla tarkoitetaan, että valtiot pyrkivät varmistamaan olemassaolonsa ja kansallisen turvallisuutensa ulkoisin ja sisäisin keinoin. Teorian tavoitteena on muodostaa voimatasapaino toimijoiden (valtioiden) välille. Voimatasapainoteoriasta ks. Waltz 1979, 116–123; Blombergs 2013, 41.

⁸² Clunan käyttää termiä ”Blank slate”. Clunan 2009, 6–7.

⁸³ Clunan 2009, 7–8.

⁸⁴ Sama, 8.

Käytännössä Clunanin teoria mahdollistaa sen, että poliittisen eliitin muodostamaan tulkintaa voidaan tutkia. Tällöin tutkimuksessa puolustuksen omakuvan muodostuminen ymmärretään sosiaalisesti rakentuvaksi konstruktiksi, jossa Clunanin mukaisesti ei kuitenkaan kiistetä materiaalistien tekijöiden vaikutusta.

2.3.1 Aspirationaalisen konstruktivismin keskeiset käsitteet – itsetunto, ideat ja aspiraatio

Clunanin hahmottelema aspirationaalinen konstruktivismi vaatii sen tärkeimpien termien ja niiden olemusten käsittelyä. Clunanin teorian ydin koostuu kilpailevien kansallisten *omakuvien* kautta rakentuvasta hallitsevasta kansallisesta identiteetistä ja eduista. Clunanin käsitys kilpailevien kansallisen omakuvien muodostumisesta on myös tälle tutkimukselle oleellinen. Kansallisen identiteetin ja edun taustalla ovat kuitenkin ideoiden, itsetunnon ja aspiraation käsitteet. Clunanin teorian sosiaalipsykologinen tausta näkyy juuri näiden käsitteiden määrittelyssä.

Clunan määrittelee itsetunnon muodostavan yläkäsitteen persoonan omalle ja sosiaalisen ryhmän itsetunnolle. Clunan jakaa itsetunnon käsitteen vielä kahteen kategoriaan: arvopohjaiseen ja vaikuttavuuspohjaiseen itsetuntoon. Omassa tutkimuksessaan Clunan painottaa sosiaalisen itsetunnon käsitettä, jonka hän määrittelee tarkemmin kansalliseksi itsetunnoksi.⁸⁵ Clunan lähtee siitä olettamuksesta, että yksilöillä on psykologinen tarve identifioitua osaksi suurempaa sosiaalista ryhmää, johon kuulumisen kasvattaa yksilön arvo- ja vaikuttavuuspohjaista itsetuntoa. Clunanin mukaan yksilön kuulumisen johonkin suurempaan sosiaaliseen yhteisöön muodostaa yksilölle *sosiaalisen identiteetin*, joka puolestaan määrittää yksilön käyttäytymistä yhteisössä. Itsetunnon kannalta keskeiseksi nousee se, että yksilö kokee oman sosiaalisen kollektiivinsa positiivisesti. Positiivisesti koettu kollektiivinen identiteetti ohjaa tällöin yksilön käyttäytymistä.⁸⁶

Clunanin mukaan historiallisesta muistista kehittyvillä aspiraatioilla on merkittävä rooli identiteetin muodostumisessa. Kysymys siitä, mitkä tekijät vaikuttavat kansallisen identiteetin muodostumiseen jakaa konstruktivisteja. Clunanin mukaan Wendtin rakenteellisen ja Hopfin kognitiivisen konstruktivismin identiteetin muodostumiskäsitykset eivät kykene katsomaan historiallisia vaikutuksia, vaan ovat riippuvaisia nykyhetkestä. Wendtin ja Clunanin välille

⁸⁵ Clunan 2009, 23.

⁸⁶ Sama.

muodostuu lisäksi näkemysero itseyden ja toiseuden merkityksestä. Clunanin mukaan Wendtin käsitys identiteetistä rakentuu suhteessa toisiin; miten muut kokevat valtion identiteetin, heijastuu takaisin muodostuen kansalliseksi identiteetiksi.⁸⁷

Clunan korostaa identiteetin muodostumisessa persoonan halua ja kykyä havainnoida ympäristöä. Tällöin ympäristö, jonka kautta yksilö kykenee paremmin ymmärtämään ympäröivää maailmaa, muodostuu merkitykselliseksi. Clunan nostaa keskiöön identiteetin interaktiiviseen luonteen, joka muodostuu persoonan ja sitä vallitsevan ympäristön yhteisvaikutuksesta.⁸⁸

Kuten jo aiemmin todettiin, historiallista ymmärrystä ei voida sulkea pois muodostettaessa kuvaa kansallisesta identiteetistä. Historian kokemuksista nousevat esille käsitteet, kuten arvovalta, valta ja status. Näiden avulla määritellään se hylätäänkö identiteetti, vai muodostuuko siitä itseään määrittävä.⁸⁹ Tämä johtaa siihen, että nykyhetki ei ole määräävä tekijä määriteltäessä identiteetin muodostumista. Clunanin mukaan historialliset tekijät ovat määrääviä identiteetin muodostumisessa, varsinkin silloin kun nykytilanne koetaan kielteisesti. Tällöin identiteetin muodostuksessa korostuu historiallisen omakuvan merkitys. Historiallisella muistilla on siis avainrooli, kun kilpailevia omakuvia vertaillaan. Toiseksi avainrooliksi Clunan nostaa ideoiden merkityksen.

2.3.2 Kansallinen omakuva

Tutkimuksen kannalta keskeistä on muodostaa kuva Clunanin määrittelemistä kansallisesta omakuvasta sekä sitä testaavasta identiteettien hallintastrategiasta. Kansallisen omakuvan käsite on aspirationaalisessa konstruktivismissa keskeinen. Clunanin mukaan kansalliseksi identiteetiksi on olemassa kilpailevia vaihtoehtoja, joita nimitetään *kansallisiksi omakuviksi*. Kansallisten identiteettien tapaan kansalliset omakuvat muodostuvat valtion kansainvälistä asemaa ja poliittista tarkoitusta kartoittavista ideoista. Ne pyrkivät määrittämään kysymyksiä valtion olemuksesta, tarkoituksesta ja statuksesta.

Kansallisia omakuvia voi olla useita samanaikaisesti. Omakuvien erilaiset ideat siitä, mikä on valtion status ja merkitys muodostavat kilpailullisen aseman omakuvien välille. Kansallisen

⁸⁷ Clunan 2009, 25.

⁸⁸ Sama, 25–26.

⁸⁹ Sama, 27.

omakuvan käsitteessä keskeistä on kyetä suhteuttamaan se kansalliseen identiteettiin. Kansalliset omakuvat ovat hetkittäisiä ideallisia näkemyksiä siitä, minkälainen valtion tulisi olla. Jos kansallinen omakuva onnistuu hallitsemaan julkista diskurssia, se institutionalisoituu kansallisen lainsäädännön, säädösten ja hallinnollisten rakenteiden kautta. Tämän lisäksi hallitsevaksi muodostuvaan omakuvaan vaikuttavat olettamukset oikeuksista, velvollisuuksista ja niistä normeista, jotka määrittävät valtion kansallista ja kansainvälistä toimintaa.⁹⁰ Hallitsevan kansallisen omakuvan perusteista muodostuu ymmärrys kansallisesta intressistä – toisin sanoen arvoista, jotka ovat valtiolle tärkeitä. Tätä kansallista intressiä tulee ylläpitää, puolustaa ja suojella.⁹¹

Kansallinen identiteetti muodostuu, kun jokin *kansallinen omakuva* on hallinnut poliittista diskurssia tietyn aikaa. Clunanin mukaan viisi vuotta muodostaa keskeisen aikamääreen, jonka puitteissa omakuvasta kyetään muodostamaan kansallinen identiteetti. Clunan myöntää aikamääreen olevan epämääräinen, mutta toteaa sen antavan kattavamman näkemyksen identiteetin muodostumisesta kuin muissa tutkimuksissa esitetty yhden vuoden aikajänne.⁹² Olennaista on ymmärtää identiteetin jatkuva muutos. Clunanin mukaan identiteetin jotkin elementit ovat pysyvämpiä kuin toiset. Identiteetti voi myös täydentyä uusilla elementeillä, kun puolestaan vanhemmat osat häipyvät taustalle.⁹³ Keskeiseksi muodostuvat kysymykset siitä, mitkä ovat valtion kansalliset intressit ja minkä intressin mukaisesti valtion tulisi toimia ulkopoliitikassa.⁹⁴

Clunanin mukaan kansallinen identiteetti ja etu rakentuvat kahden tekijän varaan: kansainväliseen statukseen ja poliittiseen tarkoitukseen. Poliittinen tarkoitus määrittyy olettamuksien varaan siitä, mikä on käytännöllisin poliittisen ja taloudellisen hallinnon muoto ja edustaako se haluttuja arvoja myös muihin toimijoihin. Status puolestaan rakentuu kysymyksiin valtion sijoittumisesta kansainvälisessä järjestelmässä suhteessa toisiin. Tällöin oleellisia ovat kysymykset valtion sijoittumisesta kansainvälisessä hierarkiassa poliittisten, sotilaallisten, sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden suhteen. Statuksen ymmärryksessä korostuvat historialliset aspiraatiot, näkemykset siitä miten valtio kokee itsensä.⁹⁵

⁹⁰ Clunan 2009, 29–30.

⁹¹ Sama, 30.

⁹² Sama.

⁹³ Sama, 31.

⁹⁴ Clunan 2009, 29.

⁹⁵ Clunan 2009, 31–32.

2.3.3 Legitimiteetin vastaavuustesti

Edellä mainittujen tekijöiden vaikutus kansallisen omakuvan ja kansalliseen identiteetin muodostumiseen johtaa kiinnostukseen, kuinka hallitseva kansallinen omakuva valitaan. Clunanin mukaan tällöin on tutkittava tekijöitä, jotka muodostavat omakuvasta kansallisen identiteetin. Huomio kiinnittyy aspiraatioihin, historialliseen merkitykseen sekä ylipäättään syihin, jotka muodostavat omakuvasta legitiimin.⁹⁶ Omakuvan valintaan vaikuttaa ennen kaikkea sen vakuuttavuus. Vakuuttavuus muodostuu niiden sisällöstä, siitä mitä ideoita ne pitävät sisällään. Tällöin intersubjektiiviset muistot historiasta ovat tärkeitä, kuten poliittisen eliitin havainnot nykyhetkestä. Omakuvan vakuuttavuudessa korostuu kuitenkin taju nykyhetken haasteista sekä sen kyky tarjota pragmaattinen toimintamalli valtion kohtaamiin haasteisiin. Clunanin mukaan mitä vakuuttavammaksi ja tehokkaammaksi omakuva muodostuu, sitä todennäköisemmin se tulee hallitsemaan poliittista diskurssia ja muokkaamaan poliittisen eliitin käsitystä kansallisesta edusta. Clunan näkee, että lopulta on kysymys siitä, miten kansallinen omakuva kykenee asemoitumaan historiallisten aspiraatioiden ja pragmaattisen käytettävyyden välille. Tällä tavoin omakuva kykenee vakuuttamaan ihmiset sen legitimiteetistä.⁹⁷

Jostakin omakuvasta muodostuu tällöin hallitseva. Clunan nimittää omakuvan valintaprosessia *legitimiteetin vastaavuustestiksi*, joka koostuu historia- ja vaikuttavuustestistä.⁹⁸ Historiatestillä arvioidaan omakuvan historiallista sopivuutta sekä historiasta esiin tulevia merkittäviä aspiraatioita. Historialla nähdään olevan vaikutusta haluun valita jokin identiteetti. Aiemmin mainitusta statuksesta juontavat historialliset aspiraatiot vaikuttavat identiteetin valintaan. Historiasta kumpuava positiivisesti koettava status voidaan nähdä nykypäivän aspiraationa, jonka varaan poliittisen eliitin näkökulmat voivat rakentua. Epävakauden aika johtaa yleensä historiallisten aspiraatioiden tulkintaan omakuvan valinnassa. Vakaina aikoina hallitsevaa omakuvaa haastetaan harvemmin.⁹⁹ Tämä näkemys on tutkimuksen kannalta merkityksellinen arvioitaessa Ukrainan kriisin vaikutuksia Suomen puolustuksen omakuvan muodostumiseen.

⁹⁶ Sama, 39–40.

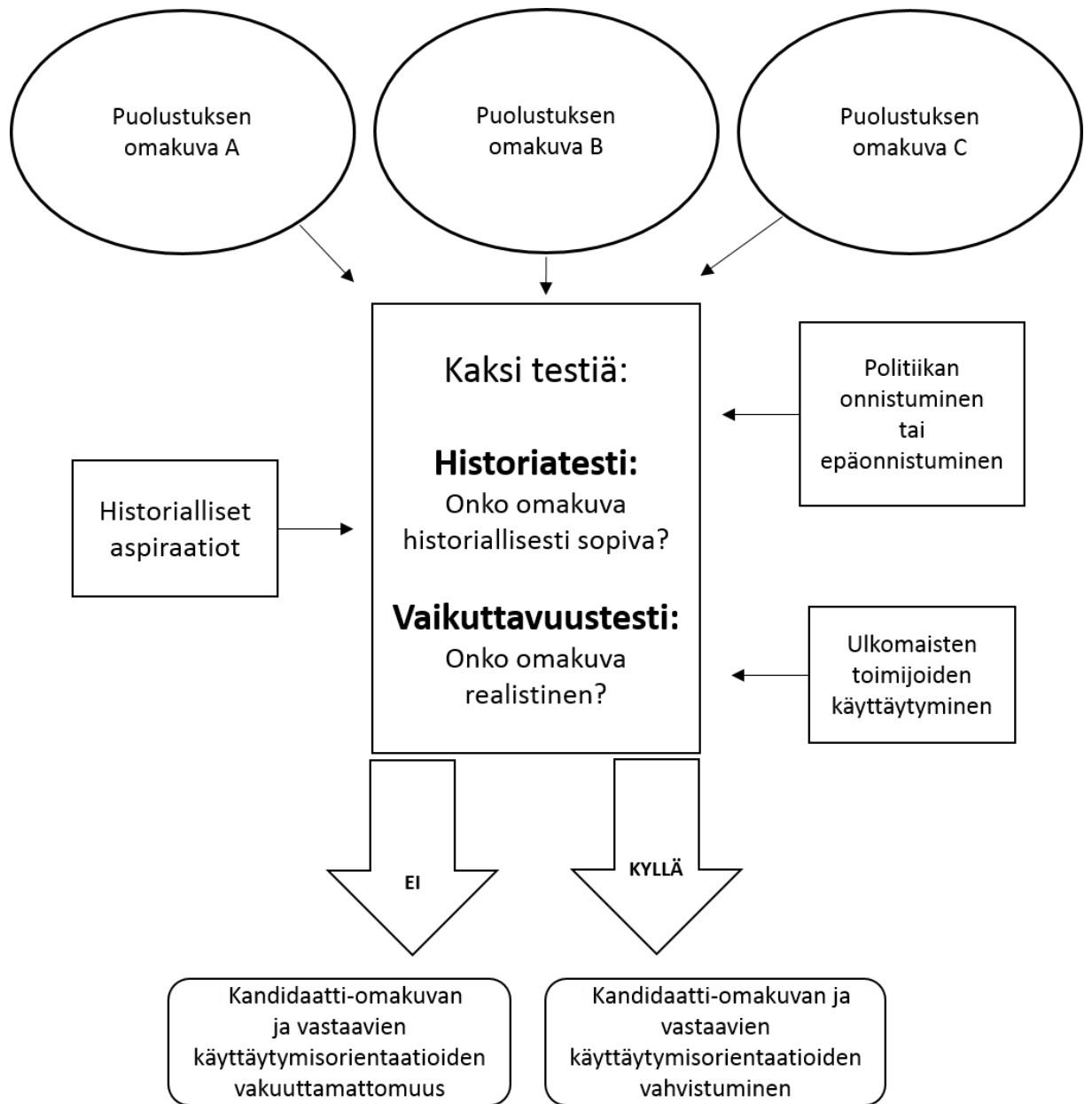
⁹⁷ Sama, 40.

⁹⁸ Sama, 40–41.

⁹⁹ Clunan 2009, 38–40.

Tutkimuksen kannalta Clunanin määrittelemä legitimitetin vastaavuustesti on puolustuksen omakuvaa arvioitaessa keskeisessä roolissa. Tutkimuksessa poliittisen eliitin muodostama näkemys Suomen puolustuskyvystä ymmärretään eräänlaisena kansallisen omakuvan alaryhmänä. Tällöin Suomen puolustuskyky on osana kansallisen identiteetin ja edun muodostusta. Tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole tutkia kilpailevia kansallisia omakuvia tai identiteettiä itsessään, vaan hyödyntää Clunanin teoretisoimaa *legimitetin vastaavuustestiä* Suomen Ukrainan kriisin jälkeisen puolustuksen omakuvan arvioinnissa. Vastaavuustesti antaa siis tutkimukselle mekanismin, jolla kyetään testaamaan tutkimuksen ennakko-oletuksen mukaista valmiuskeskustelun vaikutusta siihen, minkälaiseksi poliittinen eliitti Suomen puolustuksen arvioi. Tällöin keskiössä on arvioida valmiuskeskustelun vaikutusta omakuvaan historia- ja vaikuttavuustestien kautta. Puolustuksen omakuvien testaus on esitetty kuvassa 2.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Kuva on kopio ja muunnelma Clunanin teoksessa olevasta vastaavuustesti -kuviosta. Kuvion suomennos tutkijan. Clunan 2009, 38.

Kuva 2. Legitimiteetin (puolustuksen omakuva) vastaavuustesti.

2.4 Laadullinen sisällönanalyysi tutkimuksen metodologiana

Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat kiinnittyvät vahvasti aspirationaaliseen konstruktivismiin käytettävänä teoreettisena lähtökohtana. Konstruktivismi ei itsessään velvoita tietyn tutkimusmetodin käyttöön, mutta edesauttaa joidenkin metodien käyttöä.¹⁰¹ Valittu teoreettinen viitekehys ohjaa aineiston analysoinnissa tulkintoja kiinnostuksen kohteista. Tutkimukseen valitun metodologian tavoitteena on antaa tutkimuskohteeseen sopivat tutkimustyökalut, joilla kyetään vastaamaan asetettuun tutkimusongelmaan. Tämän tutkimuksen metodologisena lähtökohtana on teoriasidonnainen laadullinen sisällönanalyysi.

Laadullisen tutkimuksen kautta saadut tutkimustulokset ovat sidoksissa valittuun teoriaan ja tutkijan omaan positioon. Tällöin on muistettava, että tutkimusasetelma ja saadut tulokset ovat aina jossain määrin subjektiivisia ja tutkijasta riippuvaisia.¹⁰² Tutkimuksessa käytettävä sisällönanalyysi on eräänlainen analyysimenetelmien perustyökalu. Useimmat analyysimenetelmät, joiden tavoitteena on tutkia kirjoitettuja, kuultuja sekä nähtyjä aineistoja pohjautuvat juuri sisällönanalyysiin.¹⁰³ Sisällönanalyysi mahdollistaa lähdeaineiston tutkimisen järjestelmällisesti.¹⁰⁴ Tutkimuksen kannalta on tärkeää hahmottaa sisällönanalyysi tekstianalyysiksi, jolloin tutkimukselle valittu metodologinen lähtökohta soveltuu sisällönanalyyttiseen viitekehukseen.

Valittua tutkimusaihetta voitaisiin lähestyä myös diskurssianalyysin keinoin. Teoriasidonnainen sisällönanalyysi on muodostunut tutkimusmetodiksi muutamasta syystä. Ensinnäkin sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi eroavat toisistaan siten, että sisällönanalyysillä tutkitaan tekstin merkityksiä, kun diskurssianalyysi pyrkii puolestaan analysoimaan, miten nämä merkitykset teksteissä syntyvät.¹⁰⁵ Kyseinen jaottelu on siinä mielessä varsin pätevä, että diskurssianalyysin ja sisällönanalyysin keinoin saadut tutkimustulokset eivät ole helposti sovittavissa toisiinsa. Toiseksi tutkimuksen tarkoituksena on nimenomaan analysoida tekstin tuottamia merkityksiä Suomen puolustuksen omakuvan rakentumisesta, eikä sen tutkiminen, miten merkitykset Suomen puolustusta käsittelevissä diskursseissa syntyisivät ja mitä merkityssuhteita ne tuottaisivat.

¹⁰¹ Diskurssianalyysia voidaan pitää tutkimusmenetelmänä, joka soveltuu konstruktivistiseen tutkimukseen. Ks. esim. Finnemore & Sikkink 2001, 395.

¹⁰² Tuomi & Sarajärvi 2002, 18–19.

¹⁰³ Sama, 91–93, 104.

¹⁰⁴ Sama, 104.

¹⁰⁵ Sama, 104–105.

Sisällönanalyysia voidaan tarkastella myös Margaret C. Hermannin määrittämällä käsitteistöllä. Hermannin luomalla käsitteistöllä kyetään tuomaan esiin merkittävät teemat tutkimusaineistosta sekä arvioimaan sisällönanalyysillä toteutetun tutkimuksen validiteettia. Hermannin mukaan tutkijan on vastattava kahdeksaan kysymykseen tehdessään tutkimusta. Nämä kysymykset ovat: (1) Sisältääkö tutkimuskysymys merkitysten erottamista kommunikaatiosta? (2) Minkälaista tutkimusaineistoa on olemassa ja kuinka saatavilla ne ovat? (3) Painottuuko tutkimus laadullisiin vai määrällisiin menetelmiin? (4) Tutkitaanko aineistoa ja luodaanko ymmärrys tutkimusongelmasta instrumentaalisesti vai kuvaavasti? (5) Miten analyysi toteutetaan? (6) Voidaanko tutkimuksen konteksti sitouttaa vallitsevaan tilanteeseen, kulttuuriin ja historiaan? (7) Onko tutkimus toistettavissa? (8) Saavutetaanko analyysillä tutkimusintressin kohteet?¹⁰⁶

Tutkimuksen sisällönanalyysi toteutetaan tässä tutkimuksessa *teoriasidonnaisesti*, jolloin päättelyn logiikka on deduktiivista. Teoriasidonnainen analyysi eroaa teorialähtöisestä analyysistä siten, että aineiston analyysi ei pohjaudu suoraan valittuun teoriaan, tässä tapauksessa aspirationaaliseen konstruktivismiin, mutta kytkennät siihen ovat tulkittavissa. Tällöin tavoitteena on etsiä valitusta teoriasta näkökulmia ja havaintoja saatuihin tutkimustuloksiin. Aineistolähtöisestä analyysistä teoriasidonnainen analyysi eroaa puolestaan siten, että teoreettisten käsitteiden luomisessa eli aineiston abstrahoinnissa tutkimuksen empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin lähtökohtiin, kuin taas aineistolähtöisessä analyysissä pyritään muodostamaan teoreettinen kokonaisuus. Tällöin siis teoriasidonnaisessa analyysissä käsitteet muodostuvat valitun teorian oletuksien mukaisesti.¹⁰⁷ Tutkimuksen kannalta merkittävää on ymmärtää laadullisen analyysin tulkinnassa se, että aineiston analyysi tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa.¹⁰⁸ Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston jatkuva tulkinnallisuus korostuu ja aineiston analyysi on suoraviivaisen luokittelun sijasta enemmänkin polveilevaa, jatkuvaa tulkintaa tutkimusaineistosta.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Hermann 2008, 151–152.

¹⁰⁷ Tuomi, Sarajärvi 2002, 95, 108, 116.

¹⁰⁸ Tuomi, Sarajärvi (2009), 108.

¹⁰⁹ Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 224.

3. NÄKÖKULMIA SUOMEN PUOLUSTUSRATKAISUSTA

Tässä luvussa muodostetaan tutkimuksessa käytettävän teorian tueksi käsitys Suomen puolustuksen omakuvaan vaikuttavista historiallisista aspiraatioista, muista toimijoista ja nykypäivän suomalaisesta turvallisuuskäsityksestä. Luvun tavoitteena on muodostaa Clunanin mukaisesti ymmärrys puolustusratkaisusta tietyt premissit omaavana käsitteenä. Kuten luvussa kaksi todettiin, Suomen puolustuskykyyn liitetty olettaus valmiudellisista tekijöistä ei ole ”tyhjä sivu”, joka on alkanut täyttymään vasta Ukrainan kriisin seurauksena. Tällöin on perusteltua tuoda esille näkökulmia siitä, mitkä tekijät on koettu merkittäviksi Suomen puolustuskyvylle.

Luvun ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan Suomen puolustuskykyyn ja valmiuteen liittyviä ymmärryksiä kylmän sodan ajalta. Koska kylmän sodan ajanjakso oli useita vuosikymmeniä kestänyt vaihe, niin tarkastelunäkökulmaa on tämän tutkimuksen puitteissa syytä kaventaa. Kylmän sodan ajanjaksolta tapausesimerkiksi on valittu alueellisen puolustusjärjestelmän muotoutuminen. Tapausesimerkki on perusteltu kahdesta syystä. Ensinnäkin alueellinen puolustusjärjestelmä muodosti 1960-luvulta lähtien Suomen puolustusratkaisun rungon, jolloin poliittisen eliitin kannanotot puolustuksen omakuvaan liittyvistä kysymyksistä nivoutuivat kylmän sodan aikana alueellisen puolustuksen käsitteen ympärille. Toiseksi, alueellinen puolustusjärjestelmä muodostaa yhä Suomen puolustuksen ”perusajatuksen” koko maan puolustamisesta, joten näkökulmaa on perusteltua avata ennen aineiston analyysia.

Luvun toisessa alaluvussa avataan nykypäivän suomalaisen turvallisuuskäsityksen keskiössä olevaa laajaa turvallisuuskäsitystä ja kokonaisturvallisuuden varautumismallia, joiden ymmärtäminen on nykypäivän Suomen turvallisuuspolitiikan käsittelyssä olennaista.

3.1 Alueellinen puolustusjärjestelmä ja turvallisuuspoliittiset näkemykset historiallisena aspiraationa

”Maan puolustusvalmius koostuu varsin monista tekijöistä. Puolustusvalmiuteen liittyy sekä henkisiä että aineellisia seikkoja, joista eräiden arvo huomataan vasta sotien jälkeen.”¹¹⁰

Katsaus lähihistoriaan Suomen turvallisuuspolitiikkaa arvioiden on välttämätöntä, jotta aineiston analyysi kyetään asettamaan oikeaan kontekstiin ja Suomen poliittisen historian kannalta väärät sekä irralliset tulkinnat kyetään karsimaan. Clunanilaisittain menneisyyden tarkastelulla muodostetaan ymmärrys niistä historiasta kumpuavista aspiraatioista, jotka vaikuttavat poliittisen eliitin nykyhetken arviointiin omakuvan legitimitetistä. Mielenkiinto kohdistuu myös mahdollisiin, nykyhetken verrattavissa oleviin, samankaltaisiin aspiraatioihin, joilla Suomen puolustuskykyä on rakennettu. Tällöin edellä mainituin perustein voidaan tarkastella Suomen alueellisen puolustusjärjestelmän muodostumista ja kehittymistä Suomen puolustuksen perusratkaisuksi.

Alueellisen puolustusjärjestelmän kehitykseen vaikuttivat kaksi Suomen kylmän sodan ajan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavaa tekijää: Pariisin rauhansopimus ja Neuvostoliiton kanssa solmittu YYA-sopimus.

Suomi ratifioi Pariisin rauhansopimuksen helmikuun 10. päivä vuonna 1947. Huomattavaa on se, että Pariisin rauhansopimuksen rajoitukset tulivat kestäväksi käytännössä läpi kylmän sodan aina vuoteen 1990 asti, vaikka ne oli alun perin tarkoitettu vain väliaikaisiksi.¹¹¹ Pariisin rauhansopimuksen III osan sotilasartiklat rajoittivat merkittävästi Suomen puolustusvoimien materiaalista kykyä läpi kylmän sodan ja olivat täten muokkaamassa Suomen puolustusjärjestelmää ja turvallisuuspoliittista toimintalinjaa.¹¹² Suomi irtaantui Pariisin rauhansopimuksen sotilasartiklojen mukaisista rajoitteista vasta vuonna 1990 osana kylmän sodan päättymistä.

¹¹⁰ Sipponen, Suhonen 1963, 7.

¹¹¹ Visuri 1994, 48; Visuri 2006, 88–89.

¹¹² Pariisin rauhansopimuksen III osan sotilasartiklat määrittävät Suomen asevoimille seuraavat pääasialliset rajoitukset:

- maavoimat, mukaan lukien rajavartiojoukot ja ilmatorjuntatykistö 34 400
- sotalaivaston miesvahvuus 4500 ja kokonaistonnisto 10 000.
- ilmavoimat, mukaan lukien laivaston ilmavoimat ja reservilentokoneet, kokonaisvahvuus 60 lentokonetta ja 3000 miestä.

Lisäksi Suomelta kiellettiin sopimuksen 17 artiklan mukaisesti atomiaseiden sekä muun muassa sukellusveneiden ja ohjattavien ammusten (ohjusten) hankinta. Ks. Finlex 20/1947: ”Rauhansopimus Suomen kanssa.” Ks. myös. Nokkala 2016, 85.

Toinen ja kenties merkittävin Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittikkaa määrittävä tekijä oli Neuvostoliiton kanssa vuonna 1948 solmittu ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimus, joka määritteli Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten ratkaisujen sitoutumisen osaksi Neuvostoliittoa koko kylmän sodan ajaksi. Neuvostoliitto oli solminut vuoden 1948 alkupuolella eräänlaiset puolustusliittosopimukset Romanian ja Unkarin kanssa. Helmikuussa 1948 Stalin lähetti tasavallan presidentti Paasikivelle kirjeen, jossa hän ehdotti Suomelle samankaltaista sopimusta *ystävyydestä, yhteistyöstä ja avunannosta*.¹¹³ Sopimuksen luomiselle oli luotu kuitenkin jo reunaehdot Mannerheimin ja valvontakomission puheenjohtaja Andrei Ždanovin välisissä keskusteluissa vuonna 1945.¹¹⁴

Suomessa sopimus ymmärrettiin ensisijaisesti sotilaallisena liittosopimuksena.¹¹⁵ Vaikka YYA-sopimus satoi Suomen vahvasti Neuvostoliiton ohjaukseen, sopimus osittain myös selvensi Suomen politiikan toimintalinjoja. Sopimus osoitti Suomen puolustuspoliittikan elpymistä sodan jälkeen, koska vallinneessa kansainvälisessä poliittisessa tilanteessa myös Neuvostoliitolle oli edullista varmistaa Suomen toiminta sotilaallisesti sitä kohtaan lännestä suuntautuvaa uhkaa vastaan.¹¹⁶

Klaus Törnudd puolestaan nostaa esille tekijän, että YYA-sopimus muodosti määrittävän tekijän Suomen ja Neuvostoliiton välisissä suhteissa, mutta se on ”...ennen kaikkea muodostunut määrittäväksi tekijäksi koko Euroopan turvallisuusrakenteelle”.¹¹⁷ Törnuddin mukaan sopimus takasi poliittisen luottamuksen Neuvostoliiton ja Suomen välisille suhteille. Törnuddin käsitys YYA-sopimuksesta vahvistaa kokonaisuudessaan sitä näkemystä, että sopimus itsessään loi reunaehdot Suomen turvallisuuspoliittiselle toimintalinjalle ja puolustusratkaisulle seuraaviksi vuosikymmeniksi määrittäen erityisesti, että Suomen tuli kyetä puolustamaan itseään sotilaallisen hyökkäyksen alla ja sopimuksen velvoittamassa hengessä. Jukka Tarkan mukaan YYA-sopimus puolestaan määritteli neljän vuosikymmenen ajan suomalaista poliittista elämää ja sopimuksesta muodostui Suomen yhteiskunnallista toimintaa määrittänyt ”perusrealiteetti”.¹¹⁸

¹¹³ Ks. esim. Visuri 1994 54; Visuri 2006, 92–94; Visuri 2016, 457.

¹¹⁴ Nokkala 2016, 86.

¹¹⁵ Visuri 1994, 54.

¹¹⁶ Nokkala 2016, 86. Ks. myös Iloniemi 2015. Iloniemen mukaan sopimuksesta haluttiin tehdä Suomen koko ulkopoliittikkaa määrittävä tekijä ja ”...eräät suomalaiset myötäilivät tässä Moskovaa.” Iloniemi 2015, 29.

¹¹⁷ Törnudd 1982, 30.

¹¹⁸ Tarkka 2012, 19. Ks. myös Penttilä 1992, 59. Penttilän mukaan YYA-sopimus oli suomalaisille ”...vastenmielinen ulkopoliittisen liikkumavapauden pienentäjä.”

YYA-sopimus vaikutti puolustusvoimien kehityskykyyn koko olemassaolonsa ajan. Puolustusvoimien toiminnan kehittämisen kannalta poliittisen ongelman muodosti YYA-sopimuksen ja Pariisiin rauhansopimuksen välinen ristiriita. Pariisin rauhansopimuksen tavoitteena oli rajoittaa Suomen puolustuskykyä, jota YYA-sopimus puolestaan Suomelta vaati.¹¹⁹ Nokkala nostaa YYA-sopimuksen käänteentekeväksi vaikutukseksi kuitenkin sen, että Suomen puolustuksen kehittämisen reunaehdot selkenivät tulevaisuutta ajatellen. Lisäksi sopimus mahdollisti Suomelle Pariisin rauhansopimuksen sotilasartiklojen löyhemmän tulkinnan puolustusasioissa, mikäli kyse oli YYA-sopimuksen mukaisista puolustusvelvoitteista.¹²⁰

Huomattavaa on myös se, että YYA-sopimuksen myötä julkisessa retoriikassa Suomi joutui arvioimaan länsimaita sotilaallisen uhan tuottajana. Toisaalta, YYA-sopimuksen määrittelemää lännen uhkaa on osattava arvioida kriittisesti sen osalta, kuinka konkreettiseksi uhkaksi Naton hyökkäys Suomen kautta Neuvostoliittoon Suomessa arvioitiin. Yli kahden vuosikymmenen jälkeen sopimuksen raukeamisesta voidaan todeta, että YYA-sopimus tarkoitti merkittävää reunaehtojen määrittäjää, johon Suomen puolustuskyvyn kehitys oli sitoutunut.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa perustetun puolustusrevision vuonna 1949 jättämä lausunto sodankäynnin kehityksestä tuki näkemystä sodan luonteen laajenemisesta rintamien ulkopuolelle.¹²¹ 1960-luvun puolivälissä Suomen puolustusratkaisuksi vakiintui alueellinen puolustus. Periaate puolustuksen järjestämisestä alueellisesti ei ollut ideana kuitenkaan uusi. Alueellisen puolustusjärjestelmän kehityksen perusteet oli luotu jo ennen toista maailmansotaa, kun kaaderijärjestelmästä oli siirrytty alueelliseen liikekannallepanojärjestelmään vuonna 1934. Liikekannallepanojärjestelmä perustui suojeluskuntajärjestön toimeenpanokykyyn ja aluejärjestöjen valmisteluvastuuseen. Pariisin rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti lakkautetun suojeluskuntajärjestön mukana katosi liikekannallepanojärjestelmän toimeenpanija, mutta aluejärjestöjen säilyttäminen takasi edellytykset alueellisen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi.¹²²

¹¹⁹ Salminen 1995, 12.

¹²⁰ Nokkala 2016, 87.

¹²¹ Puolustusrevision lausunto 1949, 46–47.

¹²² Jouko 2006, 3–4.

Alueellisen puolustusjärjestelmän valmistelu ja suunnittelu toteutettiin pääesikunnassa salassa. Suunnittelutyölle oman problematiikkansa asettivat uhka-arviot siitä, mihin ja ketä vastaan puolustusjärjestelmää kehitettiin. Pääesikunnan vuonna 1960 laatimassa muistioissa arvioitiin, että suursodan syttyessä Suomi saattaisi joutua kaappauksen omaisesti etenevän yllätyshyökkäyksen kohteeksi. Petteri Joukon mukaan pääesikunnan arvio Suomeen kohdistuvasta sotilaallisesta operaatiosta toteutettaisiin maihinnousu- ja maahanlaskujoukoin ja nopein moottoroiduin joukoin. Pertti Salmisen mukaan julkisuuteen kelvannut uhka-arvio painottui edelleen näkemykseen suurvaltasodan mahdollisuudesta ja Suomeen ei nähty kohdistuvan välitöntä sotilaallista uhkaa.¹²³

Alueellisen puolustusjärjestelmän uhka-arvioissa Neuvostoliiton kohdistama hyökkäys Suomeen oli pidettävä pois julkisuudesta.¹²⁴ Tällöin suunnitelmat laadittiin siten, että Suomeen kohdistuvan hyökkäyksen kohteina nähtiin Lappi ja Lounais-Suomi, mutta puolustusvoimien operatiivisen johdon uhka-arviossa otettiin huomioon kuitenkin Neuvostoliiton nopea ja yllättävä interventio.¹²⁵

Palokankaan mukaan alueellinen puolustusjärjestelmä soveltui hyvin näihin vaatimuksiin korkean liikekannallepanovalmiutensa myötä. Alueellisen puolustusjärjestelmän vahvuutena YYA-sopimuksen sitomassa Suomen kylmän sodan ajan puolustuspolitiikassa pidettiin sen poliittista korrektiutta, mutta samalla nopeaa toimeenpanokykyä ja kustannustehokkuutta.¹²⁶ Petteri Joukon mukaan tämä näkyi siten, että alueellisesta puolustusjärjestelmästä kehittyi kylmän sodan aikana myös eräänlainen Suomen puolueettomuuspolitiikan apuväline. Jouko perustaa näkemyksensä siihen ajatukseen, että koko valtakunnan kattava puolustusratkaisu nivoutui hyvin osaksi *puolueettomuusajattelua* järkevästi, koska alueellinen puolustusjärjestelmä vastasi aidosti uhkakuviin kaikista ilmansuunnista, eikä suoranaisesti ollut sidottu ketään vastaan.¹²⁷

¹²³ Suunnittelutyöstä vastasi pääasiallisesti ja ”varsin omatoimisesti” majuri Juhani Ruutu. Ks. esim. Salminen 1995, 320–329; Tarkka 2012, 91–93.

¹²⁴ Tarkka 2012, 91.

¹²⁵ Salmisen mukaan alueellinen puolustusjärjestelmä verhoitiin kestävässä mahdollinen neuvostokritiikki. Tästä näkökulmasta todellisen uhka-arvion muodostanut kaappaushyökkäyksen käsite kiellettiin 1960-luvun lopulla, koska kaappaushyökkäyksen keskeisen tavoitteen, pääkaupunki Helsingin, valtaaminen oli ollut mahdollista vain Neuvostoliiton joukoille. Salminen 1995, 326.

¹²⁶ Palokangas 2015, 345. Palokankaan mukaan alueellisen puolustuksen tärkein idea perustui kykyyn taistella valtion olemassaolosta kaikin käytettävissä olevin keinoin.

¹²⁷ Jouko 2006, 7. Ks. myös Salminen 1995, 327.

Vuonna 1963 alkaneen uudistustyön lopputuloksena valmistui alueellisen taistelun ensimmäinen periaatteellinen ohje vuonna 1966. Presidentti Kekkoselle alueellisen puolustusjärjestelmän perusteet esiteltiin vuonna 1965, jonka yhteydessä korostettiin puolustusjärjestelmän vahvuuksia, operaativastuussa olevien komentajien ja sotilasläänien itsenäisyyttä.¹²⁸ Tšekkoslovakian miehitys elokuussa 1968 vaikutti Suomessa alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystyöhön vauhdittavasti. Miehitys osoitti käytännössä sen, kuinka nopeasti ja massiivisella joukkojen käytöllä Varsovan liitto ja Neuvostoliitto kykenivät toimimaan.¹²⁹

Alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystyö ja siihen liittyvät uhka-arviot osoittavat, että Ukrainan kriisin aiheuttama keskustelu kriisien ja sotilaallisten uhkien lyhyestä ennakkovaroitusajasta ei ole uusi ilmiö.¹³⁰ Tarkastelu osoittaa kuitenkin sen, että Suomen puolustusjärjestelmän suunnittelu on aina yhteydessä vallitsevaan poliittiseen toimintalinjaan – tässä tapauksessa *puolueettomuuspolitiikkaan*, jota alueellinen puolustusjärjestelmä tuki. Puolueettomuuspolitiikan käsitettä on syytä avata hieman tarkemmin, koska alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystyö tapahtui puolueettomuuspolitiikan alaisuudessa. Tällöin kyetään pohtimaan kysymystä siitä, mihin alueelliseen puolustusjärjestelmään ja puolueettomuuspolitiikkaan perustunut Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka pyrki vastaamaan.

Suomen kylmän sodan ajan puolueettomuuspolitiikan toteutukselle merkittäväksi kannanotoksi muodostui presidentti Kekkonen kuuluisa puhe Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa lokakuussa 1961. Puheessaan Kekkonen näkee Suomen tehtäväksi kansainvälisessä järjestelmässä erimielisyyksien lieventämisen ja rakentavien ratkaisujen löytämisen. Kekkonen puheesta Suomen ulkopoliittikkaa määrittäväksi tekijäksi jäi elämään presidentin lausunto Suomen roolista enemmän ”lääkärinä” kuin ”tuomarina”. Tällä viittauksella presidentti tarkoitti Suomen nimenomaista pyrkimystä edistää harjoittamallaan politiikalla kriisien ratkaisua, ei niinkään ”julistaa tuomioita”.¹³¹

¹²⁸ Salminen 1995, 327.

¹²⁹ Visuri 2003, 31.

¹³⁰ Verrattaessa kylmän sodan ajan uhka-arviota kaappaushyökkäyksestä nykypäivän julkisiin uhka-arvioihin kyetään muodostamaan tiettyjä yhtäläisyyksiä. Vuoden 2017 puolustusselonteon mukaan ”Sotilaallisten kriisien ennakkovaroitusaika on lyhentynyt ja kynnys voimankäyttöön on alentunut. Samanaikaisesti yhteiskunnan haavoittuvuus on lisääntynyt.” Ks. VNS 5/2017, 10.

¹³¹ Kekkonen, 1961a.

Tutkimuksen aineiston analyysin kannalta kuitenkin merkittävän havainnon muodostaa presidentti Kekkosen toinen puhe samalta vuodelta. Kekkosen Kouvolassa joulukuussa 1961 pitämää puhetta voidaan pitää Suomen poliittisen historian näkökulmasta merkittävänä, koska esimerkiksi Pekka Visurin mukaan Kekkosen puhe määritteli Suomen ”turvallisuuspoliittisen doktriinin”.¹³² Tämän tutkimuksen kannalta Kekkosen puheen merkitys kuitenkin ilmenee historiallisen aspiraation tuottajana puheessa määriteltävän ”neljän pilarin politiikan” näkökulmasta.¹³³

Max Jakobsonin mukaan puolueettomuuden valitseminen tarkoittaa aina toisesta vaihtoehdosta luopumista.¹³⁴ Jakobson nostaa esille Suomen aseman erilaisuuden kysymyksessä puolueettomuudesta. Suomen ero muihin kylmän sodan aikana puolueettomuuspolitiikkaa harjoittaneisiin valtioihin muodostui Suomen sijainnista toisen maailmansodan jälkeisessä strategisessa voimajärjestelmässä, jonka Jakobson näki Suomen osalta ristiriitaiseksi ”ideologisten siteiden” ja ”strategisten realiteettien” välille.¹³⁵

Jukka Tarkan mukaan Suomi kulki pitkän tien kylmän sodan ensimmäisinä vuosikymmeninä puolueettomuuspolitiikkansa hyväksymiseksi. YYA-sopimus sitoi Suomen harjoittamaa ulkopoliittikka siinä määrin, että Suomen pyrkimys puolueettomuuteen YYA-sopimuksen syntyä aikana ja sitä seuraavina lähivuosina ei ollut realistista. Tarkan mukaan Suomen puolueettomuuspolitiikalle merkittäviä tapahtuma oli Neuvostoliiton kongressin helmikuussa 1956, välittömästi Porkkalan palautuksen jälkeen, antama julistus Suomen puolueettomuudesta. Tarkka nostaa Suomen puolueettomuuspolitiikan ”läpimurroksi” kuitenkin vuoden 1961, jolloin presidentti Kekkonen sai Yhdysvalloilta ja Iso-Britannialta jokseenkin ympäröivään tunnustuksen Suomen puolueettomuuspolitiikan pyrkimyksille.¹³⁶

¹³² Visuri 2003, 27–28. Turvallisuuspolitiikka -termiä alettiin käyttää Suomen politiikassa vasta puheen jälkeen vuonna 1965. Turvallisuuspolitiikan terminologiasta: ks. Visuri 2003, 27; Visuri 2006, 175. Suomalaista sotilaspolitiikkaa ja sen sisältöä on tutkinut esimerkiksi Arto Nokkala. Nokkalan mukaan esimerkiksi suomalaisesta 1990-luvun asevoimia käsittelevästä keskustelusta on löydettävissä kuusi teemaa, jotka ovat puolustuspolitiikka, turvallisuuden laajeneminen, strategia ja alueellinen turvallisuus, puolustus ja yhteisöllisyys, uhkakuvat laajassa turvallisuuspolitiikassa, sotilaallinen toimintakyky ja muuttuva sodan kuva sekä asevoimat yhteiskunnassa. Ks. Esim. Nokkala, 2001a: *Laajeneva sotilaspolitiikka: Strategia ja turvallisuus suomalaisen asevoiman rakentamisessa*. Ks. myös. Nokkala 2001b.

¹³³ Kekkonen 1961b. Kekkonen määritteli puheessaan Suomen puolueettomuuspolitiikan perustuvan neljän pilarin malliin: ”Puolueettomuuspolitiikan voidaan katsoa nojaavan neljään pilariin: 1) että se on ulkovaltojen tunnustama; 2) että ulkovallat luottavat siihen; 3) että oma kansa on sen takana ja 4) että maa on valmis ja kykenevä torjumaan puolueettomuuden loukkaukset.”

¹³⁴ Tästä Jakobson nostaa esimerkiksi Ruotsin päätöksen pitää kiinni puolueettomuudestaan, kun se torjui jäsenyyden Natossa 1940- ja 1950-lukujen taitteessa. Tämä puolestaan aiheutti länsimaiden varauksellisen suhtautumisen Ruotsin harjoittamaan puolueettomuuspolitiikkaan, kun taas Neuvostoliitto näki Ruotsin päätöksen positiivisena. Ks. Jakobson 1980, 265.

¹³⁵ Jakobson 1980, 265–266.

¹³⁶ Tarkka 2012, 173–179.

Jälkikäteen arvioituna voidaan todeta, että puolueettomuuspolitiikan tavoite oli Suomen pitäminen kansainvälisten kriisien ulkopuolella. Salmisen mukaan puolueettomuuspolitiikan tavoitteissa Suomen poliittisen ja sotilaallisen johdon näkemykset muodostuivat pääosin samankaltaisiksi. Ristiriita presidentti Kekkonen ja sotilasjohdon välille muodostuikin tavassa ja pyrkimyksissä, joilla puolueettomuuspolitiikka toteutettiin. Kekkonen painotti Suomen turvallisuuspoliittisen aseman säilyttämistä poliittisen keinoin, kun sotilasjohto puolestaan koki uskottavien asevoimien ylläpidon merkityksen ennaltaehkäisevänä Neuvostoliiton konsultaatioita ja niissä esitettyjä vaatimuksia kohtaan.¹³⁷

Kylmän sodan aikaiseen uhkakuvamalliin alueellinen puolustusjärjestelmä kykeni tarjoamaan niin sotilaallisesti kuin poliittisesti tyydyttävän ratkaisumallin, joka tuki Suomen puolustuksen omakuvaa. Puolustuksen omakuvaa ja sen käytännön toteuttamisen keinoa, alueellista puolustusjärjestelmää, leimasivat kuitenkin vahva suhde Neuvostoliiton näkökulmien huomioimiselle.

Kylmän sodan turvallisuuspoliittiset uhkakuvat olivat hyvin sotilaalliseen uhkaan painottuvia, vaikka uhkakuvan tuottajat, eli valtiot esitettiin hyvin peitetysti.¹³⁸ Samaan aikaan Suomessa kuitenkin hyväksyttiin asevoimien sisäisissä uhka-arvioissa Neuvostoliiton muodostama sotilaallinen uhka. ”Sisäisen” uhka-arvion hyväksyminen ja alueellisen puolustusjärjestelmän kehitystyö kertovat osaltaan siitä, että Suomessa oli halu ja kyky ylläpitää itsenäistä puolustusjärjestelmää, ulkopuolisista paineista huolimatta.

Kylmän sodan puolueettomuuspolitiikan tukirangan muodosti siis yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusratkaisu, jota toteutettiin alueellisen puolustuksen keinoin. Itoniemiä mukaillen Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sekä näyttäytyivät kaksikasvoisena politiikkana, jossa tuli huomioida suhde Neuvostoliittoon, mutta samalla rakentaa itsenäistä puolustusta ”kahdessa kerroksessa” – virallisesti ja epävirallisesti.

¹³⁷ Salminen 1995, 368–369.

¹³⁸ Nokkala 2013, 226–227. Nokkalan mukaan kylmän sodan uhkakuvat olivat pitkälti poliittis-sotilaallisia, vaikka uhkakuvat olivat peitetysti esitettyjä ja ulkopuolisia toimijoita ei tuotu esiin. Nokkalan mukaan vasta kylmän sodan jälkeen on kyetty puhumaan Neuvostoliiton olleen sotilaallinen uhka Suomelle.

3.2 Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavat käytännöt ja strategiat

Kylmän sodan päättyminen ei poistanut alueellista puolustusta Suomen puolustusratkaisun lähtökohtana. Kylmän sodan jälkeinen aika on kuitenkin mahdollistanut Suomen harjoittaman ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjan arvioimisen puolueettomuuspolitiikkaa laajemmassa kontekstissa. Jaakko Blombergin mukaan Suomen poliittinen asema oli usealla tavalla kytkeytynyt kylmään sotaan. Blomberg kokee Suomen suhtautuneen konservatiivisesti kylmän sodan päättymisen aiheuttamaan idän ja lännen vastakkainasettelun purkuun, ja sitä ei koettu Suomessa ongelmallisena.¹³⁹ Hiski Haukkala on puolestaan nostanut kaksi ulkopoliittista linjaa ”Suomen ideaksi”. Haukkalan mukaan Suomen linja on muodostunut pienvaltiorealismiin ja valtiollisen liberalismiin ajatuksille.¹⁴⁰ Jaakko Iloniemen mukaan Suomen kylmän sodan aikainen politiikka oli kahden tason politiikkaa, jossa virallisissa yhteyksissä suhde Neuvostoliittoon oli etusijalla, mutta tarpeen ja tilanteen tullen pyrkimys oli vahvistaa Suomen identifioitumista osaksi Pohjoismaita.¹⁴¹

Kylmän sodan päättymisen mukana tulleet uudet haasteet pakottivat arvioimaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavia käytäntöjä uudelleen. Suomen 1990-luvun puolustuksen suuntaviivoja määrittämään asetettiin valtioneuvoston päätöksellä *parlamentaarinen puolustuspoliittinen neuvottelukunta*, jonka puheenjohtajana toimi Jaakko Iloniemi. Neuvottelukunta julkaisi mietintönsä joulukuussa 1990, ja siinä arvioitiin puolustusvoimien tilaa ja suorituskykyä sekä otettiin kantaa puolustusvoimien kehittämisen suunnitelmiin, tuleviin hankintoihin ja puolustusmäärärahoihin.¹⁴²

¹³⁹ Blomberg 2001. *Puhe Suomen instituutin 10-vuotisseminaarissa Tallinnassa*.

¹⁴⁰ Haukkala 2012, 15–30. Haukkala mukailee näkemyksessään presidentti Koiviston käsitystä valtiollisesta liberalismista ja Henrik Heikan näkemystä pienvaltiorealismista Suomen toimintalinjana.

¹⁴¹ Iloniemi 2015, 52.

¹⁴² Ks. esim. Visuri 2003, 37–38. 1990-luvun alun puolustusvoimien suunniteltu sodan ajan vahvuus oli suuri. Henkilöstöä oli varattuna reserviin sodanajan joukkoja varten liki 700 000 miestä. Alueellisen puolustusjärjestelmän mukaisesti joukot oli jaoteltu kiireysjärjestyksen mukaisesti kantajoukkoihin (60 000 miestä), suojajoukkoihin (270 000 miestä) sekä heikoimmin varustettuihin pääjoukkoihin (n. 200 000 miestä).

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittista ministerivaliokuntaa edelsi 1990-luvulla puolustusneuvosto, jonka työssä tunnistettiin jo laaja turvallisuuskäsitys. 1990-luvulla aloitettiin Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ohjaava selontekokäytäntö. Ensimmäinen valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspolitiikka ohjaava selonteko julkaistiin vuonna 1995. Vuoden 1995 selonteon mukaan Suomen turvallisuuspolitiikan tulee laaja turvallisuuskäsitys huomioiden kattaa ”...ulkoiset tekijät, jotka vaikuttavat suomalaisen yhteiskunnan arvojen ja tavoitteiden saavuttamiseen”.¹⁴³ Vuonna 1997 seuraava selonteko jatkoi edeltäneen selonteon linjaa arvioimalla kylmän sodan päättymisen murroksen johtaneen jatkuvaan Euroopan turvallisuusympäristön muutokseen.¹⁴⁴ Selonteon mukaan laaja turvallisuuskäsitys muodostaa Suomen turvallisuusratkaisujen perustan.¹⁴⁵

1990-luvun ajanjaksoa voidaan hyvin luonnehtia nopean muutoksen vuosikymmeneksi. Suomen turvallisuuspoliittisessa lähiympäristössä tapahtui radikaaleja muutoksia, jotka johtivat uudenlaisiin turvallisuushaasteisiin. 1990-lukujen selontekojen luoma kuva turvallisuushaasteista painottuu *laajalla turvallisuuskäsityksellä* vastattaviin uhkakuihin.

Puolustusvoimien osalta 1990-luvulla tehtävänä säilyi ensisijaisesti turvata Suomen alueellinen koskemattomuus, mutta puolustusjärjestelmään ja puolustusvoimiin kohdistuvat velvoitteet moninaistuivat. 1990-luvulla alkanut turvallisuusjärjestyksen murros vaikutti Suomen turvallisuuspolitiikan kokonaisuuden globalisoitumiseen muun Suomen ohella. Jyri Raitasalo on määritellyt puolustusjärjestelmään kohdistuneet 1990-luvun muutokset neljän määrittävän diskurssin kautta: aluepuolustussota, kriisinhallintasota, YETT-sota sekä teknosota.¹⁴⁶

Raitasalon mukaan muita määrittävänä diskurssina myös kylmän sodan päättymisen jälkeen voidaan nähdä aluepuolustussota, vaikkakin aluepuolustussodan merkitys suomalaiselle sodan kuvalle vähentyi kylmän sodan päättymisen seurauksena. Tästä huolimatta Raitasalon mukaan aluepuolustussota voidaan nähdä ”...eräänlaisena Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen agendan määrittäjänä – mahdolliset puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvät avaukset on ollut tarve kyetä liittämään tai suhteuttamaan kulloinkin vallinneeseen aluepuolustussotadiskurssiin”.¹⁴⁷

¹⁴³ VNS 1/1995, 5.

¹⁴⁴ VNS 1/1997, 9.

¹⁴⁵ Sama, 8.

¹⁴⁶ Raitasalo 2008, 128–161. Ks. myös Raitasalo 2005.

¹⁴⁷ Sama, 130–131, 136.

2000-luvulle tultaessa laajan turvallisuuskäsityksen merkitys Suomen turvallisuuspolitiikkaa määrittävänä tekijänä kasvoi entisestään. Valtioneuvoston vuonna 2004 julkaistu turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa keskeiset Suomen turvallisuuteen vaikuttavat uhkakuvat koetaan yhä enemmän riippuvaisiksi kansainvälisestä kehityksestä. Lisäksi uhkakuvien kirjo näyttäytyy hyvin moninaisena.¹⁴⁸ Turvallisuuskäsityksen ja turvallisuuspolitiikalla vastattavien uhkakuvien monipuolistuminen on saanut osakseen myös kritiikkiä. Jyri Raitasalon ja Joonas Sipilän mukaan uhkakäsitys on laajentunut valtioiden ulkopuolelle. Raitasalon ja Sipilän mukaan ennen ongelmia koetut tekijät ovat muotoutuneet uhkakuviksi ja niihin pyritään varautumaan osana turvallisuuspolitiikkaa. Tällöin laaja-alaisiin turvallisuusuuhkiin vastaaminen turvallisuuspolitiikan keinoin ei ole täysin ongelmatonta.¹⁴⁹

Kokonaisturvallisuuden käsite muodostui osaksi Suomen turvallisuuspolitiikan terminologiaa valtioneuvoston periaatepäätöksellä kokonaisturvallisuudesta vuonna 2012. Periaatepäätöksen mukaisesti kokonaisturvallisuuden käsite pohjautuu laajaan turvallisuuskäsitykseen, joka sisältää kaikki Suomea ja sen kansalaisia koskettavat turvallisuuskysymykset.¹⁵⁰ Kokonaisturvallisuusajattelun mukaista toimintaa ohjaa puolestaan yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS) vuodelta 2010.¹⁵¹

Turvallisuusstrategia käsittää laajan turvallisuuskäsityksen mukaiset turvallisuuskysymykset sekä kokonaismaanpuolustuksen. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian tavoitteena on ensisijaisesti Suomea koskevien turvallisuuskysymysten *yhteensovittaminen*. Suomen valtionjohtoa avustaa kokonaisturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä puolustusministeriön yhteydessä toimiva Turvallisuuskomitea, joka vastaa yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Turvallisuuskomitean julkaisu *Turvallinen Suomi* esittelee puolestaan yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ja kokonaisturvallisuuteen vaikuttavia avaintekijöitä, mutta ei itsessään toimi ohjausstrategiana. Julkaisu on lähtökohtaisesti tarkoitettu valtakunnallisten maanpuolustuskurssien oppimateriaaliksi.¹⁵²

¹⁴⁸ VNS 1/2004, 5. Vuoden 2004 selonteko määrittelee Suomen keskeisiksi uhiksi terrorismin, joukkotuhoaseiden leviämisen, alueelliset konfliktit, sotilaallisen voimankäytön, järjestäytyneen rikollisuuden, huumeet, ihmiskaupan, taloudelliset ja teknologiset riskit, ympäristöongelmat, väestönkasvun, väestön liikehännän sekä epidemiat.

¹⁴⁹ Raitasalo, Sipilä 2007, 14. Raitasalon ja Sipilän mukaan ”... ajatus siitä, että uhka vaatii sekä tahdon että kyvyn, ei päde suureen osaan näistä ongelmista – on vaikea löytää mitään koherenttia tahtoa vaikkapa pakolaisongelman tai ympäristöuhkien taustalla.”

¹⁵⁰ Valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta, 7.

¹⁵¹ Ks. VNP: Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010. Tutkimuksen tekohetkellä strategia on päivityksen alaisena. Turvallisuusstrategiassa määritetään Suomea kohtaan kolmetoista eri uhkamallia, jotka käsittävät uhkamallit voimahuollon vakavista häiriöistä aina sotilaallisen voimankäyttöön.

¹⁵² *Turvallinen Suomi*, 4.

Kylmän sodan jälkeisten vuosikymmenien vaikutukset Suomen turvallisuuspolitiikalle ilmenevät erityisesti uhkakuvakäsitysten laajenemisella ja kyvyllä vastata näihin uhkakuviin. Tämä on vaatinut käytännössä kokonaisturvallisuuden mallin kehittämistä ja laajan turvallisuuskäsityksen omaksumista, sillä kylmän sodan ajalta periytyvät sotilaalliset uhat muodostavat vain yhden osa-alueen turvallisuuspolitiikan tavoitteenasettelusta.

Laajenevat uhkakuvat vaativat myös valtionhallinnolta kokonaisvaltaisempaa strategista suhtautumista, jota Suomen turvallisuuspolitiikkaa määrittävien ohjausasiakirjojen kirjo ilmentää. Suomessa omaksuttu kokonaisvaltainen turvallisuuskysymysten lähestyminen asettaa myös mielenkiintoisen tutkimusasetelman aineiston analyysiin. Tällöin tutkimuksen ennakkoletuksen mukaan mielenkiinto kohdistuu myös siihen, miten Ukrainan kriisin seurauksena voimistunut sotilaallisen voimankäytön uhka vaikuttaa Suomen kokonaisturvallisuuden lähtökohtaan.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavien asiakirjojen lyhyellä tarkastelulla voidaan todeta, että kansainvälisessä järjestelmässä kohdattavien moninaistuvien uhkien kirjo asettaa kasvavia vaatimuksia myös valtioiden turvallisuuspolitiikan lähtökohdille. Turvallisuuskysymysten ennakkointi ja tasapainon löytäminen ovat yhä haastavampia ja puolustuksen ydinkohtien arviointi vaikeampia tehtäviä.

4. PUOLUSTUKSEN OMAKUVAN ANALYYSI

Tässä pääluvussa toteutetaan aineiston analyysi. Tutkimuksen analyysin aluksi muodostetaan käsitys Ukrainan kriisiin johtaneista syistä ja taustatekijöistä. Tutkimuksen keskiössä ei ole arvioida Venäjän toimien motiivia Ukrainassa, mutta ajallisen ymmärryksen muodostaminen Ukrainan tapahtumista liittyy oleellisesti Suomen politiikan arviointiin. Ukrainan kriisin ajallisen kehityksen tarkastelulla kyetään analysoimaan Suomen poliittisen eliitin kannanottoja kriisiin liittyen. Analyysin kannalta merkityksellistä voi olla se, milloin Suomen puolustuksen omakuvaan mahdollisesti vaikuttava näkökulma on lausuttu ja minkälainen Suomen turvallisuusympäristö on sillä hetkellä ollut. Ukrainan kriisin syiden ja taustatekijöiden tarkastelun jälkeen esitellään analyysin teoreettiset lähtökohdat ja operationalisoidaan päätutkimusaineisto. Tämän jälkeen toteutetaan aineiston analyysi ja arvioidaan Suomen puolustuksen omakuvaa.

4.1 Ukrainan kriisin syitä ja taustatekijöitä

Ukrainan kriisiin johtaneiden syiden ja seurauksien taustat ovat pitkällä Ukrainan ja Venäjän historiassa. Ukrainasta tuli Euroopan unionin rajanaapuri vuonna 2004, kun kymmenen eurooppalaista valtiota liittyivät unioniin.¹⁵³ Euroopan unionin laajentuminen itään johti Ukrainassa poliittiseen kamppailuun venäläismielisen Itä-Ukrainan ja Eurooppa-mielisen Länsi-Ukrainan välillä.¹⁵⁴ Tämä kahtiajako johti osittain Oranssin vallankumouksen tapahtumiin ja länsimielisen Viktor Juštšenkön valintaan Ukrainan presidentiksi vuonna 2004.¹⁵⁵ Ukrainan sisäpoliittinen tilanne on siis ollut jokseenkin epävakaa Neuvostoliiton hajoamisesta seuranneen itsenäisyyden ajan. Nykyisen kriisin yhtenä kulminaatiopisteenä voidaan pitää Euroopan unionin ja Ukrainan välisen yhteistyösopimuksen kariutumista marraskuussa 2013. Yhteistyösopimuksen oli tarkoitus edesauttaa unionin ja Ukrainan välistä kaupankäyntiä, mutta Venäjä koki mahdollisen sopimuksen vaikeuttavan Ukrainan ja Venäjän välistä kauppaa.¹⁵⁶ Ukrainan silloinen presidentti Viktor Janukovyts kuitenkin kieltäytyi allekirjoittamasta EU:n ja Ukrainan välistä yhteistyösopimusta marraskuussa 2013. Ukrainan vetäytyminen käynnisti laajat mielenosoitukset Ukrainan pääkaupungin Kiovan Maidan-

¹⁵³ Unionin vuoden 2004 laajentumista on pidetty historiallisena sikäli, että se lopetti Euroopan kahtiajaon Viron, Latvian, Liettuan, Puolan, Tšekin, Slovakian, Slovenian, Unkarin, Maltan ja Kyproksen liittyttyä EU:hun. Romania ja Bulgaria liittyivät vielä 2007 ja Kroatia 2013, ja EU:n jäsenmäärä kasvoi nykyiseen 28:n jäsenvaltioon. Ks. Eurooppatiedotus, [<http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=267173&contentlan=1>].

¹⁵⁴ Shaheen Zafar 2014, 56.

¹⁵⁵ Sama, 57. Juštšenkön vastaehdokkaana oli silloinen pääministeri Viktor Janukovyts, josta tuli Ukraina presidentti vuonna 2010.

¹⁵⁶ ”Ukraina keskeytti neuvottelut EU:n kanssa.” Uutinen, Helsingin Sanomat, 21.11.2013. [Luettu 12.2.2017].

aukiolla. Mielenosoitukset nimettiin EU:n kanssa luonnostellun yhteistyösopimuksen mukaisesti ”Euromaidaniksi”.¹⁵⁷ Maidanin mielenosoitukset aiheuttivat ensimmäiset kuolonuhrit tammikuussa 2014 ukrainalaisten mielenosoittajien ja Janukovytsin hallinnon joukkojen välisissä yhteenotoissa. Mielenosoitukset johtivat lopulta presidentti Janukovytsin maanpakoon Venäjälle helmikuussa 2014.¹⁵⁸ Janukovytsin syrjäyttämisen jälkeen valtaan tullut länsimielinen hallitus johti puolestaan Itä-Ukrainassa asuvan venäläismielisen kansanosan tyytymättömyyteen.

Ukrainan kriisi kärjistyi kansainväliseksi poliittiseksi kriisiksi helmi-maaliskuussa 2014, kun Venäjä valloitti Krimin niemimaan Ukrainalta.¹⁵⁹ Venäjän toimia Krimin valtaamiseksi on selitty monilla eri syillä. John Mearsheimerin mukaan Ukrainan nykyinen kriisi on länsimaiden syytä niiden epäonnistuneiden yritysten avulla liittää Ukraina osaksi läntistä integraatiota.¹⁶⁰ Mearsheimerin mukaan lännen ”kolme virhettä” ovat olleet EU:n laajentumishalut itään, Naton laajentuminen sekä lännen identifioituminen demokratian ”sanansaattajaksi”.¹⁶¹ Mearsheimerin näkemystä Ukrainan tilanteeseen voidaan pitää hyvin jyrkkänä ja mustavalkoisena voimapolitiikan tulkintana: Venäjä puolustaa omia kansallisia intressejään sen omalla luonnollisella etupiirillä lännen laajentumispyrkimyksiä vastaan. Nicolescu tuo esille realistisen tulkinnan aukkoja Ukrainan tilanteesta toteamalla, että realistit näkevät tilanteen pelkästään kovan turvallisuuden ja Naton laajentumistavoitteiden näkökulmasta. Nicolescun mukaan todellisuudessa Venäjän toimista Krimin niemimaalla ja Itä-Ukrainassa on kysymys Ukrainan mahdollisuudesta valita kahden toisistaan eriävän taloudellisen ja poliittisen järjestelmän väliltä: Euroopan unionin ja Euraasian unionin.¹⁶² Lisäksi Nicolescun mukaan realistit eivät huomioi argumenteissaan Ukrainan monisyisen poliittisen tilanteen merkitystä.¹⁶³

Mearsheimerin näkemys Ukrainan tapahtumista ja Krimin niemimaan miehittämisestä antaa kuvan siitä, kuinka Venäjän toiminnan intressit ja tavoitteet ovat osaltaan nostaneet ajankohtaiseksi keskustelun ja arvioinnin suurvaltapolitiikasta. Venäjän toimia Krimillä voidaan arvioida myös sen kansallisten intressien kautta. Tämän näkökulman mukaan Ukraina on Venäjälle tärkeä osa sen Euraasian unionin projektia, jonka tavoitteena on vahvistaa taloudellista, kulttuurista, uskonnollista ja historiallista yhteenkuuluvuutta Venäjän,

¹⁵⁷ Ks. esim. Shelest 2015, 191–192. Ks. myös. ”Euromieliset valtasivat Kiovan aukiot.” Uutinen. Helsingin Sanomat, 26.11.2013. [Luettu 12.2.2017].

¹⁵⁸ Kapitonenko 2016, 14.

¹⁵⁹ Sama, 14. Ks. myös. Nicolescu 2014.

¹⁶⁰ Mearsheimer 2014. Ks. myös. Nicolescu 2014.

¹⁶¹ Sama.

¹⁶² Nicolescu 2014, 89.

¹⁶³ Sama.

Kazakstanin, Valko-Venäjän ja Ukrainan suhteen.¹⁶⁴ Lisäksi tämän näkemyksen mukaan Krimin liittäminen Venäjään ja Ukrainan säilyminen Venäjän vaikutuspiirissä on osa projektia, jolla Venäjä pyrkii vahvistamaan omaa kansallista identiteettiään. Tällaisen Venäjän federaation mahtavuuden vahvistamiseen on sidottu narratologiaa Venäjän keisarikunnan ja Kiovan Venäjän historiasta, minkä nähdään toteutuvan vain Ukrainan ja Krimin kuulumisella Venäjän vaikutuksen alle.¹⁶⁵

Krimin niemimaan miehitys on mahdollistanut Venäjälle myös sotilaallisten suorituskykyjen lisäämistä ja strategisesti tärkeän sijainnin Mustanmeren alueella. Blockmansin mukaan niemimaa palvelee Venäjää sotilaallisesti merkittävänä sijaintina, josta Venäjä kykenee voimanprojisointiin Ukrainaa, Moldovaa, Bulgariaa, Romaniaa, Turkkia, Etelä-Kaukasusta ja jopa itäistä Välimerta myöden.¹⁶⁶ Sotilaallisten suorituskykyjen kautta arvioitaessa Venäjä on hyötynyt Krimin niemimaan miehittämisestä erityisesti sotilaallisesti. Venäjä on pystynyt lisäämään omaa sotilaallista vaikutustaan Mustanmeren alueella huomattavasti sekä kyennyt heikentämään Ukrainan asevoimia merkittävästi: Ukrainan asevoimien laivasto oli sijoitettuna käytännössä kokonaan Sevastopolin laivastotukikohtaan Krimille.¹⁶⁷

Venäjän Krimin niemimaan miehityksestä voidaan tulla useiden johtopäätöskien lopputulokseen. Kokonaisuudessaan Venäjän toimista muodostuu kuva, että Ukraina muodostaa alueena Venäjälle intressin, johon se pyrkii vaikuttamaan. Yksinkertaistettuna arviona voidaan todeta, että Venäjä on pyrkinyt säilyttämään kykynsä vaikuttaa Ukrainan sisä- ja ulkopolitiikan ydinkohtiin toimillaan Ukrainassa niin Krimin niemimaan valloituksella helmi-maaliskuussa 2014 kuin Donbassin alueen Venäjä-mielisten hyökkäyksen tukemisella keväällä 2014.¹⁶⁸ Venäjän omassa retoriikassa presidentti Putin on kuvaillut Krimin miehitystä esimerkiksi ”isänmaanrakkaudeksi” ja ”veljelliseksi tukemiseksi”.¹⁶⁹ Lisäksi Putin on viitannut Krimin liittämistä Venäjään ”historian vääryyksien oikomisena”, millä on osittain pyritty

¹⁶⁴ Shelest 2014, 193.

¹⁶⁵ Sama, 193–194.

¹⁶⁶ Blockmans 2015, 180–181.

¹⁶⁷ Sama.

¹⁶⁸ Golanski 2016, 68. Golanski tuo artikkelissaan esille myös entisen Yhdysvaltain presidentin Jimmy Carterin turvallisuuspoliittisen neuvonantajan, Zbigniew Brzezinskin, näkemyksen Venäjästä, jonka mukaan ”Moskovan säilyttäessä otteensa Ukrainasta, mukaan lukien pääsyn Mustallemerelle, Venäjästä tulee voimakas valtio, jolla on vaikutusvaltaa Eurooppaan ja Aasiaan asti.” Huomattavaa Brzezinskin lausunnossa on se, että hän esitti sen jo vuonna 1997. (suomennos EK). Ks. myös. Balzer 2015.

¹⁶⁹ ”Putin: Krimin miehitys isänmaanrakkautta”. Uutinen, Helsingin Sanomat, 2.1.2015. [Luettu 14.2.2017].

osoittamaan neuvostojohtaja Nikita Hruštšovin aikanaan tekemän päätöksen virheellisyyteen Krimin luovuttamisesta Neuvosto-Venäjältä osaksi Neuvosto-Ukrainaa.¹⁷⁰

Länsimaiden reaktiot Venäjän Krimin miehitykseen olivat arvostelevia ja Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa 24. maaliskuuta 2014 annettu päätöslauselma painotti Ukrainan suvereniteettia.¹⁷¹ Euroopan neuvosto puolestaan asetti Venäjää koskevia rajoittavia toimenpiteitä voimaan 1. päivänä elokuuta samana vuonna. Toimenpiteet perustuivat neuvoston päätökseen ja rajoitteet asetettiin ”Ukrainan tilanteen vakautta horjuttavien Venäjän toimien johdosta”.¹⁷² Rajoitteilla Euroopan unioni on esimerkiksi asettanut kieltoja osallistua merkittävien venäläisten valtio-omisteisten yritysten rahoittamiseen, kieltänyt puolustustarvikkeiden tuonnin ja viennin sekä asettanut yksityishenkilöihin ja yhteisöihin osoitettuja rajoitteita.¹⁷³

Kokonaisuudessaan Venäjän intressejä ja todellisia tarkoitusperiä on haastava arvioida Krimin miehitykseen ja Itä-Ukrainan venäläismielisten joukkojen tukemiseen. Eksplisiittisesti voitaneen todeta, että Venäjän toimet Ukrainassa ovat heikentäneet länsimaiden ja Venäjän välisiä suhteita huomattavasti, on jopa puhuttu uuden kylmän sodan aikakaudesta. Suomen puolustuksen omakuvan muodostumisen analysoinnin kannalta Venäjän mahdollisten intressien kartoittaminen Ukrainassa on kuitenkin tarpeellista. Suomalaisen puheaineiston vertailun kannalta on nostettavissa esille kolme tekijää edellä mainituista Venäjän mahdollisista intresseistä Ukrainassa:

1. Venäläisen kulttuuri-identiteetin vahvistaminen sen lähialueilla
2. Ukrainan merkitys Euraasian unionille
3. Krimin niemimaan merkitys Venäjän sotilasstrategisille intresseille

¹⁷⁰ ”Putinin puhe julisti Venäjälle uuden voimapolitiikan”. Uutinen, Helsingin Sanomat, 19.3.2014. [Luettu 14.2.2017]. Neuvostoliiton silloinen johtaja Nikita Hruštšov luovutti Krimin osaksi Neuvosto-Ukrainaa vuonna 1954.

¹⁷¹ YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 68/262.

¹⁷² Neuvoston päätös (YUTP) 2016/2315. Rajoitteet ovat tutkimuksen tekohetkellä määritetty voimassaoleviksi 31.7.2017 asti.

¹⁷³ Euroopan unionin asettamista rajoitteista: Ks. Ulkoasiainministeriö, [http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=299145&nodeid=47853&contentlan=1&culture=fi-FI]. [Luettu 14.2.2017].

4.2 Aineiston analyysin teoreettiset lähtökohdat

Analyysillä arvioidaan Ukrainan kriisin seurauksena käydyn valmiuskeskustelun vaikutusta Suomen puolustuksen omakuvan muodostumiseen. Analyysin johtopäätöksissä arvioidaan Clunanin legitimitetin vastaavuustestin mukaisesti niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat hallitsevan omakuvan muodostumiseen. Tutkimuksen analyysin lähtökohtainen puolustusvalmiuden omakuva otetaan annettuna. Tällöin valtioneuvoston vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon määrittelemästä Suomen turvallisuuspolitiikan avainlinjauksista ja puolustusratkaisusta muodostetaan puolustusvalmiuden omakuva. Tätä omakuvaa arvioidaan Clunanin legitimitetin vastaavuustestillä, jotta mahdollisen omakuvan muutosta kyetään tulkitsemaan.

Tutkimuksen kannalta keskeistä on ymmärtää sotilaallisen valmiuden käsitteen monimuotoinen tulkintamahdollisuus. Arto Nokkalan määritelmän mukaan armeijan omassa tiedonmuodostuksessa *sotilaallinen valmius* voidaan käsittää muodostuvan oikealla motivaatiolla, koulutuksella sekä luottamuksella, joka muodostuu luottamuksesta omiin kykyihin, joukkoon, esimieheen ja toiminnan oikeutukseen.¹⁷⁴ Nokkalan mukaan aseiden käytöstä ja siihen valmistautumisesta tulee

”... suurissakin puitteissa vain osattavaa ja yhdellä tavalla käsitettävää käytäntöä, vähän niin kuin joukkueurheilua.”¹⁷⁵

Nokkala kuitenkin painottaa asevoimien muodostumisen ja käytön tutkimuksen ongelmallisuutta suhteessa ilmiön yleisyyteen ja helpolta tuntuvaan historialliseen toistuvuuteen, mutta tuo esille tutkimuksen teon mahdollisuudet monista eri tieteenfilosofisista lähtökohdista.¹⁷⁶ Tällöin Suomen puolustusta määrittävän aineiston analyysissä tulee ottaa huomioon perinteinen, asevoimien itsensä muodostama käsitys *valmiuden* muodostumisesta, mutta hyväksyttävä poliittinen vaikutus.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Nokkala 2001a, 33.

¹⁷⁵ Sama.

¹⁷⁶ Sama.

¹⁷⁷ Tässä tapauksessa politiikkaa voidaan ymmärtää virallisten päätöksentekijöiden välisenä toimintana, jolloin politiikka käsitetään määritettävissä olevien päättäjien hallitsemistoina. Poliitiikka voidaan käsittää myös aspektuaalisena kokonaisuutena, jolloin politiikka on asioiden ja inhimillisen toiminnan ”poliittiseksi tehty” muoto. Tässä käsityksessä lähtökohta voi olla mikä tahansa tilannekohtainen ilmiökenttä, jossa asioita kyetään politisoimaan. Aspektikäsityksessä tutkijan tulkinta korostuu siitä, mikä kulloinkin on politiikkaa ja missä muodossa. Nokkala 2001a, 49–61.

Aineistoa analysoidaan siis Anne L. Clunanin hahmottelemalla *legitimiteetin vastaavuustestillä*. Tällöin tutkimusaineistossa esiintyvä valmiuspuhe ymmärretään prosessina, jossa poliittinen eliitti jatkuvasti arvioi puolustuskyvyn relevanttiutta ja valmiutta. Tutkimuksessa jaetaan Clunanin käsitys hallitsevaksi muodostuvan omakuvan institutionalisoitumisesta lakien, säädösten ja rakenteiden kautta. Omakuvan muodostuessa hallitsevaksi se määrittää myös valtion suhtautumista toisiin. Tämän pohjalta muodostuu käsitys kansallisesta edusta, joka koostuu valtiolle puolustettavista ja suojattavista arvoista.¹⁷⁸ Tämän tutkimuksen analyysin keskiössä on Clunanin teoriassaan hahmottelema käsitys kansallisen omakuvan muodostumisprosessista sekä sen pohjalta syntyvästä kansallisen edun ymmärryksestä.

Kuten tutkimuksen teorialuvussa mainittiin, puolustuksen omakuva ymmärretään Clunanin teoriaa mukaillen eräänlaisena alakategoriana, joka vaikuttaa kilpailevien kansallisten omakuvien sisältöön turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa kysymyksissä. Tutkimuksessa toteutettava analyysi rajataan siis koskemaan Suomen puolustuksen omakuvan muodostumista. Tällöin aineistossa kiinnitetään huomiota omakuvan sisältöön, eli ideoihin ja käsityksiin valmiuden luonteesta ja tarkoituksesta omakuvalle. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole määritellä Suomen nykyistä kansallista identiteettiä tai siitä kilpailevia omakuvia, vaan tutkia valmiuskeskustelussa esiintyviä käsityksiä puolustuskyvyn valmiudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta.

¹⁷⁸ Clunan 2009, 29.

4.3 Käytettävä aineisto ja rajaukset

Aineiston osalta tutkimuksen näkökulma on rajattu koskemaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevää aineistoa. Pää tutkimusaineiston muodostavat Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevat, kansallisesti merkittävät dokumentit ja puheet. Tällöin pää tutkimusaineistona ovat valtioneuvoston ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot, jotka muodostavat merkittävimmän Suomen turvallisuuspolitiikan toimintalinjaa määrittävän dokumentin. Tutkimusaiheen näkökulmasta selontekojen tarkastelu rajataan tällöin koskemaan vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittista sekä vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisia selontekoja sekä vuonna 2017 julkaistuja puolustus selontekoa. Selontekojen ajallinen rajausta perustellaan sillä, että vuoden 2012 selonteko on viimeisin julkaistu selonteko ennen Ukrainan tapahtumia. Tällöin kyseinen selonteko tarjoaa tutkimustehtävän kannalta merkittävän ajallisen vertailukohdan ennen Ukrainan kriisiä.

Valittujen selontekojen lisäksi pää tutkimusaineiston muodostavat Suomen turvallisuuspolitiikkaan painottuvat poliittisen eliitin puheet vuosilta 2013–2016. Vertailuajankohta kattaa noin vuoden seurantajakson Ukrainan kriisiä edeltäneisiin Suomen turvallisuuspolitiikkaa käsitteleviin puheisiin. Tutkimuksessa poliittiseksi eliitiksi käsitellään henkilöt, jotka ovat virkansa puolesta yleisesti tunnustetussa, merkittävässä asemassa ja joiden nimissä pidettyjen tulkintojen ja kannanottojen voidaan tulkita muodostavan Suomen virallista turvallisuuspoliittista linjaa.

Poliittisen eliitin rajaukseen liittyvää problematiikkaa on käsitelty aiemmin luvussa yksi. Aineiston analyysin puheaineisto muodostetaan tällöin tasavallan presidentti Sauli Niinistön, puolustusministereiden Carl Haglundin ja Jussi Niinistön sekä puolustusvoimain komentajien, kenraali Ari Puheloisen ja Jarmo Lindbergin puheista. Presidentti Sauli Niinistö on toiminut virassaan koko analysoitavan ajanjakson, Jussi Niinistö tuli puolustusministeri keväällä 2015 ja kenraali Jarmo Lindberg aloitti tehtävässään puolustusvoimain komentajana elokuussa 2014.

Valittujen puhujien katsotaan edustavan poliittisen eliitin näkökantaa Suomen turvallisuuspolitiikasta sekä sotilaallisesta valmiudesta ja antavan näin mahdollisuuden kattavaan tulkintaan. Puheiden osalta tutkimusaineistoon on valikoitu kaikista pidetyistä puheista ne, jotka käsittelevät Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja ovat merkittäviä kannanottoja.¹⁷⁹ Tutkimukseen analysoitiin yhteensä 70 puhetta, joista analyysiin valikoitui 48 kappaletta. Tutkimuksessa ymmärretään puolustusvoimain komentajan ei-poliittinen virkasuhde. Aineiston analyysin tulkinnan helpottamiseksi puheaineiston muodostavista henkilöistä käytetään kuitenkin yhteisnimitystä *poliittinen eliitti*.¹⁸⁰

Tutkimuksen rajauksen kannalta ongelman muodostaa Ukrainan kriisin luonne ja kesto. Tutkimuksen tekohetkellä kriisi on yhä käynnissä ja osapuolten identifiointi on ollut haastavaa. Tästä huolimatta tutkimuksen työhypoteesina on se, että Ukrainan kriisin alkamisen seurauksena Suomen turvallisuusympäristö on *muutoksen* kohteena. Tällöin Ukrainan kriisin ajankohtaisuudesta huolimatta kyetään muodostamaan perusteltu lähtökohta tutkimukselle. Tutkimuksen ajallinen rajausta koskee vuosien 2012–2017 tammikuun välistä ajanjaksoa. Tutkimuksen ajallinen rajausta on perusteltavissa kahdesta syystä: tutkimusprosessille määritetyn aikataulutuksen vuoksi tutkimusaineiston päätepiste on vuoden 2017 tammikuu.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi aloitetaan hahmottelemalla Suomen ymmärrystä turvallisuuspoliittisesta toimintalinjastaan sekä siihen vaikuttavista ilmiöistä. Analyysin lähtökohtana on valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*. Vuoden 2012 selontekoon nojaten muodostetaan analyysissa käsitys Suomen puolustuksen omakuvasta, jota testataan aiemmin esitetyn tutkimusaineiston avulla. Analyysin tavoitteena on muodostaa yksi näkemys Ukrainan kriisin edeltävästä puolustuskyvyn omakuvasta ja tarkastella aineiston avulla mahdollisten kilpailevien omakuvien muodostumista.

¹⁷⁹ Tällaisia puheita ovat esimerkiksi tasavallan presidentin puheet YK:ssa ja valtiopäivän avajaisissa sekä puolustusvoimain komentajan puheet valtakunnallisten maanpuolustuskurssien avajaistilaisuuksissa.

¹⁸⁰ Termi *poliittinen eliitti* voidaan katsoa arvolatautuneeksi, eikä tällöin ole tutkimuksen puhujakunnasta paras mahdollinen nimitys. Tässä tutkimuksessa termiä ei käsitellä arvolatautuneena. Termin käyttöä tutkimuksessa voidaan myös perustella sillä, että termi esiintyy Clunanin teoriassa.

4.4.1 Suomen puolustuksen omakuva vuonna 2012

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko määrittelee Suomen turvallisuusympäristön näyttäytyvän vuonna 2012 vakaana, ja Suomea koskevien turvallisuuskysymysten koetaan olevan vahvasti sidoksissa globaaliin kehityskulkuun. Vakaasta turvallisuusympäristöstä huolimatta, sotilaallisen voimankäytön uhkaa - Suomen joutumista painostuksen kohteeksi Euroopan alueella tapahtuvassa kriisissä – ei ole poissuljettu uhkakuvista. Selonteko määrittelee Suomen puolustuksen perustuvan itsenäisen puolustuskyvyn ylläpitoon, jossa kansallinen ja kansainvälinen yhteistoiminta ovat merkittävässä roolissa.¹⁸¹ Suomen sotilaallisen maanpuolustuksen katsotaan olevan osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden strategiaa, jonka mukaisesti laaja-alaisiin turvallisuushkiin vastaaminen vaatii puolustushallinnolta poikkihallinnollista yhteistyötä muiden hallinnonalojen kanssa.¹⁸²

Valtioneuvoston selonteko muodostaa monitahoisen omakuvan Suomen puolustusvalmiudesta. Selonteon pohjalta muotoutuvaa omakuvaa voidaan luonnehtia laaja-alaiseksi, joka pyrkii ottamaan kantaa laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti moninaisiin turvallisuuspoliittisiin ydinkysymyksiin ja uhkakuviin. Omakuvan keskeisenä tekijänä nähdään puolustuskyky, joka on suhteutettu käytettäviin voimavaroihin ja Suomea ympäröivään turvallisuusympäristöön.¹⁸³ Puolustuskyvyn ”ensisijaisena tehtävänä” pidetään ennaltaehkäisevän kynnyksen muodostamista, jos Suomea uhkaa sotilaallinen voimankäyttö. Suomen puolustuksellista omakuvaa täydennetään ulottamalla puolustusvoimien suorituskyky laaja-alaisen turvallisuuskäsityksen mukaisiin kokonaisuuksiin.¹⁸⁴ Tutkimuksen analyysin helpottamiseksi turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon perusteelta muodostuva omakuva voidaan nimetä selonteon termistöä kunnioittaen *laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaksi*.¹⁸⁵ Vuoden 2012 selonteko määrittelee turvallisuuspolitiikan avainlinjaukseksi ja lähtökohdaksi laaja-alaisen käsityksen turvallisuudesta.¹⁸⁶ Omakuvassa korostuu kansallisen puolustuskyvyn merkitys taustalla, mutta samanaikaisesti omakuvan on vastattava moninaisiin turvallisuuskysymyksiin.

¹⁸¹ VNS 5/2012, 12–15.

¹⁸² Sama, 13.

¹⁸³ VNS 5/2012, 95.

¹⁸⁴ Sama, 95–96.

¹⁸⁵ Selonteossa Suomen turvallisuuskäsityksen katsotaan pohjautuvan *laaja-alaiseen* ymmärrykseen turvallisuuskysymyksistä. Ks. VNS 5/2012, 73.

¹⁸⁶ Sama, 73.

Selonteon pohjalta muodostuvaa omakuvaa tarkastellaan Clunanin teorian mukaisella vastaavuustestillä, jossa omakuvaa testataan historia- ja tehokkuustestillä.¹⁸⁷ *Historiatestillä* arvioituina omakuvassa korostuvat Suomen pitkäaikainen traditio yleisen asevelvollisuuden säilyttämisestä puolustuskyvyn perustana, ja tämä on koettu kansantaloudellisesti kustannustehokkaimpana ja kyvykkäimpänä järjestelmänä toteuttaa Suomen puolustus.¹⁸⁸ Omakuvassa näkyy myös kylmän sodan jälkeisen ajanjakson käsitykset turvallisuuskysymysten moninaistumisesta. Laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuva heijastelee juuri niitä historiallisia aspiraatioita, joita Suomen kylmän sodan jälkeinen turvallisuusympäristö on tuottanut. Historiatestin avulla kyetään myös arvioimaan laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan sisältämää kansallisen puolustuksen tarvetta syvällisemmin. Vaikka selonteko toteaa Suomen turvallisuusympäristön olevan vakaa sekä nykypäivän turvallisuuskysymysten olevan yhä laaja-alaisempia, näistä tekijöistä huolimatta kansallinen puolustus koetaan merkittäväksi. Kansallisen puolustuksen esiintyminen laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvassa voidaan katsoa perustuvan kahteen tekijään.

Omakuvasta heijastuva kansallisen puolustuskyvyn säilyttämisen merkitys ja sotilaalliseen uhkaan varautuminen laajan turvallisuuskäsityksen aikana ilmentävät clunanilaisittain osoitusta poliittisen eliitin järjen käytöstä ja omakuvan kriittisestä tarkastelusta historiasta nousevien aspiraatioiden kautta.¹⁸⁹ Toisaalta poliittisen eliitin vuoden 2012 selonteon kautta määrittelemä puolustuksen omakuva ei myöskään jälkikäteen tarkasteltuna ollut joutunut vielä haastetuksi. Clunanin mukaan epävarmat ajanjaksot aiheuttavat historiallisten aspiraatioiden tulon omakuvien analysointiin.¹⁹⁰ Vuoden 2012 omakuvan muodostumisen ajanjaksoa voidaan pitää selonteon linjan mukaisesti Suomen kannalta stabiilina, jolloin laaja-alaisen turvallisuuskäsityksen hylkäävää, puhtaasti kansalliseen sotilaalliseen puolustamiseen tähtäävää kilpailevaa omakuvaa ei ole muodostunut merkittäväksi vaihtoehdoksi.

Omakuvan legitimiteetin arvioinnissa *tehokkuustestillä* keskeisiä mittareita ovat omakuvan realismisuus ja johdonmukaisuus. Tehokkuustestissä korostuu identiteetin realismisuuden arviointi suhteessa muihin toimijoihin kansainvälisessä toimintaympäristössä.¹⁹¹ Clunanin

¹⁸⁷ Ks. sivu 31, kuva 2.

¹⁸⁸ Suomalainen asevelvollisuus 2010, 12.

¹⁸⁹ Omakuvasta heijastuva kansallisen puolustuskyvyn säilyttämisen merkitys ja sotilaalliseen uhkaan varautuminen laajan turvallisuuskäsityksen aikana voidaan nähdä kansainvälisen politiikan eri teorioiden kautta useita tulkintoja tuottavana. Poliittisen realismin tulkinnan mukaisesti puolustuskyvyn säilyttäminen korostaa päätöksenteon rationaalisuutta. Morgenthauin mukaan kyse on valtiomiestäidosta, jossa harkitsevaisuus korostuu. Tällöin Suomen päätös säilyttää kansallinen puolustuskyky sekä yleinen asevelvollisuus on osoitus pitkäjänteisestä turvallisuusympäristön arvioinnista. Ks. esim. Morgenthau 1967, 10.

¹⁹⁰ Clunan 2009, 38–40.

¹⁹¹ Clunan 2009, 41–42.

mukaan tehokkuustestissä on kolme muotoa. Ensimmäisessä arvioidaan omakuvan jatkuvuuden verifiointia. Tällöin identiteetin toteuttaminen ja sitä säätelevät identiteetinhallintastrategiat ovat siihen liittyvien arvojen, normien ja käytäntöjen mukaisia. Toinen muoto keskittyy kapasiteetin ymmärtämiseen. Kapasiteetin muodostuksessa arvioidaan henkilön tai ryhmän pätevyyttä toteuttaa identiteettiä sekä sitä, vahvistaako identiteetin toteuttaminen niitä taitoja ja käytäntöjä, joita ryhmällä on ollut menneisyydessä. Clunanin mukaan tehokkuustestissä viimeisenä arvioidaan omakuvan kokonaisuuden uskottavuutta ulkoisten toimijoiden ja olosuhteiden avulla. Kolmannessa muodossa korostuvat poliittisen eliitin käsitykset muiden valtioiden käyttäytymisestä.¹⁹² Tällöin tehokkuustestillä arvioituna Suomen laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvassa korostuu erityisesti kansainvälisen toimintaympäristön arviointi ja yhteistyövaraisen turvallisuusympäristön kehittäminen.¹⁹³

Kokonaisuutena Suomen *laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan* legitimizeetti muotoutuu suhteessa kylmän sodan jälkeisen turvallisuusympäristön haasteisiin. Kylmän sodan ajalta periytyvää alueellisen puolustusjärjestelmän tarjoamaa perusideaa ja myös tavanomaisen sotilaallisen voimankäytön uhkaa ei ole kuitenkaan poissuljettu. Presidentti Niinistön toteamus ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksenteon muotoutumisesta suhteessa aina aikaan ja paikkaan vahvistaa valittua omakuvaa historiasta kumpuaviin järkeviin toimintatapoihin.¹⁹⁴ Tehokkuustestin valossa omakuvan legitimizeetti muodostuu puolestaan 1990-luvulla aloitetun selontekomenettelyn kautta.

Kylmän sodan jälkeen Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ohjaavaksi menetelmäksi muodostuneessa selontekomenettelyssä laajalla turvallisuuskäsityksellä on ollut merkittävä rooli. Vuonna 1995 julkaistussa ensimmäisessä selonteossa turvallisuuspolitiikan katsotaan määrittävän laajan turvallisuuskäsityksen mukaiset ulkoiset tekijät, joilla on vaikutusta suomalaisen yhteiskunnan arvoihin ja tavoitteisiin.¹⁹⁵ Vuoden 1997 selonteko korostaa laajan turvallisuuskäsityksen, vakauden sekä uusien turvallisuusuhkien korostamista, joka on ”... tarkoituksellista tärkeysjärjestyksen muuttamista”.¹⁹⁶

Selontekojen luoma kuva Suomen turvallisuuskysymysten laaja-alaisuudesta vahvistaa omakuvan tehokkuustestillä arvioitavaa realistisuutta ja johdonmukaisuutta. Vuoden 2012

¹⁹² Sama, 42–43.

¹⁹³ VNS 5/2012, 73.

¹⁹⁴ Niinistö 2013b. Presidentti Niinistö toteaa, että ”... mitään ei pidä tehdä ajattomalla ajalla, abstraktiona, sitomatta aikaan ja paikkaan.”

¹⁹⁵ VNS 1/1995, 5.

¹⁹⁶ VNS 1/1997, 6.

selonteon perusteella muodostuva omakuva on perusteltavissa lähimenneisyyden historiallisilla kokemuksilla omakuvaan liittyvän laajemman turvallisuuskäsityksen omaksumisen tarpeellisuudesta kuin myös pidempiaikaisella aspiraatiolla kansallisen puolustuskyvyn merkityksestä. Omakuvan realistisuus perustellaan tarpeella vastata nykyajan moninaisiin uhkakuihin.¹⁹⁷

Tiivistettynä laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvasta muodostuu legitiimi laajan turvallisuuskäsityksen, moninaistuvien uhkakuvien sekä selontekomenettelyn luoman jatkuvuuden trendin välityksellä. Virallisinta ja hallitsevinta omakuvan kokonaiskuvaa luo valtioneuvoston selonteko. Tasavallan presidentin puheaineisto tukee selonteon luoman omakuvan historiallista merkitystä ja realistisuutta. Presidentti toteaa esimerkiksi vuoden 2012 valtioneuvoston selonteon antaman vakaan viestin Suomen turvallisuusympäristöstä olevan positiivinen ilmentymä. Presidentin mukaan selonteko ei saa kuulua jännityskirjallisuuteen.¹⁹⁸

Kansallisen puolustuksen merkityksen säilyminen omakuvan taustalla ilmenee presidentti Niinistön mukaan vanhojen uhkien pysymisestä ajankohtaisina uusien uhkien rinnalla.¹⁹⁹ Omakuvan realistisuutta selonteon muodostamaan käsitykseen uhkakuvien lisääntymisestä ja laajentumisesta tukee puolustusministeri Haglundin luonnehdinta, jonka mukaan realistisimmat uhkakuvat muodostuvat terrorismista, ympäristökatastrofeista, kyberhyökkäyksistä ja niitä vastaavista uhkista.²⁰⁰

Mielenkiintoisen ja poikkeavan näkemyksen omakuvaa luovan selonteon merkityksestä antaa puolustusvoimain komentaja kenraali Puheloinen. Komentajan mukaan selonteon käytännöllisyyttä puolustuksen linjausten määrittäjänä on syytä tarkastella tulevaisuudessa tarkemmin. Puheloinen kritiikki vuoden 2012 selontekoa kohtaan kumpuaa sen puutteesta määritellä puolustusvoimille tarvittavaa rahoitusta aiempien selontekojen linjan mukaisesti yli vaalikauden.²⁰¹

¹⁹⁷ Haglund 2013a; Haglund 2013b; Haglund 2013c.

¹⁹⁸ Niinistö 2013a.

¹⁹⁹ Niinistö 2013c.

²⁰⁰ Haglund 2013a.

²⁰¹ Puheloinen mukaan ”...jääkin nähtäväksi, kuinka käyttökelpoisena selontekomenettely säilyy puolustuksen linjausten teossa tulevaisuudessa, jos aikajänteen takarajaksi vakiintuu aina seuraavien eduskuntavaalien ajankohta”. Puheloinen 2013b.

Komentajan näkökulma kielii selonteon luoman omakuvan poliittisesta epäonnistumisesta, jonka arviointi on yksi Clunanin vastaavuustestin mittareista. Komentajan kritiikistä ei kuitenkaan muodostu hallitsevaa tai kilpailevaa omakuvaa selonteon määrittelemälle laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvalle. Puheloisen kritiikki kuitenkin osoittaa omakuvien olevan Clunanin mukaisesti jatkuvan arvioinnin ja kilpailun kohteena.

4.4.2 Suuri yllätys? – Omakeuva testissä

Venäläisten sotilasjoukkojen suorittama Krimin niemimaan miehitys helmi-maaliskuussa 2014 teki Ukrainan kriisistä kansainvälisesti monimutkaisen. Suomen hallitus kommentoi Venäjän toimia Krimillä ensimmäisen kerran julkisesti 1. maaliskuuta 2014, kun silloinen ulkoministeri Erkki Tuomioja arveli Helsingin Sanomissa, että Krimillä on käynnissä Venäjän suorittama sotilaallinen haltuunotto.²⁰² Valtioneuvoston viestintäosasto puolestaan julkaisi tasavallan presidentin internet-sivuilla 2. maaliskuuta 2014 tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan istunnon jälkeen Krimin tapahtumista tiedotteen, jossa Suomi katsoi Venäjän toimien olleen kansainvälisen oikeuden vastaisia ja rikkoneen Ukrainan alueellista koskemattomuutta.²⁰³

Suomen eduskunta käsitteli Ukrainan muuttunutta tilannetta ja Krimin miehitystä ensimmäisen kerran 6. maaliskuuta eduskunnan täysistunnossa.²⁰⁴ Tarkemmin eduskunta otti Krimin miehityksen käsittelyyn 12. maaliskuuta täysistunnossa, jossa Jyrki Katainen antoi pääministerin ilmoituksen EU:n huippukokouksesta ja Ukrainan tilanteesta. Pääministerin ilmoitus on UtVan kokouksen johdosta tehtyyn ilmoitukseen nähden hyvin seikkaperäinen ja Suomen suhtautumista tilanteeseen osana Euroopan unionin yhteistä kantaa edustavana. Ulkoministeri Tuomioja korosti omassa puheenvuorossaan kansainvälisten neuvottelufoorumien merkitystä kriisin ratkaisulle. Tuomioja toi esille Etyjin ja Euroopan neuvoston paremmat edellytykset kriisin ratkaisuun, kuin mitä YK:n turvallisuusneuvoston mahdollisuudet Venäjän pysyvän jäsenyyden takia olivat.²⁰⁵

²⁰² ”Tuomioja: Krimillä on Venäjän miehitys”. Uutinen, Helsingin Sanomat, 2.3.2014. [Luettu 14.2.2017].

²⁰³ Valtioneuvoston viestintäosasto, tiedote 81/2014.

²⁰⁴ Keskustelu Ukrainan tilanteesta rajoittui täysistunnossa kuuden puheenvuoron mittaiseksi. Puolustusministeri Haglund totesi yhdessä puheenvuorossaan Ukrainan kriisin tulevaisuudennäkymien hahmottamisen vaikeudesta, minkä takia Suomi ei ole syytä vetää ennenaikaisia johtopäätöksiä kriisin kehityssuunnista. Ks. PTK 20/2014 vp.

²⁰⁵ Ks. PTK 23/2014 vp.

Laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan legitimiteetin pysyvyyden tarkastelu aloitetaan analysoimalla vuoden 2014 puheaineisto. Tällä aineiston rajaamisella pyritään tarkastelemaan poliittiselle eliitille muodostuneita välittömiä käsityksiä Krimin miehityksen vaikutuksista puolustuskyvyn omakuvaan. Krimin miehitys testaa laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaa erityisesti muiden toimijoiden käytöksen ja politiikan onnistumisen arvioinnin kautta. Turvallisuusympäristön muutoksen nähdään osoittavan sen, että kansallisen puolustusjärjestelmän tarpeellisuutta ja mielekkyyttä ei ole ollut tarpeen kyseenalaistaa.²⁰⁶ Krimin miehityksen aiheuttamat ensireaktiot Suomen poliittisessa eliitissä kuvastavat ensisijaisesti Suomen omakuvan riittävyttä ja keskittyvät lähinnä Ukrainan kriisin ulkoiseen arviointiin. Puolustusministeri Haglundin Krimin miehityksen jälkeinen ensimmäinen puhe keskittyy aiemman valtioneuvoston tiedotteen hengessä Venäjän toimien tuomitsemiseen YK:n peruskirjan ja kansainvälisen oikeuden vastaisina.²⁰⁷ Presidentti Niinistön ensimmäinen maininta Krimin miehityksestä jatkaa samojen teemojen korostamisella: Venäjän toimet Krimillä rikkovat Ukrainan kansallisen sekä kansainvälisen oikeuden periaatteita.²⁰⁸

Omakuvan legitimiteetin arvioinnin kannalta mielenkiintoisen ajanjakson muodostaa vuoden 2014 syksy. Suomen suhtautuminen Krimin miehitykseen jatkuu ulkopoliittisella tasolla tuomitsevana, ja kriisin vaikutuksien arviointi omaan puolustuskykyyn on vähäistä. Hyvä esimerkki on tasavallan presidentin puhe YK:n yleiskokouksessa 24. syyskuuta 2014. Puheessaan presidentti Niinistö tuo esille Suomen pettymyksen YK:n turvallisuusneuvoston kyvyttömyyteen ratkaista Ukrainan kriisi sekä korostaa YK:n mahdollisuutta Venäjän toimien tuomitsemiseen maaliskuussa 2014 annettua yleiskokouksen päätöslauselmaa voimakkaammin.²⁰⁹ Niinistön kannanotto sisällyttää Suomen näkemyksen osaksi kansainvälistä viiteryhmää. Suomen linja näyttää muodostuvan osaksi YK:n yleiskokouksen päätöslauselmaa, jolta presidentti olisi kuitenkin toivonut vahvemman viestin lähettämistä Venäjälle.²¹⁰ Tämä näkökulma korostuu myös syksyn 2014 aikana kotimaiselle kuulijakunnalle. Suomen turvallisuusympäristön todetaan muuttuneen ja olevan jatkuvan muutoksen alaisena, mutta epävarmuudesta huolimatta Suomeen ei koeta kohdistuvan sotilaallista uhkaa.²¹¹

²⁰⁶ Puheloinen 2014a.

²⁰⁷ Haglund 2014b.

²⁰⁸ Niinistö 2014a.

²⁰⁹ YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 68/282. Saatavilla: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262].

²¹⁰ Niinistö 2014c.

²¹¹ Niinistö 2014b, Haglund 2014d.

Vaikka omakuvan arviointi Ukrainan tapahtumien kautta näyttäytyy maltillisena, niin omakuvaa arvioidaan uudelleen syksyn 2014 aikana tehokkuustestillä ilmenevillä kahdella osa-alueella. Ensimmäinen kysymys omakuvan legitimitetistä muodostuu, kun puolustusministeri Haglund arvioi muiden toimijoiden käytöstä Ukrainan kriisin seurauksena. Hän toteaa Naton fokuksen muuttuneen kriisinhallinnasta jäsenvaltioidensa alueellisen puolustusvalmiuden parantamiseen.²¹² Puolustusministerin mukaan Ukrainan kriisin osoittaa sen, että sotilasliittoon kuulumattomalla maalla, kuten Suomella, ei ole puolustuksellista tukea ja turvaa ilman liittoutumista. Toisaalta puolustusministeri toteaa, että Ukrainan tapahtumat eivät aiheuta suoranaista sotilaallista uhkaa Suomelle. Haglund painottaa kuitenkin kansallisen puolustuskyvyn merkitystä ja varautumista huolehtimaan Suomen puolustamisesta itsenäisesti.²¹³

Toinen kysymys omakuvan legitimitetistä muodostuu puolustuskykyyn liittyvien taloudellisten resurssien osalta. Kysymys taloudellisista resursseista muodostuu omakuvaa arvioivaksi koko tutkimusaineiston laajuudelta. Poliittisen eliitin huoli taloudellisten resurssien riittävydestä puolustuskyvyn ylläpitämiseksi kumpuaa Jyrki Kataisen hallituksen keväällä 2011 julkaistussa hallitusohjelmassa, jossa todettiin puolustusvoimia koskeva sopeuttamistarve pienenevien ikäluokkien ja kasvavien kustannuspaineiden seurauksen vuoksi. Hallitusohjelmassa todetaan puolustusvoimia koskevan säästöohjelman välitön toimeenpano vaalikauden alusta.²¹⁴

Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko täsmentää puolustusvoimiin kohdentuvien leikkausten johtuvan sisäisistä kustannus- ja menopaineista ja budjetin rakenteen joustamattomuudesta. Selonteon mukaan vuosien 2012–2014 kehyspäätösten säästövelvoitteet ovat aiheuttaneet uudistusten kiireellisyyden ja tarpeen leikata puolustusvoimien toimintaa sekä materiaalihankintoja.²¹⁵

²¹² Sama toistuu myös poliittisen eliitin myöhemmissä lausunnoissa. Ks. esim. Lindberg 2015d; Niinistö J. 2015b; Niinistö J. 2016a.

²¹³ Haglund 2014b; Haglund 2014c. Haglundin tätä näkemystä ajava lausunto jää kuitenkin aineistossa ainutkertaiseksi, jolloin arvioitavaksi jää se, onko puolustusministerin tarkoitus ollut herättää poikkeavalla näkökulmalla Nato-keskustelua ajankohtaiseksi.

²¹⁴ Ks. pääministeri Kataisen hallitusohjelma, 23.

²¹⁵ VNS 5/2012, 103–104.

Taloudellisten resurssien kysymyksestä muotoutuu erilaisia näkökulmia tutkimusaineistosta. Olennaista on hahmottaa aineistosta esiin nousevien näkökulmien ajallinen asiayhteys. Tammikuussa 2014 puolustusministeri Haglund näkee kysymyksen taloudellisten resurssien puutteesta koskevan Suomen puolustuspoliittisten toimintalinjausten tarkastelua laajemmin. Haglundin mukaan on syytä arvioida onko Suomella kykyä ylläpitää yleiseen asevelvollisuuteen ja sotilaalliseen liittoutumattomuuteen perustuvaa sotilaallista kokonaisuun puolustuksen järjestelmää. Haglund korostaa hahmotuskykyä sovittaa Suomen puolustusjärjestelmä vastaamaan toimintaympäristön vaatimuksia.²¹⁶

Krimin miehityksen jälkeinen presidentti Niinistön lausunto puolestaan arvioi hallitsevan omakuvan realistisuutta taloudellisten resurssien riittävydestä, kun presidentti toteaa marraskuussa 2014 suomalaisten puolustustahdon olevan kunnossa, mutta puolustuksen rahoittamisen muodostuvan Akilleen kantapääksi.²¹⁷ Puolustusvoimien komentajan, kenraali Lindbergin mukaan suomalaisen sotilaan on kohdattava ja arvioitava toimintaympäristön muutoksen aiheuttamia vaikutuksia Suomen puolustukselle. Lindberg painottaa valmiudellisten *kynnyssuorituskykyjen* löytymistä vastaamaan nopeaan tilannekehitykseen laajaan pitkäkestoiseen kriisiin vastaamisen ohella.²¹⁸

4.4.3 Omakuvan legitimizeetti vuoden 2014 aineistosta

Laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvalle ei muodostu selkeästi vaihtoehtoja, kilpailevaa omakuvaa poliittisen eliitin puheaineistosta vuoden 2014 osalta. Vuoden 2015 uudenvuodenpuheessaan presidentti Niinistö toteaa Suomen linjan olleen Krimin miehitykseen alusta alkaen ”jatkuvan johdonmukainen”.²¹⁹ Suomen poliittisen eliitin linjaa Ukrainan kriisiin ja Krimin miehitykseen vuoden 2014 alkuvuoden aineiston osalta voidaan luonnehtia *reagoinniksi kriisiin*. Tällä tarkoitetaan sitä, että Krimin miehityksen jälkeisissä poliittisen eliitin välittömissä kannanotoissa keväällä 2014 korostuvat Venäjän toimien tuomitseminen ja kansainvälisten säädösten kunnioittaminen. Kannanotot osoittavat Suomen kunnioittavan kansainvälisiä sopimuksia ja oikeutta, mutta samalla Krimin miehityksen ei koeta aiheuttavan välitöntä uhkaa Suomelle.

²¹⁶ Haglund 2014a.

²¹⁷ Niinistö 2014d.

²¹⁸ Lindberg 2014a.

²¹⁹ Niinistö 2015a.

Hallitsevaa omakuvaa tuetaan tehokkuustestissä ilmenevällä omakuvan realistisuudella kansainväliseen ympäristöön. Omakuvan realistisuutta suhteessa kansainväliseen toimintaympäristöön perustellaan ensisijaisesti Suomen kuulumisella ”länteen”.²²⁰ Poliittisen eliitin, erityisesti tasavallan presidentin, puheaineistosta korostuva Suomen kuuluminen osaksi läntistä viiteryhmää voidaan nähdä omakuvan legitimitietin korostamisena. Suomen sijoittaminen osaksi länsimaita on viesti siitä, että Suomella ei ole Ukrainan kaltaista vaaraa joutua miehiteteksi.

Puolustuskyvyn omakuvan voidaan kuitenkin katsoa joutuneen arvioinnin kohteeksi poliittisen eliitin toimesta. Edellä mainitut puolustuskyvyn omakuvaa haastavat näkökulmat taloudellisten resurssien puutteesta sekä sotilaallisesta liittoutumattomuudesta ovat kysymyksiä, joilla poliittinen eliitti arvioi hallitsevan omakuvan realistisuutta ja vakuuttavuutta. Ajallisesti omakuvan haastaminen muodostuu tutkimusaineistossa vuoden 2014 loppupuolella. Tämä *omakuvan uudelleenarviointi* painottuu enemmän tehokkuustestiin liittyviin kysymyksiin kuin historiatestin kautta muodostuviin historiallisiin aspiraatioihin. Historiasta kumpuava kansallinen puolustuskyky on selkeästi sisällytetty laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaan ja oman puolustuskyvyn säilyttäminen koetaan *suomalaiseksi ratkaisuksi*.²²¹

Omakuvan uudelleenarviointi muodostuu kriisiin reagoinnin seurauksena. Clunanin mukaisesti Suomen poliittinen johto arvioi omakuvan legitimitettiin ja realistisuutta sen pohjalta noudatettavan politiikan onnistumisen tai epäonnistumisen sekä muiden toimijoiden eli kansainvälisen yhteisön kautta. Vaikka Ukrainan tapahtumien ei koeta aiheuttavan suoraa sotilaallista uhkaa Suomelle, kriisi nähdään kuitenkin osoituksena siitä, että turvallisuus ei ole itsestäänselvyys.²²² Omakuva on siis poliittisen eliitin jatkuvan tarkastelun alaisena. Presidentti Niinistö toteaa Suomen puolustuksen vaativan tarkkaa arviointia valmiuteen liittyvien kysymysten osalta.²²³

²²⁰ Niinistö 2014b; Niinistö 2014d.

²²¹ Niinistö 2014b; Puheloinen 2014a. Presidentti Niinistö toteaa elokuussa 2014 puheessaan suurlähettiläspäivillä Ukrainan kriisin synnyttäneen monissa maissa keskustelua puolustuspolitiikan riittävydestä. Niinistön mukaan ”suurin paine kohdistuu niihin maihin, jotka eivät ole pitäneet omasta puolustuksestaan huolta. Suomi ei näihin maihin lukeudu.” Niinistö näkee Suomen aina arvioineen turvallisuusympäristössään myös sotilaallisen voimankäytön mahdolliseksi. Kenraali Puheloinen toteaa maaliskuussa 2014 pitämässään puheessaan valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa Suomen kolme puolustuksen perustekijää: puolustusvoimien tehtävät, puolustusperiaate sekä yleinen asevelvollisuus ovat olleet Suomelle aina merkittäviä tekijöitä, joita ei ole ollut tarpeen kyseenalaistaa.

²²² Niinistö 2014b.

²²³ Niinistö 2014b.

4.4.4 Kilpailevan omakuvan muotoutuminen

Vuoden 2014 aikana tapahtuneita poliittisen eliitin kannanottoja voidaan luonnehtia kriisiin reagoinniksi. Hallitsevaa omakuvaa haastettiin erityisesti tehokkuustestiin liittyvillä arvoilla, mutta laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaa voidaan pitää vuoden 2014 kattavan tutkimusaineiston osalta hallitsevana. Tähän liittyy erityisesti Suomen omakuvaan syvälle juurtuneet ideat puolustuskyvyn tarkoituksesta ja turvallisuuspolitiikan päämäärien vakaudesta Ukrainan kriisistä huolimatta. Lisäksi laajan turvallisuuskäsityksen omaksuminen selonteon turvallisuusratkaisun lähtökohdaksi ei näytä poissulkevan ideaa kansallisen puolustuskyvyn merkityksestä Suomen itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi, vaan kansallinen puolustus koetaan osaksi kokonaisturvallisuuden ratkaisua.²²⁴ Hallitsevan omakuvan osalta kysymys legitimitetistä ja sen riittävydestä painottuikin vuoden 2014 aineiston osalta puolustuskyvyn ylläpitoon ja siihen, miten taloudelliset resurssit ja ulkomaiset toimijat vaikuttavat Suomen omakuvan realistisuuden arviointiin.

Suomen turvallisuusympäristön muutos on Krimin miehityksen jälkeen julkaistun tutkimusaineiston yhteinen nimittäjä.²²⁵ Aineistoa yhdistää muutoksen toteamisen lisäksi käsitys siitä, että Suomeen ei kuitenkaan kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa.²²⁶ Turvallisuustilanteen kiristymisen Euroopassa koetaan kuitenkin vaikuttavan Suomeen. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon linjauksen mukaan sotilaallisen voimankäytön uhkaa Suomea kohtaan ei voida kokonaan sulkea pois.²²⁷ Sotilaallisen voiman projisoinnin mahdollisuus Suomea vastaan ei ilmene kuitenkaan ”uutena uhkakuvana” edellä mainitussa muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon pohjalta muodostetussa laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvassa sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus Suomea kohtaan on huomioitu.²²⁸

Sotilaallisen voimankäytön muodostaman uhkakuvan sijaan käsitykset Suomen turvallisuusympäristöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä ovat muuttuneet. Laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaa määrittävässä vuoden 2012 selonteossa turvallisuusympäristön muutoksien koetaan johtuvan ensisijaisesti ei-valtiollisten toimijoiden merkityksen kasvusta,

²²⁴ Valtioneuvoston 5. joulukuuta 2012 antama *Periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta* linjaa kokonaisturvallisuuden käsitteen kattamaan kokonaisuuspuolustuksen. Ks. Valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta, 5.

²²⁵ Lindbergin mukaan ”...turvallisuusympäristön muutos on laajasti tunnustettu”. Lindberg 2016c.

²²⁶ Ks. esim. VNS 5/2017 8, 14; Niinistö 2016e; Niinistö J. 2016g.

²²⁷ VNS 7/2016, 13.

²²⁸ Vuoden 2012 selonteko toteaa, ”...laajamittaisen sotilaallisen voimankäytön uhka on pieni, mutta sitä ei voi sulkea pois.” VNS 5/2012, 12.

teknologisesta kehityksestä ja talouskehityksessään onnistuneiden valtioiden vaikutusvallan kasvusta.²²⁹ Vertailukohtana aineiston ajallisen päätepisteen muodostavassa vuoden 2017 puolustusselonteossa Suomen lähialueen turvallisuustilanteen heikentymisen syyksi todetaan erityisesti Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainan konfliktin aiheuttamat *sotilaalliset jännitteet*.²³⁰

4.4.5 Puolustusvalmiuden omakuva

Omakuvan arvioinnissa tapahtuva muutos kulminoituu tutkimusaineistossa poliittisen eliitin käsityksiin turvallisuusympäristön muutoksen vaikutuksesta Suomen turvallisuuteen. Toisin sanoen, ymmärrys turvallisuusympäristön muutoksesta toimii motiivina valmiuskeskustelun lisääntymiselle. Vuosien 2015 ja 2016 tutkimusaineistosta sekä vuoden 2017 puolustusselonteosta muodostuu laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaa haastava näkemys. Omakuville yhteistä on näkemys Suomen itsenäisyyden turvaamisesta kansallisen puolustuksen keinoin. Kilpaileva omakuva uudelleenarvioi dominoivan laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan kuitenkin erilaisella käsityksellä turvallisuusympäristön muutoksen syistä ja seurauksista. Tällöin omakuvan vakuuttavuutta tulee Clunanin mukaan arvioida erityisesti tehokkuustestin kautta; molemmat omakuvat jakavat samat historiasta kumpuavat aspiraatiot yleisestä asevelvollisuudesta ja itsenäisestä puolustuskyvystä eli kansallisen sotilaallisen puolustuksen merkityksestä, mutta näkevät omakuvaa koskettavien nykyhetkien turvallisuusympäristön muutoksien juontuvan eri lähtökohdista.

Omakuvien analysoinnin ytimessä on ymmärtää omakuvan tavoite muodostua legitiimiksi. Vakuuttavin omakuva pyrkii tulkitsemaan nykyhetken ilmiöitä parhaiten ja muodostamaan poliittisille päätöksentekijöille käsityksen siitä, miten tulee toimia.²³¹ Omakuvien historiallisten aspiraatioiden samankaltaisuuden ja omakuvia yhdistävän perimmäisen motiivin ollessa sama – Suomen itsenäisyyden turvaaminen – kiinnostavaksi muodostuu kysymys puolustusvalmiuden omakuvan legitimitetistä. Toisin sanoen mitä sellaisia elementtejä puolustusvalmius tuo omakuvaan, joihin laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuva ei kykene vastaamaan?

²²⁹ VNS 5/2012, 8–9.

²³⁰ VNS 5/2017, 8.

²³¹ Clunan 2009, 37.

Valmiuden käsite Suomen puolustuskykyä arvioivana tekijänä nousee tutkimusaineistossa korostetun ajankohtaiseksi vuodesta 2015 alkaen. Valmiuden merkitys ilmenee Suomen puolustuskyvylle erityisesti resurssina, jolla Suomi kykenee vastaamaan muuttuneen turvallisuusympäristön ja mahdollisen sotilaallisen voimankäytön asettamiin haasteisiin.²³² Valmiuskeskustelussa poliittisen eliitin kannanotot keskittyvät kriisiin reagoinnin sijasta enemmän Suomen oman politiikan arviointiin. Aineiston kannalta huipentumana ja ajallisena päätepisteenä on helmikuussa 2017 julkaistu valtioneuvoston puolustusselonteko, jonka voidaan katsoa tiivistävän valmiuskeskustelun näkökulmat toimintaa ohjaavaksi selonteoksi.²³³

Kokonaisuudessaan vuodet 2015 ja 2016 käsittävä aineisto muodostaa valmiuskeskustelun osalta merkittävän kokonaisuuden, jonka perusteella kilpailevan omakuvan sisältöä kyetään arvioimaan. Analyysin perusteella vuosien 2015 ja 2016 puheaineisto sekä valtioneuvoston julkaisemat ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko ja puolustusselonteko muodostavat kilpailevan omakuvan laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvalle. Kilpailevassa omakuvassa korostuvat tutkimuksen hypoteesin mukaisesti valmiudelliset tekijät Suomen puolustuskyvylle, joten omakuva on nimetty *puolustusvalmiuden omakuvaksi*.

Poliittisen eliitin kannanotoissa siirtyminen kriisiin reagoinnista puolustuskyvyn omakuvan arviointiin näkyy Suomen politiikan ja toimintalinjan määrittelyssä. Kannanotot ovat muovautuneet enemmän Suomen omaa politiikkaa arvioiviksi, kun aikaisemmat näkökulmat keskittyivät Ukrainan tukemiseen ja Venäjän toimien tuomitsemiseen. Erityisesti tämä näkyy tasavallan presidentin näkökulmissa Ukrainan kriisistä ja sen vaikutuksista Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

²³² Puolustusministeri Niinistön mukaan Suomen lähialueella kasvanut sotilaallinen toiminta ja sen ennakoitavuuden vaikeutuminen edellyttävät Suomelta ”... aiempaa parempaa valmiutta”. Niinistö J. 2016e. Ks. myös. Niinistö J. 2015a; Niinistö J. 2015c; Lindberg 2015a.

²³³ Ks. Valtioneuvoston puolustusselonteko, VNS 5/2017.

Vuodesta 2015 alkaen presidentti Niinistön aineistossa esiintyy uudenlainen ilmiö, jossa Niinistö pyrkii arvioimaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan luonnetta ja toimintalinjaa kriisien värittämässä maailmassa. Muutos ilmenee kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Presidentin fokus on siirtynyt kansallisen turvallisuuspoliittisen keskustelun luonteen arvioinnista Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintalinjan määrittelyyn.²³⁴ Esimerkiksi presidentti Niinistön vuoden 2015 aineistossa esiintyy jo useaan otteeseen arvioita siitä, mihin Suomen tulisi ulko- ja turvallisuuspolitiikallaan pyrkiä ja minkälaisessa toimintaympäristössä Suomi Ukrainan kriisin seurauksena toimii.²³⁵

Muuttunutta toimintaympäristöä presidentti Niinistö arvioi 15. huhtikuuta 2015 eduskunnan vaalikauden päättäjäisissä pitämässään puheessaan toteamalla, että Ukrainan kriisi on aiheuttanut eurooppalaisessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa muutoksen. Niinistön mukaan Euroopassa on siirrytty ekspansiivisesta arvopolitiikasta defensiiviseen turvallisuuspolitiikkaan.²³⁶ Presidentti toistaa näkemyksensä huhtikuun lopulla 2015 diplomaattipäivällisillä, jossa Niinistö painottaa lisäksi Suomen halua toimia aktiivisena ratkaisuiden etsijänä maailmanyhteisön jäsenenä globaaleihin ongelmiin.²³⁷ Niinistö toteaa vuoden 2015 uudenvuodenpuheessaan Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan olevan *vakauspoltiikkaa*²³⁸, jonka tavoitteena on Pohjois-Euroopan vakauden turvaaminen ja vastakkainasettelun lieventäminen.²³⁹ Vakauspolitiikan määritelmä on osoitus presidentin asemasta instituutiona ja kannanottojen merkittävydestä. Merkittävyyttä vahvistaa se, että Niinistön lausunnon jälkeen vakauspolitiikka on tullut myös selontekojen termistöön määritettäessä Suomen turvallisuuspolitiikan päämääriä.²⁴⁰

²³⁴ Esimerkiksi vielä vuoden 2013 elokuussa presidentti Niinistö otti kantaa Nato-keskusteluun toteamalla Suomen sijoittumisen ”aidalle” Nato-kumppanuuden ja yhteistyön sekä yhteistyöstä kieltäytymisen väliin. Niinistö 2013d.

²³⁵ Vakauspolitiikka esiintyy ensimmäisen kerran presidentti Niinistön uudenvuodenpuheessa tammikuussa 2015. Ks. Niinistö 2015a. Ks. myös. Niinistö 2016a.

²³⁶ Niinistö 2015b; Niinistö 2015c.

²³⁷ Niinistö 2015c.

²³⁸ Vakauspolitiikka ei ole kuitenkaan terminä uusi tai irrallinen. Pekka Visuri hahmottelee kirjassaan *Turvallisuuspolitiikka ja strategia* (1997) Suomen turvallisuuspolitiikan päämääriä kylmän sodan jälkeisessä muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Visurin mukaan kylmän sodan jälkeen ja EU:n jäsenyyden vuoksi Suomessakin on alettu painottamaan turvallisuuspolitiikan ”... käsitteellistä laajennusta”. Visuri näkee, että Suomen politiikka on tällöin suuntautunut enemmän ulkopoliitiikan termistöön kuuluvan vakauspolitiikan suuntaan, jossa tavoitteena on vaikuttaa mahdollisten kriisimaiden kehitykseen konflikteja ennaltaehkäisevästi. Visuri 1997, 234–236. Ks. myös Nokkala 2013, 238.

²³⁹ Niinistö 2015a.

²⁴⁰ Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 2016 määrittää Suomen harjoittavan vakauspolitiikkaa sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi ulkoasianvaliokunnan mietintö valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta yhtyy selonteon näkökulmaan vakauspolitiikan toteutuksesta. Helmikuussa 2017 julkaistu puolustusselonteko lisää samaan määritelmään kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämisen aktiivisen vakauspolitiikan toteuttamiseksi. Termi *vakauspoltiikka* ei esiinny esimerkiksi vuoden 2012 selonteossa eikä presidentti Niinistön vuoden 2013 tai 2014 puheissa. Ks. VNS 7/2016, 19; VNS 5/2017, 14.

Presidentin määrittelemä ja selonteiden vahvistama vakauspolitiikka on oleellinen käsite, kun arvioidaan Ukrainan tapahtumien vaikutusta puolustusvalmiuden omakuvan muodostumiseen. Vakauspolitiikka näyttäytyy presidentti Niinistön puheaineistossa vuodesta 2015 alkaen Suomen turvallisuuspolitiikkaa määrittävänä tekijänä. Elokuussa 2015 suurlähettiläspäivillä pitämässään puheessa presidentti Niinistö luokittelee Suomen turvallisuusaseman rakentuvan neljän pilarin varaan:

”Suomen turvallisuusaseman näen kokonaisuutena, joka seisoo useamman pilarin varassa. Niitä ovat kansallinen puolustus ja turvallisuus, läntinen integraatio, Venäjä-suhteet sekä kansainvälinen järjestelmä, erityisesti sen rakenne, sääntöpohjaisuus ja hallittavuus. Nämä pilarit elävät koko ajan - heikentyvät tai vahvistuvat kehityksen myötä. Ne ovat myös keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa.”²⁴¹

Huhtikuussa 2016 pitämässä puheessaan diplomaattipäivällisillä presidentti tarkentaa neljän pilarin mallin muodostavan vakauspolitiikan perustan. Niinistön luonnehdinta Suomen turvallisuusaseman perustumisesta neljään pilariin ja pilarien jatkuvasta vuorovaikutuksesta osoittavat Clunanin mukaista omakuvaan kohdistuvaa jatkuvaa arviointia käytännössä.²⁴² Niinistön luonnehdintaa pilareiden varaan rakentuvasta politiikasta voidaan pitää historiasta tulevana aspiraationa, kuten tutkimuksessa aiemmin viitattiin. Lisäksi Niinistön näkemys neljän pilarin politiikasta vahvistaa kansallisen puolustuksen ja läntisen integraation merkitystä toisiinsa.

Niinistön näkökulma turvallisuusaseman rakentumisesta tukee osaltaan Suomen puolustuksen omakuvalle keskeisiä tavoitteita. Tällöin Niinistön korostamat pilarit – kansallinen puolustus ja turvallisuus, läntinen integraatio, Venäjä-suhteet sekä kansainvälinen järjestelmä – muodostavat omakuvalle ja täten Suomen turvallisuuspolitiikalle tavoitteet. Presidentin kannanotot eivät muodosta suoraan asetelmaa hallitsevan omakuvan arvioinnista tai kilpailevan puolustuksellisen omakuvan tarpeesta. Niinistön puheissa käsitellään usein Suomen turvallisuuspolitiikan ydinkysymyksiä hyvin yleisellä tasolla.

²⁴¹ Niinistö 2015d; Niinistö 2016c; Niinistö 2016d; Niinistö 2016f. Suurlähettiläille pitämänsä puheen jälkeen presidentti arvioi Suomen turvallisuusasemaa ja sen perustaa, ja neljän pilarin malli toistuu säännöllisesti.

²⁴² Presidentti Niinistö mainitsee ”neljän pilarin politiikan” tutkimusaineistossa neljästi: Niinistö 2015d; Niinistö 2016c; Niinistö 2016d; Niinistö 2016f. Niinistön mukaan kylmän sodan päättymisen vahvisti kaikkia pilareita, mutta tällä hetkellä Suomi joutuu arvioimaan politiikkaansa toisenlaisen kehityksen alla.

Presidentin puheaineiston merkitys valmius-kysymykselle Suomen omakuvassa kuitenkin perustuu sen legitiimiyteen. Presidentti instituutiona luo valtioneuvoston selonteiden kanssa Suomen turvallisuuspolitiikan virallista linjaa, joka osaltaan johdattelee myös tutkimuksessa analysoitavan muun poliittisen eliitin kannanottoja. Lisäksi presidentin aineisto luo muulle keskustelulle rajoja ja tavoitteita.²⁴³

Valmiuden kehittämisen käytännön merkitys Suomen puolustukselle korostuu keväällä 2015 Juha Sipilän hallituksessa puolustusministerinä aloittaneen Jussi Niinistön kannanotoissa. Ensimmäisessä puheessaan puolustusministerinä Niinistö tuo esille ”konkreettisia toimia” Suomen puolustuskyvyn parantamiseksi. Niinistön mukaan muuttuneen turvallisuusympäristön seurauksena Suomen turvallisuuspolitiikalta odotetaan ”...uudenlaista valmiutta ja varautumista”.²⁴⁴ Krimin miehityksen koetaan edellyttävän myös Suomen puolustukselta parempaa toimintavalmiutta. Puolustusministerin mukaan nopeus on Suomen puolustuksen Akilleen kantapää. Niinistö kokee valmiuden puolustuksen uskottavuutta rakentavaksi tekijäksi.

Puolustusministerin käytännön toteutukseen pyrkiviä kannanottoja tukee puolustusvoimien komentajan, kenraali Lindbergin näkemykset. Kenraali Lindbergin mukaan muuttunut turvallisuusympäristö vaatii Suomelta uusia suorituskykyjä.²⁴⁵ Lindberg korostaa Suomen puolustuksen uskottavuuden koostuvan kolmesta tekijästä: ennakkovaroituksesta, valmiudesta ja suorituskyvystä.²⁴⁶ Lindbergin näkökulman mukainen kolmen tekijän malli korostuu myöhemmin myös presidentti Niinistön puheessa. Joulukuussa 2016 pitämässään puheessa Niinistö korostaa Suomen valmiuden vastata uhkakuviin koostuvan kolmen muuttujan yhtälöstä: oikea- ja reaaliaikaisesta tilannekuvasta, asianmukaisista toimivaltuuksista sekä riittävistä kyvykkyyksistä.²⁴⁷

Kyseisten lausuntojen merkitys kolmesta muuttujasta on puolustusvalmiuden omakuvan tarkastelulle oleellinen. Kannanotot osoittavat sen, että poliittinen eliitti arvioi Suomen puolustuskykyä valmiuden osalta erityisesti tehokkuustestin arvojen mukaisesti. Tällöin keskiössä on Suomen puolustuskyvyn ajantasaisuus ja realismisuus. Valmiuden odotetaan tuovan Suomen puolustuskykyyn sosiaalisia ja materiaalisia valmiuksia, joilla kyetään

²⁴³ Esimerkiksi puolustusministeri Niinistö toteaa maanpuolustuskurssin avajaisissa pitämässään puheessa Suomen ulkopoliittikan perustuvan aktiiviseen, vakautta edistävään politiikkaan. Ks. Niinistö J. 2016d.

²⁴⁴ Niinistö J. 2015a.

²⁴⁵ Lindberg 2015a; Lindberg 2015c.

²⁴⁶ Lindberg 2016a.

²⁴⁷ Niinistö 2016e.

vastaamaan muuttuneen turvallisuusympäristön asettamiin haasteisiin. Lisäksi kolmen muuttujan malli antaa tehokkuustestille käsitteet, joiden avulla puolustusvalmiuden omakuvaa kyetään arvioimaan näkökulmasta, jota poliittinen eliitti haluaa valmiudelta.

Poliittisen eliitin näkemykset tilannekuvan merkityksestä perustuvat käsitykseen uusien uhkakuvien nopeasta etenemisestä. Presidentti Niinistön mukaan riittävän valmiuden ensimmäisenä vaatimuksena on ajantasaisen ja realistisen tilannekuvan saatavuus. Niinistö nostaa esille sotilas- ja siviilitiedustelulainsäädännön merkityksen tilannekuvan muodostamisessa. Presidentin mukaan sotilas- ja siviilitiedustelulait eivät kuitenkaan yksinään riitä antamaan Suomen poliittiselle johdolle niitä ennaltaehkäisyyn avaimia, joilla kriisejä kyetään hallitsemaan. Niinistön mukaan valmisteilla oleva laki valtioneuvoston tilannekuvatoiminnasta ”...on askel oikeaan suuntaan”.²⁴⁸ Lisäksi edellisen hallituksen puolustusministeri Carl Haglundin mukaan loppuvuodesta 2013 tapahtunut ulkoasiainministeriön verkkovakoilu on osoitus Suomeen kohdistuvasta kybervaikuttamisesta. Haglund toteaa asianmukaisten viranomaisten tarvitsevan keinoja, joilla kyberuhkiin kyetään vastamaan ja ennaltaehkäisemään.²⁴⁹

Kenraali Puheloinen mukaan julkishallinnon, liike-elämän ja yhteisöjen on osallistuttava kokonaisturvallisuuden nimissä moninaistuvien uhkakuvien torjuntaan, mutta valtiolla on lopullinen vastuu kybersuojasta. Puheloinen korostaa puolustusvoimien erityiskykyjä kyberturvallisuuden osa-alueella ja toteaa lainsäädännön kehittämisen tarpeellisuuden resurssien saamiseksi käyttöön.²⁵⁰ Presidentti Niinistö katsoo kyberturvallisuuden tuoneen lisäulottuvuuden Suomen turvallisuusympäristöön. Niinistön mukaan kyberuhkien hallitsemiseksi tarvitaan uutta lainsäädäntöä ja käytännön strategiaa, joiden valmistelu on tehtävä kansalaisten perusoikeuksia ja yksityiselämän suojaa kunnioittaen.²⁵¹ Puolustusministeri Niinistön mukaan oikea-aikaisen ja realistisen tilannekuvan saamisessa korostuu kyky muodostaa käsitys Suomeen kohdistuvista uhista. Niinistö näkee toimivan tiedustelujärjestelmän olevan osa Suomen valmiutta tehdä oikea-aikaisia päätöksiä.²⁵²

²⁴⁸ Niinistö 2016f. Ks. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtioneuvoston tilannekeskuksesta 261/2016vp*.

²⁴⁹ Haglund 2013c.

²⁵⁰ Puheloinen 2013a; Puheloinen 2013b.

²⁵¹ Niinistö 2014a.

²⁵² Niinistö J. 2015a. Puolustusministeriön internet-sivujen mukaan Suomen on kyettävä entistä parempaan tiedonhankintaan myös ulkomailta. Tiedustelulla pyritään muodostamaan ja ylläpitämään tilannekuvaa sotilaallisesta toiminnasta ja tuottamaan tarvittava ennakkoarvointi Suomeen kohdistuvasta sotilaallisesta uhasta. Sotilas- ja siviilitiedustelulaki valmisteleville työryhmille on annettu tutkimuksen tekoheikellä jatkoajalla helmikuun 2017 loppuun. Ks. Puolustusministeriö, sotilastiedustelulainsäädännön valmistelu. Saatavilla: [http://www.defmin.fi/tehtavat_ja_toiminta/lainsaadanto/saadostvalmistelu/sotilastiedustelulainsaadannon_valmistelu]. [Luettu 20.2.2017].

Puolustusvoimain komentajan, kenraali Lindbergin näkemyksen mukaan tilannekuvan merkitys on korostunut toimintaympäristölähtöisessä valmiudessa.²⁵³ Lindberg puhuu Suomen kokonaisturvallisuuden ja itsenäisen puolustuskyvyn muodostamasta kokonaisuudesta ”Suomen mallina”, jossa puolustuskyvyn uskottavuus rakentuu suhteessa ympäristöön. Tässä ympäristössä kenraali Lindbergin mukaan ennakkovaroituksella on merkittävä rooli muodostettaessa uskottavaa puolustusta.²⁵⁴

Kuten edellä analysoitu aineisto osoittaa, niin *tilannekuvan saatavuuden* osalta poliittisen eliitin huoli on ollut kuitenkin havaittavissa ennen Ukrainan tapahtumia. Jyrki Kataisen hallitus valmisti toimikaudellaan hallituksen lakiesitystä valtioneuvoston tilannekuvatoiminnasta, mutta esityksen käsittely raukesi vaalikauden päättyessä 21. huhtikuuta vuonna 2015.²⁵⁵ Käsitys tilannekuvan merkityksestä ja sen parantamisen tarpeesta perustuu ennen Ukrainan kriisiä koettujen monimutkaisten kyber-uhkien torjuntaan. Tilannekuvan tarve on siis tiedostettu jo Ukrainan kriisiä edeltäneissä uhkakuvissa. Tästä huolimatta, reaaliaikaisen ja oikeellisen tilannekuvan merkitys nähdään tarpeelliseksi myös valmiuteen perustuvassa omakuvassa.²⁵⁶ Tilannekuvan osalta poliittinen eliitti näyttää jakavan aiemman omakuvan mukaisen käsityksen uhkakuvien monipuolistumisesta. Kyber- sekä hybridivaikuttaminen nähdään osana uhkien keinovalikoimaa.²⁵⁷ Valmiuskeskustelun myötä uusiksi koettujen uhkien rinnalla perinteinen sotilaallinen voimankäyttö koetaan myös mahdolliseksi, jolloin tilannekuvan merkitys laajojen uhkakuvien kentällä korostuu.²⁵⁸

Riittävien kyvykkyyksien osalta kysymys painottuu puolustusvalmiuden omakuvaan liittyviin sosiaalisiin ja materiaalsiin valmiuksiin. Tutkimuksen konstruktivistisen lähtökohdan mukaisesti materiaalisten tekijöiden merkitys hyväksytään osaksi puolustusvalmiuden omakuvan rakentumista. Poliittisen eliitin kannanotot materiaalsen valmiuden merkityksestä tuovat esiin Clunanin vastaavuustestillä arvioitavia käsitteitä. Puolustusvalmiuden materiaalisten tekijöiden osalta poliittisen eliitin huomion kohteena on puolustuskyvyn osoitetut resurssit. Puolustusministeri Niinistön mukaan tavoite on puolustuskyvyn palauttamisessa Kataisen hallituksen leikkauspäätöksiä edeltäneelle tilalle. Materiaalsen valmiuden osalta puolustusministeri kokee, että Ilkka Kanervan johtaman parlamentaarisen

²⁵³ Lindberg 2015a.

²⁵⁴ Lindberg 2016a.

²⁵⁵ Ks. Hallituksen esitys: HE 259/2014.

²⁵⁶ Ks. Niinistö J. 2015a; Lindberg 2015a; Lindberg 2015e.

²⁵⁷ Niinistö J. 2015c; Lindberg 2015c.

²⁵⁸ Niinistö J. 2015a.

selvitysryhmän ehdotuksen mukainen puolustusmäärärahojen lisääminen on avainasemassa.²⁵⁹ Puolustusministeri Niinistön mukaan maavoimille viimeaikoina hankittu kalusto perustuu kykyyn parantaa ja kehittää maavoimien taistelukykyä. Puolustusministerin mukaan Suomen liittyminen Ottawan miinasopimukseen aiheutti maavoimia tukeneen pelotevaikutuksen, miinakauhun, menettämisen.²⁶⁰ Puolustusministeri korostaa hallitusohjelman mukaisen kansallisen korvaavan sotilaallisen suorituskyvyn kehittämistä.

Puolustusministerin kannanotto Ottawan miinasopimuksesta Suomen puolustuksen materiaalista valmiutta heikentävänä tekijänä on mielenkiintoinen. Historiatestillä arvioituna puolustusministerin näkökulman mukaan nykyiset Ottawan sopimusta kunnioittavat, puolustusratkaisut ovat puutteellisia maavoimien yhden materiaallisen suorituskyvyn osalta. Puolustusministerin sanomassa tärkein viesti liittyy kuitenkin tulevaan: miinapelotteen jättämä aukko Suomen puolustuskyvyssä korjataan kansallista teknologista osaamista hyödyntävällä kehitystyöllä. Kun puolustusministerin lausunnon mahdolliset sisäpoliittiset aspiraatiot jätetään tulkitsematta, kannanottoon sisältyvä materiaallisen valmiuden kehittämistarve kuvastaa myös puolustuksen omakuvan materiaallisen kehittämisen halua. Poliittisen eliitin silmissä muuttuneen turvallisuusympäristön aiheuttama sotilaallisen voimankäytön mahdollisuus vaatii reagointia myös materiaalisten tekijöiden osalta.

Konstruktivistisen tulkinnan mukaan riittäviä kyvykkyyksiä kyetään tarkastelemaan myös sosiaalisten tekijöiden osalta. Clunanin legitimitietin vastaavuustestissä yhtenä vaikuttimena on sosiaalipsykologiasta otettu itsetunnon käsite. Tällöin ymmärrys Suomen puolustuskykyyn vaikuttavista sosiaalisista ilmiöistä ja tarpeista on merkittävä osa puolustusvalmiuden omakuvan kokonaisuutta. Puolustuskykyyn liittyvä oleellinen sosiaalisesti ymmärrettävä käsite on maanpuolustustahto. Motivaatio ylläpitää puolustuskykyä nojaa ensisijaisesti Suomen kansalaisten haluun puolustaa maataan sekä ymmärrykseen kokea maa puolustamisen arvoiseksi. Risto Sinkon mukaan maanpuolustustahto voidaan käsittää sosiaalisena konstruktiona, kuten muutkin yhteisön tai yhteiskunnan sosiaaliseen todellisuuteen viittaavat ilmiöt. Sinkko sitoo käsityksensä Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmanin näkökulmaan

²⁵⁹ Ks. VNS 5/2012; EKJ 3/2014. Vuoden 2012 selonteko määrittelee, että puolustuksen ylläpitämisen vuonna 2016 tarvitaan 50 miljoonaa euroa sekä vuosittain vuoteen 2020 mennessä asteittain 150 miljoonaa euroa indeksikorotuksineen. VNS 5/2012, 110. Kanervan työryhmän mukaan ”...materiaalisten suorituskykypuutteiden korjaamiseen tarvitaan vähintään puolustushallinnon selonteossa (VNS12) esille tuoma lisärahoitus”. EKJ 3/2014, 33. Ks. myös. Lindberg 2014b; Niinistö 2016a.

²⁶⁰ Puolustusministeri Niinistön mukaan sopimukseen liittyminen oli virhe, mutta ”... tämän virheen kanssa demokratiassa on eletävä.” Niinistö J. 2016d.

sosiaalisen todellisuuden temporaalisesta, aikaan sidotusta, olemuksesta. Tällöin Sinkon mukaan ympäröivän yhteiskunnan muutos tuottaa haasteita maanpuolustustahdon käsitteelle.²⁶¹

Poliittisen eliitin näkökulmissa maanpuolustustahdon kaltaisella, puolustusvalmiutta sosiaalisesti rakentavalla tekijällä koetaan olevan arvoa. Presidentti Niinistön näkemys maanpuolustuksesta ”tahtoina ja tekoina” kuvastaa hyvin poliittisen eliitin asettamaa painoarvoa puolustuskyvyn sosiaalisille tekijöille.²⁶² Presidentin mukaan Suomen tärkein puolustuslinja perustuu ”korvien väliin”.²⁶³ Niinistö kokee vahvan maanpuolustustahdon muodostavan oman merkityksensä myös nykyajan turvallisuuspolitiikassa. Presidentti näkee suomalaisten maanpuolustustahdon peruskivenä Suomen turvallisuudelle sekä ”vahvana viestinä” ympäröivälle maailmalle.²⁶⁴

Maanpuolustustahto näyttäytyy merkittävänä ja erityisesti ajankohtaisena Suomen puolustuskykyä vahvistavana sosiaalisena tekijänä. Poliittinen eliitti kokee vahvan maanpuolustustahdon puolustuksen kannalta tärkeäksi, presidentin lausuntoa kunnioittaen jopa merkittävimmäksi puolustustekijäksi. Toimintaympäristön muutoksen katsotaan korostavan yhteiskunnan kriisisietokykyä, jossa maanpuolustustahdolla on keskeinen rooli.²⁶⁵ Maanpuolustustahdon heikkeneminen koetaan puolestaan huolestuttavaksi. Maanpuolustustahdosta retorisesti voimakkain lausunto on puolustusministeri Jussi Niinistön näkemys sotilaskoulutuksen saaneiden reserviläisten viimeaikaisesta hakeutumisesta täydennyspalveluksen kautta siviilipalvelusmiehiksi. Niinistön mukaan tällainen kehitys ei ole yhteiskunnan kannalta järkevää. Puolustusministeri pitää kysymystä periaatteellisena ja Niinistön mukaan tällaiset ”reservikarkurit” eivät ansaitse järjestelmän luottamusta.²⁶⁶

Kokonaisuudessaan poliittisen eliitin näkökulmiin asti yltävät voimakkaat näkemykset maanpuolustustahtoon liittyvistä ilmiöistä kertovat siitä, että omakuvan muodostumiseen vaikuttavat käsitykset itsetunnosta ja arvoista. Puolustuksen omakuvan halutaan vastaavan

²⁶¹ Sinkko 2015, 7–8. Sinkon mukaan maanpuolustustahdosta käytetään julkisessa keskustelussa ilmaisuja, joista maanpuolustustahto voidaan ymmärtää kansan ominaisuudeksi. Maanpuolustustahdolla voidaan esimerkiksi käsittää kansalaisten ja yhteiskunnan yhteistä näkemystä siitä, että yhteiskuntaa on puolustettava, tarvittaessa myös sotilaallisesti. Sinkon tutkimuksen mukaan maanpuolustustahto on Suomessa edelleen korkealla tasolla, vaikka pientä laskua on ollut havaittavissa.

²⁶² Niinistö 2015e. Suomalaisten maanpuolustustahdon tutkimuksessa maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnalla (MTS) on merkittävä rooli. Valtioneuvoston asetuksen mukaan maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tehtävänä on ”...teettää ja julkaista tutkimuksia turvallisuuspolitiikkaa ja maanpuolustusta koskevasta mielipideilmastosta ja kansalaisten henkisestä kriisinsietokyvystä.” Ks. VNA/MTS/2012, 1.

²⁶³ Niinistö 2015d; Niinistö 2015e.

²⁶⁴ Niinistö 2016f.

²⁶⁵ VNS 5/2017, 27.

²⁶⁶ Niinistö J. 2017a.

Clunanin mukaisesti niitä arvoja, käytäntöjä ja käyttäytymistä, mitkä vaikuttavat omakuvan mahdollisuuteen tulla dominoivaksi. Lisäksi puolustuskykyyn liitetyt sosiaaliset tekijät ja arvot koetaan Suomen puolustuksen suorituskykyä kasvattaviksi. Tätä näkemystä tukee aiemmin mainittu presidentti Niinistön näkemys maanpuolustustahdosta vahvana viestinä muille toimijoille. Tällöin käsitteet, kuten ”tahto” ja ”halu” muodostavat sosiaalisena viestinä Suomen puolustuksen omakuvaa.

Toimivaltuuksien ja tilannekuvan kehittämistä yhdistävät poliittisen eliitin näkemykset niitä koskevien säädöksiä uudistustyön tarpeellisuudesta. Asianmukaisiin toimivaltuuksiin liittyy kysymys asevelvollisten ja reserviläisten aiempaa laajemmasta käytöstä valmiuden edellyttämässä tehtävissä. Puolustusministeri Niinistö ottaa kantaa asevelvollisten ja reserviläisten käyttöön valmiuteen liittyvissä tehtävissä heti ensimmäisessä julkaistussa puheessaan puolustusministerinä elokuussa 2015. Niinistön mukaan Krimin miehitys on esimerkki maanpuolustuksen tarpeesta varautua nopeisiin uhkakuviin, jotka edellyttävät erityisesti maavoimilta aikaisempaa parempaa toiminta-valmiutta. Puolustusministerin mukaan valmiutta tulee kehittää myös säädöspohjaa tarkastelemalla, jolloin ajankohtaiseksi tulee kysymys reserviläisten kertausharjoituksiin liittyvistä aikarajoituksista.

Asevelvollisuuslain kehittämistarpeen Niinistö kokee ensisijaisesti koskevan reserviläisten nopeampaa saamista kertausharjoituksiin. Niinistö korostaa erityisesti asevelvollisuuslakiin kirjatun kertausharjoituksen tarkoitusta toimia ”sotilaallisen valmiuden joustavana kohottajana”.²⁶⁷ Myöhemmässä puheessaan puolustusministeri toteaa asevelvollisuuslain muutostyön koskevan reserviläisten nopeampaa kutsumista kertausharjoituksiin ilman kolmen kuukauden valmistautumisaikaa. Niinistö käyttää tästä termiä ”valmiudenkohottamistarkoitus”.²⁶⁸ Puolustusvoimain komentajan määrittelemän termin mukaan tällöin kyse on ”reserviläisen tehtäväpolusta”: mallista, jonka avulla reserviläisten vapaaehtoisuutta kyetään hyödyntämään valmiudellisissa tehtävissä entistä paremmin.²⁶⁹

Reserviläisten lisäksi palveluksessa olevien varusmiesten käyttö koetaan kustannusneutraaliksi mahdollisuudeksi parantaa valmiutta. Puolustusministerin mukaan aiemmin käytössä ollut kolmen saapumiserän malli palveli käytäntönä varautumista valmiustehtäviin paremmin

²⁶⁷ Niinistö J. 2015a.

²⁶⁸ Niinistö J. 2016b.

²⁶⁹ Lindberg 2015b.

verrattuna nykyiseen kahden saapumiserän malliin.²⁷⁰ Puolustusministeri Niinistön valmiuskeskustelun näkökulmissa korostuu pyrkimys käytännönläheisyyteen. Niinistö perustelee asevelvollisten ja reserviläisten käytön tehostamista valmiudellisiin tehtäviin asevoimalähtöisenä. Niinistön mukaan hänen ministerikautensa alussa pyytämä lista pääesikunnasta ”välittömän valmiuden” parantamiseksi sisälsi kahtena tärkeimpänä tekijänä varusmiesten käytön sodan ajan joukoissa sekä mahdollisuuden käskää reserviläiset ”valmiudenkohottamistarkoituksessa” kertausharjoituksiin välittömästi.²⁷¹

Kokonaisuudessaan asevelvollisten ja reserviläisten käyttö Suomen puolustuskyvyn valmiuden parantamiseen on yksi valmiuskeskustelun oleellisia havaintoja. Kysymys varusmiesten ja reserviläisten joustavammasta ja tehokkaammasta käytöstä ilmenee selkeänä käytännön esimerkkinä *puolustusvalmiuden omakuvan* muodostumisessa hallitsevaksi puolustukselliseksi omakuvaksi. Clunanin legitimiteetin vastaavuustestillä arvioituna reserviläisten ja varusmiesten käytön laajentaminen ”valmiudenkohottamistarkoitukseen” on poliittisen eliitin näkökulmasta arvioituna pyrkimys vastata omakuvalla realistisesti muuttuneeseen turvallisuusympäristöön.²⁷²

²⁷⁰ Niinistö J. 2015c. Varusmiesten käyttöä valmiudellisissa tehtävissä leimasi epävarmuus käytön legitimiteetistä. Oikeuskansleri Jaakko Jonkan lausunto asevelvollisuuslain laintulkinnasta koskien varusmiesten käyttöä joustavan valmiuden kohottamisen ja sodan ajan tehtävissä toimiminen varusmiespalveluksen aikana ratkaisi ongelman ilman lainmuutosta. Oikeuskanslerin mukaan varusmiesten ja muiden palveluksessa olevien asevelvollisten käyttöön ”erilaiseen perustuslain 127 §:ssä säädettyyn maanpuolustusvelvollisuuteen perustuvaan palvelukseen ei ole asetettu lähtökohtaisia oikeudellisia rajoitteita.” Jonkka ottaa vertailuesimerkiksi ”maanpuolustukseen perustumattoman tehtävän” eli esimerkiksi puolustusvoimien virka-aputehtävän, jossa varusmiesten käyttö on rajoitettu asevelvollisuuslain 78 §:n 1 momentissa. Ks. Valtioneuvoston oikeuskansleri, OKV/50/20/2015.

²⁷¹ Niinistö J. 2016f. Tasavallan presidentti vahvisti 29.6.2016 lain asevelvollisuuslain muuttamisesta, ja laki astui voimaan 1. heinäkuuta 2016. Lainmuutoksella poistettiin kertausharjoituksiin määräämistä koskeva kolmen kuukauden määräaika, mikäli harjoituksessa on kyse *sotilaallisen valmiuden joustavasta kohottamisesta*. Joustavan valmiuden kohottamisesta päättää tasavallan presidentti puolustusvoimain komentajan esittelystä. Puolustusministerin tulee olla läsnä päätöksenteossa ja lausua käsitys asiasta. Lisäksi pääministerillä on oikeus olla läsnä ja lausua käsitys asiasta. Lakimuutoksen johtanut hallituksen esitys: ks. HE 44/2016.

²⁷² Ks. esim. Lindberg 2016b.

4.5 Johtopäätökset

Tässä pääluvussa on teoriaohjaavan sisällönanalyysin ja Clunanin hahmotteleman legitimitietin vastaavuustestin mukaisesti pyritty löytämään ne aspiraatiot ja näkökulmat, jotka vaikuttavat Suomen puolustuksen omakuvan muodostumiseen. Tämän alaluvun tarkoituksena on vastata tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin, jotka olivat:

1. *Millainen kansallista etua tukeva Suomen puolustuksen omakuva muodostuu tutkimusaineistosta?*
2. *Millaisia aspiraatioita ja näkökulmia ilmenee valmiuskeskustelussa?*

Kansallisen edun käsite on keskeisessä roolissa arvioitaessa Suomen turvallisuuspolitiikkaa omakuvan kautta. Tutkielman analyysin taustalla on pidetty Clunanin mukainen käsitys kansallisen edun arvosta valtioiden toteuttamaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kohtaan. Clunanin mukaisesti tutkimuksessa kansallisen edun ymmärretään ohjaavan valtioiden haluja ja tavoitteita ulkopoliitikassaan.²⁷³ Tutkimuksen aineiston analyysissa sovelletulla legitimitietin vastaavuustestillä arvioitiin Suomen puolustuksen omakuvan muodostumista julkisen keskustelun ja Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ohjaavien asiakirjojen avulla. Jotta omakuvasta muodostuu hallitseva, Clunanin mukaan olennaista on, että omakuva institutionalisoituu lakien, säädösten ja käyttäytymisen suhteen muihin toimijoihin.²⁷⁴

Legitimitietin vastaavuustestin lisäksi tutkimuksessa sovelletun aspirationaalisen konstruktivismin mukaisesti puolustuksen omakuvan merkitystä kansalliselle edulle kyetään analysoimaan *sisä- ja ulkoryhmän käsitteillä*. Clunanin mukaan sisä- ja ulkoryhmän käsitteet pohjautuvat omakuvan perusteella tehtyihin sosiaalisiin konstruktioihin. Tällöin valtioiden osalta kiinnostuksen kohteiksi nousevat kysymykset samankaltaisista arvoista ja statuksesta. Valtion näkökulmasta jakolinja sisä- ja ulkoryhmäläisiin on kuitenkin häilyvä. Clunanin mukaan valtion suhtautuminen ei suoraan muodostu ystävälliseksi sisäryhmiä tai vihamieliseksi ulkoryhmiä kohtaan. Sisäryhmään kuuluvaksi koettuihin valtioihin toimija pyrkii tekemään eroa, jotta oma itsenäisyys korostuu. Sisäryhmään kuuluviin toimijoihin suhtaudutaan kuitenkin lähtökohtaisesti yhteistyön kautta. Suhtautuminen ulkoryhmiin puolestaan painottuu kysymykseen turvallisuudesta. Jos valtio kokee ulkoryhmään kuuluvan toimijan aiheuttavan

²⁷³ Clunan 2009, 1.

²⁷⁴ Sama, 29.

turvallisuusuhan, Clunanin mukaan lopputuloksena on toimijoiden välinen yhteenotto tai vihamielinen suhtautuminen toisiinsa.²⁷⁵

Clunanin aspirationaalisen konstruktivismin mukaiset käsitykset ovat tarjonneet valmiuskeskustelun analysointiin sovellettavat työkalut. Puolustusvalmiuden omakuvan pohjalta on muodostunut tiettyjä käsityksiä Suomen kansallisesta edusta. *Laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan* mukaisesti *puolustusvalmiuden omakuvan* tärkeimpänä motiivina on suomalaisten turvallisuuden takaaminen ja alueellisen koskemattomuuden sekä suvereniteetin säilyttäminen. Tällöin Suomen kansalliselle edulle tärkeäksi *arvoksi* puolustusvalmiuden omakuvan pohjalta on muodostunut Suomen itsenäisyys. Puolustusvalmiuden omakuvan legitimizeetti perustuu historiatestillä tarkasteltuna juuri kysymykseen Suomen itsenäisyydestä ja identiteetiltään suomalaisen puolustusratkaisun säilyttämisestä.

Historiatestin teeseillä arvioituna Suomen puolustusratkaisun perustuminen yleiseen asevelvollisuuteen ja alueelliseen puolustusjärjestelmään on yhä legitiimi. Poliittisen eliitin ja Suomen turvallisuuspolitiikkaa virallisesti ohjaavien asiakirjojen toteaman *turvallisuusympäristön muutoksen* voidaan tulkita tutkimusaineiston perusteella liittyvän enemmän tehokkuustestin kautta esiin tuleviin kysymyksiin omakuvan pätevydestä. Kysymys turvallisuusympäristön muutoksesta kulminoituu puolustuksen omakuvan realistisuuteen. Puolustusvalmiuden omakuvan legitimizeetti perustuu tehokkuustestillä arvioituna valmiudella saatavaan suorituskyykyyn Suomen puolustukselle. Poliittisen eliitin näkemyksissä tämä korostuu käytännön tarpeena kehittää puolustusvoimien valmiudellista suorituskyykyä.

Kuten tutkimuksessa aiemmin todettiin, historiatestillä arvioituna Suomen puolustuksen omakuvissa itsenäiseen puolustuskyykyyn perustuva puolustusratkaisu on näyttäytynyt oikeana valintana. Kylmän sodan aikainen mahdollisuus liittoutumiseen vahvisti Suomen uskoa omaan, itsenäiseen puolustusratkaisuun.²⁷⁶ Ukrainan kriisin myötä kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö ja kriisinhallinta on koettu entistä vahvemmin Suomen kansallista puolustusta tukevaksi toiminnaksi. Historiatestin näkökulmasta Ukrainan kriisi ja Krimin miehitys ovat vahvistaneet puolustusvalmiuden omakuvassa vaikuttavia historiallisia aspiraatioita: itsenäistä puolustuskyykyä ja yleistä asevelvollisuutta. Huomattavaa on kuitenkin kokonaisturvallisuuden mallin säilyminen osana omakuvaa. Suomen lähialueilla kasvaneesta sotilaallisesta

²⁷⁵ Clunan 2009, 48–49.

²⁷⁶ Suomen ”mahdottomuudella” liittoutumiseen viitataan puolustusministeri Haglundin käsityksellä siitä, että kylmän sodan aikana Suomi oli ”... pakotettu toimimaan yksin.” Ks. Haglund 2014d.

voimankäytöstä huolimatta kokonaisturvallisuuden varautumismallin nähdään palvelevan kykyä vastata moninaistuviin uhkakuviin.²⁷⁷

Clunanin teoriassa historiallisten aspiraatioiden hyväksyminen nykypäivän politiikkaan vaikuttavana tekijänä mahdollistaa mielenkiintoisten kytkösten havaitsemisen menneen ja nykyhetken välillä. Analyysissä merkittäväksi historialliseksi aspiraatioksi Suomen poliittisesta historiasta muodostui presidentti Kekkonen luonnehdinta puolueettomuuspolitiikasta ja sen perustumisesta neljään pilariin, mikä luo yhtäläisyyksiä presidentti Niinistön näkemykseen vakauspolitiikan luonteesta. Suomen nykyhetken vakauspolitiikkaa ja puolueettomuuspolitiikkaa näyttävät yhdistävän neljän pilarin perustan lisäksi yhteinen tavoite; rauhaan pyrkivän ja sitä kunnioittavan eurooppalaisen ilmapiirin luominen. Vaikka tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole tutkia Suomen ulkopoliittista identiteettiä, niin havainto osoittaa poliittisen historian merkityksen Suomen nykypolitiikalle. Clunanin teorian mukainen historiallisten aspiraatioiden korostuminen kriisin aikana kertoo osaltaan vakauspolitiikan perusteiden sitomisesta menneisyydessä onnistuneeseen puolueettomuuspolitiikkaan.

Suurin muutos omakuvassa on tehokkuustestin kautta esiin nousevissa tekijöissä. Puolustusvalmiuden omakuvan koetaan vastaavan tehokkaammin ja käytännönläheisemmin niihin uhkakuviin, joita Krimin miehitys ja Ukrainan kriisi ovat tuoneet esiin.²⁷⁸ Puolustusvalmiuden omakuva kunnioittaa aiemman omakuvan mukaisesti kokonaisturvallisuuden lähestymistapaa, mutta hieman paradoksaalisesti ottaa *laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvaa* paremmin huomioon sotilaallisen voimankäytön ja hybridivaikuttamisen uhkamallit. Tähän perustuu myös puolustusvalmiuden omakuvan legitimizeetti. Tehokkuustestin mittareilla²⁷⁹ arvioituna puolustusvalmiuden omakuva huomioi Suomen turvallisuuspoliittisen identiteetin arvot hyväksymällä politiikkaa ohjaavat säädökset ja käytännöt. Kapasiteetin osalta poliittisella eliitillä voidaan katsoa olevan päätöksenteossa tarvittavaa jatkuvuutta ja luotettavuutta, mitä esimerkiksi tasavallan presidentti Niinistö edustaa. Omakuvan legitimizeetti muodostuu erityisesti tehokkuustestin kolmannen mittarin avulla, jossa arvioidaan ulkoisen toimintaympäristön ja muiden valtioiden käyttäytymisen vaikutusta valtion (Suomen) identiteettiin.

²⁷⁷ VNS 7/2016, 28.

²⁷⁸ Lindberg toteaa syksyllä 2016 pitämässään puheessa Krimin ja Itä-Ukrainan operaatioiden alkaneen yllättävästi ja ilman selkeää ennakkovaroitusta. Ks. Lindberg 2016c.

²⁷⁹ Tehokkuustestin kolme muotoa, jolla omakuvan realistisuutta ja käytännöllisyyttä arvioitiin olivat: johdonmukaisuuden verifiointi, kapasiteetin huomioonotto ja ulkoisen toimintaympäristön ja muiden valtioiden käyttäytymisen havainnointi. Ks. Clunan 2009, 42–43.

Puolustusvalmiuden omakuva pyrkii vastaamaan juuri näihin kysymyksiin. Omakuva ottaa huomioon kansallisen tarpeen puolustuskyvyn kehittämisessä, jotta se vastaa muuttunutta turvallisuusympäristöä hylkäämättä kuitenkaan Suomen perusarvoja demokraattisena valtiona. Puolustusvalmiuden omakuvan kasvoina muihin valtioihin toimii *vakauspoliittikka*, jolla presidentti Niinistön mukaan pyritään ensisijaisesti rakentamaan vakautta Itämeren ja Pohjois-Euroopan alueelle.²⁸⁰ Kuvaavaa on myös Niinistön toteamus Venäjä-suhteiden liennytyksestä: ”...on parempi puhua toiselle kuin hänen ohitse”.²⁸¹

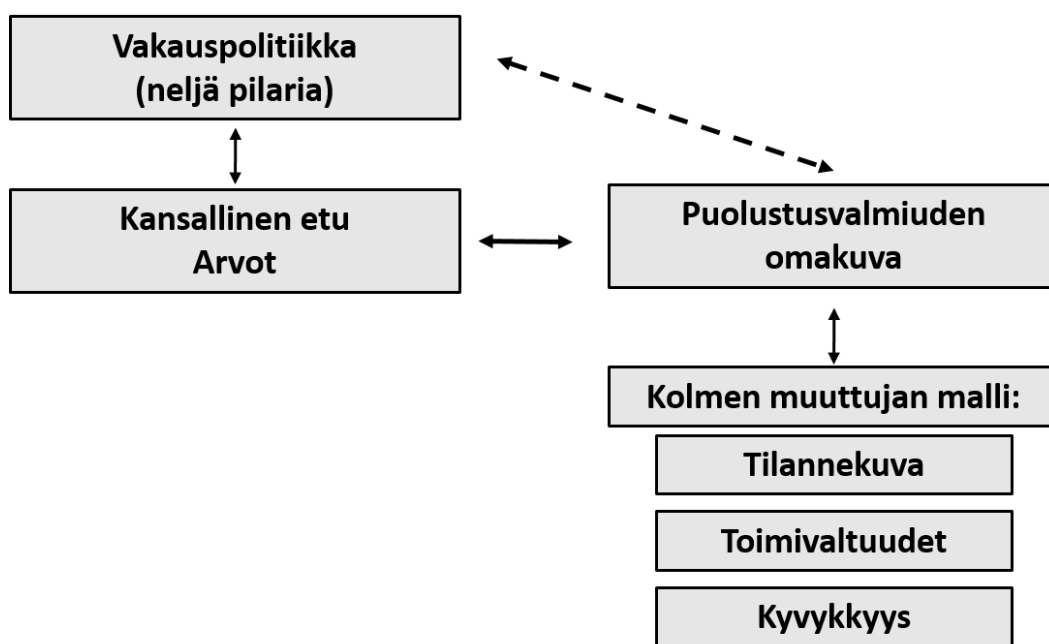
Kokonaisuudessaan puolustusvalmiuden omakuvan legitimizeetti perustuu siis omakuvassa historiasta tulevien aspiraatioiden hyväksymiseen osana omakuvan luonnollista kivijalkaa, eli kansallisen puolustuskyvyn ylläpitoa. Muuttuneen turvallisuusympäristön vuoksi paremmin valmiudelliset osa-alueet kattava omakuva koetaan puolestaan realistisemmaksi ja täten pätevämmäksi.

Aineiston analyysin perusteella Suomen puolustusvalmiuden omakuvan kasvoina toimii poliittisen eliitin ja selontekojen määrittelemä vakauspoliittikka, joka konstruktivistisen näkökulman hyväksyen perustuu jatkuvaan turvallisuusympäristön arviointiin. Tällöin puolustusvalmiuden omakuvaa voidaan luonnehtia subjektiiviseksi. Omakuvassa korostuu sisä- ja ulkopoliittisten toimijoiden jatkuva arviointi, historiallisten aspiraatioiden tulkitseminen ja valtion suhteiden arviointi toisiin toimijoihin. Suomen asemaa kansainvälisessä järjestelmässä tai puolustuskyvyn merkitystä ei oteta objektiivisena, eikä pidetä tällöin muuttumattomana.

²⁸⁰ Niinistö 2016b.

²⁸¹ Niinistö 2016b.

Clunanin teorian mukaisesti hallitsevan omakuvan perusteella muodostuu ymmärrys kansallisesta edusta, eli toisin sanoen arvoista, joita ylläpitää ja suojella.²⁸² Poliittisen eliitin *idea* analyysissä ilmenneestä kolmen muuttujan mallista rakentaa osaltaan puolustusvalmiuden omakuvaa. Kolmen muuttujan malli edustaa yhtä ideaa siitä, millaiseksi puolustuksen omakuva koetaan poliittisen eliitin silmissä. Tällöin Suomen puolustusvalmiuden omakuvan pohjalta muodostuu käsitys Suomelle tärkeistä turvallisuus- ja puolustuspoliittisista intresseistä. Aspirationaalisen konstruktivismin mukaisesti vakauspolitiikka²⁸³ ylläpitää, suojelee ja puolustaa näitä intressejä. Puolustusvalmiuden omakuvan, sitä toteuttavan vakauspolitiikan ja kansallisen edun välistä suhdetta voidaan kuvata kuviolla, jonka perusteella nämä kolme tekijää ovat toisiinsa jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Vakauspolitiikka edustaa poliittisen eliitin tämän hetken näkemyksiä siitä, miten Suomelle tärkeitä kansallisia intressejä tulee toteuttaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan keinoin. Puolustusvalmiuden omakuva puolestaan muodostaa ymmärryksen kansallisesta edusta, jota vakauspolitiikka tukee ja ylläpitää.

Kuva 3. Puolustusvalmiuden omakuva kansallisen edun tuottajana

²⁸² Clunan 2009, 30.

²⁸³ Aineiston analyysissä esiintynyt vakauspolitiikka rakentuu presidentti Niinistön mukaan neljän pilarin perustalle, jotka ovat kansallinen puolustus ja turvallisuus, läntinen integraatio, Venäjä-suhteet sekä kansainvälinen järjestelmä ja sen rakenne.

5. PÄÄTELMÄT

Tutkimuksen tutkimusongelmana oli selvittää millaisten näkökulmien tukema Suomen puolustuksen omakuva muodostuu Ukrainan kriisin seurauksena käydyssä valmiuskeskustelussa. Palaaminen tutkimusongelman äärelle edesauttaa arvioimaan analyysin onnistumista ja tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia. Ennen kuin johtopäätöksissä siirrytään laadullisen tutkimuksen keinoin toteutetun tutkimuksen uskottavuuden arviointiin ja mahdollisiin jatkotutkimustarpeisiin, on syytä keskittyä tarkastelemaan analyysistä muodostuneita havaintoja sekä tutkimuksessa käytettyä teorianäkökulmaa.

Puolustusvalmiuden omakuvan tarve muodostui erityisesti nykyhetken asettamien vaatimusten näkökulmasta. Omakuva perustui puolustuskyvyn realistisuuden päivittämisen tarpeeseen käsittelemään muuttuneen turvallisuusympäristön haasteita, joihin laajaan turvallisuuskäsitykseen painottuvalla omakuvalla ei koettu täysimääräisesti vastaavan. Puolustusvalmiuden omakuva institutionalisoitui puolestaan Suomen puolustusvalmiutta parantavien säädösmuutosten ja puolustuspoliittisten selonteiden myötä. Laaja-alaiseen turvallisuuskäsitykseen perustuva omakuva pantiin syrjään fokuksen puuttumisen vuoksi. Tätä korostivat vanhaa omakuvaa legitimoivan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon rajoittuneisuus määritellä puolustuskykyyn vaikuttavia taloudellisia resursseja aiemmasta käytännöstä poiketen sekä sotilaallisen uhan olemassaolon tunnustamisesta huolimatta näköalattomuus varautua lähitulevaisuuden uhkakuihin.

Puolustusvalmiuden omakuvan legitimizeettiä korostaa myös eduskunnassa käyty poliittinen dialogi vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon lähtökohdista. Selontekomenettelyyn kuuluvassa parlamentaarisessa ohjausprosessissa eduskunnan ulkoasiainvaliokunta antaa selonteon sisällöstä lausunnon. Ulkoasiainvaliokunnan lausunto vuoden 2016 selonteosta toteaa valiokunnan kiinnittäneen huomiota siihen, ettei selonteossa mainita ollenkaan laajan turvallisuuden käsitettä. Ulkoasiainvaliokunta huomauttaa hallituksen kunnioittavan hallitusohjelmansa mukaisesti kokonaisturvallisuuden ajattelumallia, jolloin laaja turvallisuuskäsitys ohjaa myös selontekoprosessia.²⁸⁴ Yksittäisenä, mutta mielenkiintoisena havaintona ulkoasiainvaliokunnan mietinnön toteamus vahvistaa puolustuksen omakuvassa tapahtunutta fokuksen muutosta. Vaikka laajan turvallisuuskäsityksen mukainen ajatusmalli on edelleen Suomen turvallisuuspolitiikan lähtökohta, joko inhimillinen unohdus tai tietoinen päätös jättää laajan turvallisuuskäsityksen

²⁸⁴ Ks. UaVm 9/2016 vp.

termi pois selonteosta kertoo joka tapauksessa Suomen puolustuksen omakuvan painopisteen siirtymisestä enemmän sotilaallisen voimankäytön uhkamalleihin ja niihin varautumisen merkitykseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Ukrainan kriisin seurauksena Suomen puolustuksen omakuva on muotoutunut aktiivisen vakauspolitiikan hengessä kriisin reagoinnin kautta *puolustusvalmiuden omakuvan muodostumiseen*. Omakuvassa korostuu vakauspolitiikan hengen mukainen läntisen kumppanuuden ja aktiivisen toiminnan avulla saatava tavoitetilä Ukraina kriisin ratkaisusta. Omakuvassa kansallisen puolustuksen merkitys on korostunut, ja kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta koetaan ensisijaisesti kansallista puolustuskykyä kehittäväksi toiminnaksi. Lisäksi omakuvassa korostuu tarpeellisen ennakkovaroituksen saaminen, jonka merkittäväksi osakokonaisuudeksi koetaan viranomaisten toimivaltuuksia kasvattavan lakiuudistuksen tarpeellisuus. Puolustusvalmiuden omakuvan realismi perustuu vahvasti käytännön toimiin ja reagointikykyyn. Varusmiesten ja reserviläisten aiempaa aktiivisempi käyttö sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siihen liittyvien säädösten uudistustyö kertovat osaltaan poliittisen eliitin halusta toteuttaa käytännön politiikkaa.

Toisin kuin Suomen kylmän sodan aikaisesta turvallisuuspolitiikan julistuksellisesta ja todellisuuden käytännön toteutuksen välisestä ristiriidasta on esitetty arvioita, Ukrainan kriisin aiheuttamiin turvallisuusmuutoksiin vastaavat valtionjohdon julkiset kannanotot näyttävät myös toteutuvan käytännössä. Muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää reagointia, ja siihen halutaan vastata sanoin ja teoin.

Tutkimus on pyrkinyt olemaan myös kannanotto konstruktivistisen tutkimustradition kenttään. Tutkimuksessa Suomen puolustusratkaisua on hahmotettu poliittisella tasolla Anne L. Clunanin aspirationaalisen konstruktivismiin teoriaan ja termistöön tukeutuen *puolustusvalmiuden omakuvana*. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut omaksutun teorian mukaisesti kansallisen omakuvan vaikutus kansallisen edun muodostumiseen. Vaikka Clunanin teoria ohjaa kansallisen identiteetin tutkimiseen, tämän tutkimuksen tutkimusaineiston perusteella tehtyjä tulkintoja Suomen kansallisesta identiteetistä leimaisi ylitulkinnan tai puolestaan kapeakatseisuuden riski. Tällöin tutkimusstrategiaa on ohjannut sovellettu tulkinta Clunanin omakuvan käsitteestä.

Tutkimuksessa muodostettu käsitys Suomen puolustuksen omakuvasta alakategoriana on mahdollistanut sen, että Clunanin hahmottelemaa legitimizeetin vastaavuustestiä voidaan soveltaa Ukrainan kriisin aiheuttamaan suomalaisen valmiuskeskustelun analysointiin sekä rajaamaan Suomen kansallisen identiteetin tutkimus ulkopuolelle.

Clunanin aspirationaalinen konstruktivismi muodosti tutkimukselle käyttökelpoisen ja sovellettavan teorian. Teorian avulla kyettiin analysoimaan Suomen puolustusta itsenäisenä omakuvanaan teorialla, jonka muodostamaa käsitteistöä pystyttiin hyödyntämään omakuvan arvioinnissa. Clunanin teorian vahvuutena tutkimukselle voidaankin pitää käytännönläheisyyttä ja mahdollisuutta soveltamiseen. Aspirationaalinen konstruktivismi tarjosi konkreettisemmän ja tuoreemman lähestymisnäkökulman aiheeseen kuin esimerkiksi tutkijalle hieman abstraktiksi jäävä Wendtin rakenteellinen konstruktivismi. Clunanin teorian haasteet liittyvät sen rajapintaan konstruktivismin ja sosiaalipsykologian identiteettiteorioiden välillä. Clunanin teoria edellyttää tutkimusotetta, jossa konstruktivismin rungon muodostavat premissit ovat hallussa. Lisäksi tutkijalta edellytetään sosiaalipsykologian ymmärrystä.

Tähän kysymykseen liittyy myös tämän tutkimuksen kehittämistarpeet käytetyn teorian osalta. Laajempi ja kattavampi sosiaalipsykologian perusrakenteiden ja olettamuksien tuntemus olisi mahdollistanut monitulkintaisimpia ja syvällisempiä johtopäätöksiä Suomen puolustuksen omakuvien muodostumisesta. Tutkimuksessa kyetään hyödyntämään Clunanin legitimizeetin vastaavuustestiä analyysin tulkinnessa, mutta Clunanin hahmotteleman täydellisen teorian ymmärrys jää hieman vaillinaiseksi.

5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja mahdollinen jatkotutkimus

Laadullisen tutkimuksen tuloksille ominaista on tutkimuksen subjektiivinen ote. Tällöin tutkimustulokset ovat aina jossain määrin riippuvaisia tutkijan tekemistä tulkinnoista ja siitä, mitkä tekijät koetaan tutkimuksen kannalta merkityksellisiksi. Tutkimuksen validiteettia arvioitaessa kysymys keskittyy tutkimuksen pätevyyteen eli siihen, että tutkimuksessa tehdyt päätelmät ovat päteviä. Tutkimukselta ei toisaalta voida olettaa tutkimusaiheen täydellistä ”läpivalaisua”, vaan laadullisen tutkimuksen validiteetin arvioinnissa tärkeää on keskittyä arvioimaan tutkijan muodostamaa käsitystä tutkittavasta ilmiöstä. Reliabiliteetin osalta kysymys liittyy tutkimuksen toistettavuuteen ja tutkimustulosten luotettavuuden arviointiin.

Vaikka tutkimuksen metodologia on perustunut laadullisiin menetelmiin, tutkimuksen mittarityökaluna käytetty aspirationaalisen konstruktivismin sisältämä legitimiteetin vastaavuustesti antaa mahdollisuuden luotettavuuden arviointiin. Vastaavuustestin hyödyntämisellä tutkimusaineiston tulkintaan muodostui mittarit, joiden avulla aineistosta esiin nousevia merkityksiä kyettiin tulkitsemaan ja kategorisoimaan. Tällöin analyysi ei jäänyt irrallisten merkitysten tulkitsemisen tasolle, vaan aineistoa käsiteltiin johdonmukaisesti vastaavuustestin luomien mittareiden kautta. Laadullisessa tutkimuksessa teorian ohjaaman kriteeristön käyttö parantaa myös tutkimuksen toistettavuutta. Tutkimustulosten valossa suurin kritiikki kohdistuu tutkimusaineiston valintaan ja määrään. Kasvattamalla tutkimusaineiston määrällistä kokoa sekä laajentamalla tutkimuksessa käsitettyä poliittista eliittiä omakuvaan vaikuttavia ideoita olisi kyetty tulkitsemaan laajemmin. Lisäksi analyysin vertailukohdaksi muodostetun *laaja-alaisen puolustuskyvyn omakuvan* taustalla vaikuttavien aspiraatioiden tarkempi tulkinta olisi vaatinut laajempaa aineistollista ja ajallista rajausta.

Jatkotutkimuksen osalta mielenkiintoiset aiheet löytyvät menneisyydestä. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että puolustusvalmius on käsite, jonka tiedonmuodostus on vaihdellut Suomen poliittisessa historiassa hallitsevan omakuvan ja kansallisen edun mukaisesti. Tällöin jatkotutkimusaiheeksi voisi muodostua tässä tutkimuksessa jo hieman käsitelty kylmän sodan ajanjakso ja sen aikana vallinneet käsitykset Suomen puolustuksen omakuvasta.

Tämän tutkimuksen tutkimusstrategiassa oli pitkään mukana ajatus vertailla Ukrainan kriisin ja kylmän sodan aikaisen konfliktin muodostamia käsityksiä Suomen puolustuksen omakuvasta ja valmiuden merkityksestä. Kylmän sodan aikaisen tapausesimerkin mahduttaminen nykyisen tutkimuksen raameihin jo pelkästään määrämitallisten rajoitteiden takia jouduttiin kuitenkin sulkemaan pois. Aspirationaalisen konstruktivismin näkökulmasta Suomen poliittisen historian menneet käsitykset puolustukselle merkittävistä käsityksistä ja vertailu nykypäivän ymmärrykseen olisi lähtökohdiltaan mielenkiintoinen. Tätä ajatusta tukee myös aineistosta tehty havainto Kekkosen ja Niinistön käyttämän terminologian samankaltaisuudesta. Ajan kuluessa tässä tutkimuksessa muodostetun omakuvan tarkastelu on mahdollista myös tulevaisuuden turvallisuusympäristön haasteissa. Suomen omaksuman käsityksen mukaisesti turvallisuusympäristö on jatkuvassa muutoksessa, mikä tarkoittaa myös strategian tutkimuksen seuraamista mukana.

LÄHTEET

1. PRIMÄÄRIAINESTO

1.1 Instituutioaineistot

Finlex (20/1947): ”Rauhansopimus Suomen kanssa.” Saatavilla: [http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1947/19470020/19470020_2].

Eduskunnan kanslian julkaisu (3/2014) (Parlamentaarinen selvitysryhmä), *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet*.

Euroopan unionin neuvoston päätös (YUTP) 2016/2315.

Hallituksen julkaisusarja (10/2015), *Ratkaisujen Suomi, pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*.

Puolustusministeriö (2010), *Suomalainen asevelvollisuus*. Puolustusministeriön selvitysryhmä.

Puolustusministeriö (2016), *Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja*.

Puolustusrevisio (1949), Puolustusrevision lausunto I, 1949.

Ulkoasiainministeriö (2016), *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*.

Valtioneuvosto (2011), *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*.

Valtioneuvoston viestintäosasto (2014), Tiedote 81/2014.

Valtioneuvosto (2012), *Valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta*.

Valtioneuvoston oikeuskansleri, OKV/50/20/2015.

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselma 68/262.

1.2 Valtiopäiväasiakirjat

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja PTK 20/2014 vp.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja PTK 23/2014 vp.

Hallituksen esitys HE 259/2014 vp.

Hallituksen esitys HE 44/2016 vp.

Hallituksen esitys HE 94/2016 vp.

Hallituksen esitys HE 187/2016 vp.

Hallituksen esitys HE 261/2016 vp.

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 9/2016 vp.

VNS (1/1995), *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa, Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat.*

VNS (1/1997 vp), *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus.*

VNS (5/2012 vp), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012.*

VNS (7/2016 vp), *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko.*

VNS (5/2017 vp), *Valtioneuvoston puolustusselonteko.*

1.3 Puheet

Blomberg, Jaakko (2001), Puhe Suomen instituutin 10-vuotisseminaarissa Tallinnassa. 16.10.2001.

Haglund, Carl (2013a), Puolustusministeri Carl Haglundin puhe Paasikiviseurassa. 14.1.2013.

Haglund, Carl (2013b), Puolustusministeri Carl Haglundin puhe MTS:n seminaarin yleisötilaisuudessa. 3.6.2013.

Haglund, Carl (2013c), Puolustusministeri Carl Haglundin puhe 207. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 11.11.2013.

Haglund, Carl (2014a), Puolustusministeri Carl Haglundin tervehdys 208. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 20.1.2014.

Haglund, Carl (2014b), Puolustusministeri Carl Haglundin puhe 209. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 10.3.2014.

Haglund, Carl (2014c), Puolustusministeri Carl Haglundin puhe suurlähettiläspäivillä. 25.8.2014.

Haglund, Carl (2014d), Puolustusministeri Carl Haglundin tervehdys 210. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 15.9.2014.

Kekkonen, Urho (1961a): Tasavallan presidentin puhe YK:n yleiskokouksessa 19.10.1961.

Kekkonen, Urho (1961b): Tasavallan presidentin puhe Kouvolassa 28.12.1961.

Lindberg, Jarmo (2014a), Puolustusvoimain komentajan puhe 210. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa. 15.9.2014.

Lindberg, Jarmo (2014b), Puolustusvoimain komentajan tervehdyssanat. 211. valtakunnallinen maanpuolustuskurssi. 10.11.2014.

Lindberg, Jarmo (2015a), Puolustusvoimain komentajan puhe valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa. 19.1.2015.

Lindberg, Jarmo (2015b), MPK 213 avajaistilaisuus Säätytalolla. Puolustusvoimain komentajan tervehdyssanat. 2.3.2015.

Lindberg, Jarmo (2015c), Puolustusvoimain komentajan puhe 214. Valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa. 21.9.2015.

Lindberg, Jarmo (2015d), Valtakunnalliset maanpuolustuskurssit MPK2015 avajaistilaisuus Säätytalolla. Puolustusvoimain komentajan tervehdyssanat. 9.11.2015.

Lindberg, Jarmo (2016a), 216. Valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaiset. 18.1.2016.

Lindberg, Jarmo (2016b), 217. Valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaiset. 29.2.2016.

Lindberg, Jarmo (2016c), 218. Valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaiset. 12.9.2016.

Niinistö, Jussi (2015a), Puolustusministeri Jussi Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa. 25.8.2015.

Niinistö, Jussi (2015b), Puolustusministeri Jussi Niinistön tervehdys 214. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 21.9.2015.

Niinistö, Jussi (2015c), Puolustusministeri Jussi Niinistön puhe 215. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 9.11.2015.

Niinistö, Jussi (2016a), Puolustusministeri Jussi Niinistön tervehdys 216. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 18.1.2016.

Niinistö, Jussi (2016b), Puolustusministeri Jussi Niinistön puhe Maanpuolustuskiltojen liiton turvallisuuspolitiikan seminaarissa. 6.2.2016.

Niinistö, Jussi (2016c), Puolustusministeri Jussi Niinistön puhe 217. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 29.2.2016.

Niinistö, Jussi (2016d), Puolustusministeri Niinistön tervehdys 218. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 12.9.2016.

Niinistö, Jussi (2016e), Puolustusministeri Niinistön puhe Turvallisuus Pohjolassa-seminaarissa. 3.10.2016.

Niinistö, Jussi (2016f), Puolustusministeri Jussi Niinistön esitelmä Maanpuolustuskurssiyhdistyksessä. 20.10.2016.

Niinistö, Jussi (2016g), Puolustusministeri Jussi Niinistön puhe Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan journalistiseminaarissa Säätytalolla. 14.12.2016.

Niinistö, Jussi (2017a), Puolustusministeri Jussi Niinistön tervehdys 220. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. 23.1.2017.

Niinistö, Sauli (2013a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe maanpuolustuskurssiyhdistyksen turvallisuuspolitiikan illassa. 17.1.2013.

Niinistö, Sauli (2013b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa Finlandia-talolla. 27.8.2013.

Niinistö, Sauli (2013c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe kadettien nimittämistilaisuudessa. 29.8.2013.

Niinistö, Sauli (2014a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe juhlapäivällisillä Sveitsin liittopresidentin Didier Burkhalterin valtiovierailun kunniaksi. 7.4.2014.

Niinistö, Sauli (2014b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä. 26.8.2014.

Niinistö, Sauli (2014c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe YK:n yleiskokouksen 69. yleiskeskustelussa New Yorkissa. 24.9.2014.

Niinistö, Sauli (2014d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 211. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa. 10.11.2014.

Niinistö, Sauli (2015a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe. 1.1.2015.

Niinistö, Sauli (2015b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe eduskunnan vaalikauden 2011–2015 päättäjäisissä Finlandia-talossa. 15.4.2015.

Niinistö, Sauli (2015c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe diplomaattipäivällisillä Presidentinlinnassa. 23.4.2015.

Niinistö, Sauli (2015d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä. 25.8.2015.

Niinistö, Sauli (2015e), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe kadettien ylentämistilaisuudessa. 27.8.2015.

Niinistö, Sauli (2015j), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe YK:n yleiskokouksen 70. yleiskeskustelussa New Yorkissa. 29.9.2015.

Niinistö, Sauli (2016a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe. 1.1.2016.

Niinistö, Sauli (2016b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kevätkokouksessa. 5.4.2016.

Niinistö, Sauli (2016c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe diplomaattipäivällisillä Presidentinlinnassa. 21.4.2016.

Niinistö, Sauli (2016d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön avauspuheenvuoro Kultaranta-keskusteluissa. 19.6.2016.

Niinistö, Sauli (2016e), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa. 7.11.2016.

Puheloinen, Ari (2013a), Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen 204. Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä. 21.1.2013.

Puheloinen, Ari (2013b), Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen 206. Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä. 23.9.2013.

Puheloinen, Ari (2014a), Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen 209. Maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä. 10.3.2014.

1.4 Sanoma- ja aikakauslehdet

”Armeija varautuu hybridisotaan.” Uutinen. Helsingin Sanomat 25.6.2015. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/kotimaa/a1435119384081>]. Luettu 1.5.2016.

”Euromieliset valtasivat Kiovan aukiot.” Uutinen. Helsingin Sanomat, 26.11.2013. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002691693.htm>]. Luettu 12.2.2017.

”Putin: Krimin miehitys isänmaanrakkautta”. Uutinen. Helsingin Sanomat, 2.1.2015. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002789334.html>]. Luettu 14.2.2017.

”Putinin puhe julisti Venäjälle uuden voimapolitiikan”. Uutinen, Helsingin Sanomat, 19.3.2014. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002717719.html>]. Luettu 14.2.2017.

”Tuomioja: Krimillä on Venäjän miehitys.” Uutinen. Helsingin Sanomat 2.3.2014. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/politiikka/art-2000002713753.html>]. Luettu 14.2.2017.

”Ukraina keskeytti neuvottelut EU:n kanssa.” Uutinen, Helsingin Sanomat, 21.11.2013. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002690718.html>]. Luettu 12.2.2017.

”Ukrainan tilanne: pakotteet”. Ulkoasiainministeriö, päivitetty 15.3.2017. Saatavissa: [<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=299145&nodeid=47853&contentlan=1&culture=fi-FI>]. Luettu 14.2.2017.

”Varusmiehistä kootaan uusia valmiusjoukkoja – niiden sotilaat kohtaavat yllätyshyökkäyksessä vihollisen ensimmäisenä.” Uutinen. Helsingin Sanomat 25.7.2016. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002912486.html>]. Luettu 25.7.2016.

”Vastapakotteet elokuussa 2014.” Uutinen. Helsingin Sanomat 14.4.2016. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/talous/a1460520103520>]. Luettu 1.5.2016.

“Venäjä syytti Natoa uuden muurin pystyttämisestä Eurooppaan - “Noudattaa kylmän sodan logiikkaa.” Uutinen. Helsingin Sanomat 9.7.2016. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1468027541067>]. Luettu 15.8.2016.

“Yllätyshyökkäyksien torjuntaan erikoistuva tuhannen varusmiehen joukko aloittaa koulutuksen kesällä – valitut saavat tiedon pian.” Uutinen. Helsingin Sanomat 22.2.2017. Saatavissa: [<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005098586.html>]. Luettu 22.2.2017.

1.5 Internet-lähteet

”Euroopan unionin laajentuminen.” Eurooppatiedotus.fi. Saatavissa: [<http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=267173&contentlan=1>]. Luettu 14.2.2017.

”Putinin 10 harhautusta.” Ulkopoliittinen instituutti mediassa. Saatavissa: [http://www.fiia.fi/fi/news/2313/putinin_10_harhautusta/]. Luettu 28.2.2017.

”Sotilastiedustelulainsäädännön valmistelu”. Tiedote. Puolustusministeriö. Saatavissa: [http://www.defmin.fi/tehtavat_ja_toiminta/lainsaadanto/saadostvalmistelu/sotilastiedustelulainsaadannon_valmistelu]. Luettu 28.2.2017.

2. KIRJALLISUUS

Adler, Emanuel (1997), "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics." *European Journal of International Relations* 3(3), 319–363.

Balzer, Harley (2015): "The Ukraine Invasion and Public Opinion". *Georgetown Journal of International Affairs*, Winter/spring 2015, 79–93.

Blockmans, Steven (2015), "Crimea and the quest for energy and military hegemony in the Black Sea region: governance gap in a contested geostrategic zone." *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 15, No. 2, 179–189.

Blomberg, Jaakko (2011), *Vakauden kaipuu: kylmän sodan loppu ja Suomi*. Helsinki: WSOY.

Blombergs, Fred (2013), *Realismi ja strategian tutkimus*. Teoksessa Sivonen (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33. Tampere: Juvenes Print.

Cox, Robert W. (1981), "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millenium – Journal of International Studies*, 204–254.

Clunan, Anne L. (2009), *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, identity and security interests*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Copeland, Dale C. (2006), The constructivist challenge to structural realism. Teoksessa Guzzini & Leander (toim.) *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics*. Abingdon: Routledge.

Finnemore, Martha & Kathryn Sikkink (2001), "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics". *Annual Review of Political Science* 4, 391–416.

Golanski, Robert (2016), "One year after Minks II: consequences and progress". *European View* 15, 67–76.

Guzzini, Stefano & Anna Leander (2006), Preface. Teoksessa Guzzini & Leander (toim.) *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics*. Abingdon: Routledge.

Harle, Vilho & Moisio, Sami (2003), *Muuttuva geopolitiikka*, Gummerus Oy, Jyväskylä.

Haukkala, Hiski (2012), *Suomen muuttuvat koordinaatit*. Helsinki: Gummerus.

Hermann, Margaret G. (2008), "Content Analysis". Teoksessa Klotz, Audie & Deepa Prakash (toim.), *Qualitative Methods in International Relations. A Pluralist Guide*. Houndmills: Palgrave MacMillan.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997), *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi Oy.

Hopf, Ted (1998), "The Promise of Constructivism in International Relations Theory". *International Security*, vol. 23, No. 1 (Summer 1998), 171–200.

Iloniemi, Jaakko (2015), *Maantieteelle emme mahda mitään*. Jyväskylä: Docendo.

Jakobson, Max (1980), *Veteen piirretty viiva: havaintoja ja merkintöjä vuosilta 1953-1965*. Keuruu: Otava.

Jouko, Petteri (2006), "Periaatteista toteutukseen, alueellisen puolustusjärjestelmän kehittäminen." *Kylkirauta*, 3/2006, 4–7.

Kapitonenko, Mykola (2016), "Ukrainian Crisis as an ongoing Threat to Regional Security". *Studia Politica*, vol. XVI, no. 1, 9–20.

Klotz, Audie & Lynch, Cecelia (2007), *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, Inc.

Koivula, Tommi (2013), *Jälkistrukturalistinen turvallisuustutkimus - mahdoton käsite vai käsitteellinen mahdollisuus?* Teoksessa Sivonen (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Tampere: Juvenes Print.

Legvold, Robert (2009), "Book Review: Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interest". *Foreign Affairs* 88, 6.

Limnell, Jarno (2008), *Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspolitiinen selontekomenettely?* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: työpapereita No 26. Helsinki.

Limnell, Jarno (2009), *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa.* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29. Helsinki: Edita Prima Oy.

Morgenthau, Hans J. (1967), *Politics among nations* 4th edition. New York: Alfred A. Knopf.

Mearsheimer, John (2014), "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault." *Foreign Affairs*, Volume 93, Number 5.

Niculescu, Sorin-Sebastian (2014), "A Bridge too far" – Examining a possible outcome of the Ukraine Crisis". *Europolity*, vol. 8, no. 2, 85–120.

Nokkala, Arto (2001a), *Laajeneva sotilaspolitiikka, strategia ja turvallisuus suomalaisen asevoiman rakentamisessa.* Tampere: Juvenes Print Oy.

Nokkala, Arto (2001b), *Suomen laajeneva sotilaspolitiikka.* Teoksessa: Tiede ja Ase, VOL 59, 2001, 65–90.

Nokkala, Arto (2013), *Sotilaalliset uhkakuvat Suomen politiikassa, teoksessa Sivonen (toim.) Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen.* Tampere: Juvenes Print.

Nokkala, Arto (2016), *Suomen puolustuspolitiikan käännekohtia.* Teoksessa Blombergs (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia.* Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1, tutkimuksia nro 4. Tampere: Juvenes Print.

Palokangas, Marko (2014), *Räjähtävää tyhjyyttä, Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa.* Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: N:o 17. Vaasa: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.

Penttilä Risto E.J. (1992), *Moskovasta Brysseliin*. Helsinki: valtion painatuskeskus.

Postnikov, Evgeny (2011), "Book Review: Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interest". *Millenium – Journal of International Studies* 40 1, 336.

Raitasalo, Jyri (2005), *Constructing war and military power after the cold war*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 21. Helsinki: Edita Prima Oy.

Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (2007), ”*Mikä Suomea uhkaa? Laaja turvallisuuskäsitys ja uhkakuvapolitiikka näkökulmina Suomen turvallisuuspolitiikkaan*. Helsinki: Strategian laitos.

Raitasalo, Jyri (2008), *Turvallisuussympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salminen, Pertti (1995), *Puolueettomuuden nimeen. Sotilasjohto Kekkosen linjalla ja sen sivussa 1961–1966*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Shelest, Hanna (2015), "After the Ukrainian crisis: Is there a place for Russia." *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 15, No 2, 191-201.

Sinkko, Risto (2015), *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia no 2. Tampere: Juvenes Print.

Sipponen, Olavi & Suhonen, Martti (1963), *Talvisodan ja komppanian patterinpäälliköt*. Helsinki: WSOY.

Sirén, Torsti (2009), *State Agent, Identity and the "New World Order" - Reconstructing Polish Defence Identity after Cold War Era*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 26. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sipilä, Joonas & Koivula, Tommi (2014), *Kuinka strategiaa tutkitaan*. 2. uudistettu painos. Julkaisusarja 2, tutkimuslauseita No 52, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print Oy, Helsinki.

Tarkka, Jukka (2012), *Karhun kainalossa*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Törnudd, Klaus (1982), *Sanat ja teot: ulkopoliittisia kirjoitelmia*. Hämeenlinna: Karisto.

Visuri, Pekka (1994), *Puolustusvoimat kylmässä sodassa, Suomen puolustuspolitiikka 1945–1961*. Juva: WSOY.

Visuri, Pekka (1997), *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva: WSOY.

Visuri, Pekka (2003), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Keuruu: Otava.

Visuri, Pekka (2006), *Suomi kylmässä sodassa*. Keuruu: Otava.

Väyrynen, Raimo (1993), *Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen – Suomen ulkopoliitiikan kansainvälinen ympäristö*. Teoksessa Forsberg & Vaahtoranta (toim.) *Johdatus Suomen ulkopoliitiikkaan – kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Waltz, Kenneth (1979), *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.

Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zafar, Shaista Safeen (2015), "Ukraine Crisis and the EU." *Journal of European studies*. Vol. 31, Issue 2, 55–69.